

Voorwoord

De hiernavolgende tekst bevat de Latijnse tekst van het examenpensum 2014 (Ovidius), een vertaling en aantekeningen bij de teksten in de vorm van voetnoten. De Latijnse teksten zijn overgenomen van internet (<http://www.thelatinlibrary.com>), en waar nodig aangepast aan de teksten zoals die in de examenbundel opgenomen zijn. Soms zijn dat tekstuele aanpassingen. In de meeste gevallen is de tekstindeling aangehouden zoals die in de bundel staat die op het Johan de Witt-gymnasium gebruikt wordt: hoofdstuktitels, subtitels/paragraaftitels.

De vertaling wordt, evenals de aantekeningen in de noten, gedoseerd aangeleverd, zodat leerlingen niet alles ineens voorgeschoteld krijgen. De dosering is gericht op de leerlingen (zesdeklassers) van het Johan de Wittgymnasium. In overleg met de lesgevende docente wordt tekst op superlatijn.nl geplaatst.

Links staat steeds de Latijnse tekst, rechts een werkvertaling. In de Latijnse tekst is via opmaak getracht een aantal grammaticale zaken te highlighten. Zo wordt een coniunctivusvorm steeds in **kleur** gedrukt. Probeer zelf steeds te ontdekken waarom daar een coniunctivus gebruikt wordt. Omdat het dit jaar poëzie betreft en geen proza, is de vorig jaar geïntroduceerde lay-out vernieuwing aangepast. Bijzinnen worden voorafgegaan door een neerwaartse pijl ¶. De tekst van de bijzin zelf is in grijs gezet, en is 2 punten kleiner (Calibri 10). Daardoor is de bijzin ook in een print te onderscheiden van de hoofdzin. Een bijzin wordt normaal gesproken ingeleid door een voegwoord of door een betrekkelijk voornaamwoord. Er zijn nog andere mogelijkheden, zoals een indirect vragend voornaamwoord. Alle typen inleidende woorden worden, in grijs dus, *gecursiveerd*. Let wel: het gaat om de bijzinnen in de Latijnse tekst. De corresponderende bijzinnen in de vertaling worden in principe niet op dezelfde manier weergegeven: dat is een keuze. Wie veel Latijn leest, weet natuurlijk ook, dat bijvoorbeeld participia in het Latijn ook wel eens in de Nederlandse vertaling als een bijzin worden weergegeven: die bijzinnen zijn geen vertalingen van Latijnse bijzinnen en ze worden dus op de normale wijze weergegeven.

Bij verwijzingen naar specifieke tekst wordt, gezien het gegeven dat we hier met poëzie te maken hebben, gebruik gemaakt van de term vers/versregel. De gebruikelijke afkorting is v (voor één enkele versregel) dan wel vv (voor meerdere versregels).

Bij de voetnoten worden Latijnse woorden of zinsdelen **vet** weergegeven. Stijlmiddelen en verteltechnische middelen, die in de diverse methodes en examenbundels nogal eens anders gerubriceerd worden dan voorheen, staan in KLEIN KAPITAAL. Als er rijtjes worden opgegeven, staan die in de gebruikelijke volgorde van NOM, GEN, DAT, ACC, ABL (bij naamwoorden) en 1,2,3 (bij werkwoorden).

M. de Hoon, webmaster superlatijn.nl

Veel gebruikte afkortingen:

NOM=nominativus	GEN=genitivus	DAT=dativus	ACC=accusativus	ABL=ablativus	VOC=vocativus
SG=singularis (enkelvoud)	PL=pluralis (meervoud)				
M=masculinum (mannelijk)	F=femininum (vrouwelijk)	N=neutrum (onzijdig)			
HZ=hoofdzin	BZ=bijzin				
GRV=gerundivum	GRD=gerundium				
PR=praesens	IMPF=imperfectum	FUT=futurum			
PF=perfectum	PLQP=plusquamperfectum	FUT EX=futurum exactum			
IND= indicativus	CON=coniunctivus	INF=infinitivus	IMP=imperativus	PTC=participium	SUP=supinum
ACT=activum (bedrijvende vorm)	PASS=passivum (lijdende vorm)				
PPA= participium praesens activum	PPP=participium perfectum passivum	PFA=participium futurum activum			
ADI= adiectivum (bijvoeglijk naamwoord)	SUBST=substantivum (=zelfstandig nw)	ADV=adverbium (bijwoord)	PRON=pronomen (voornaamwoord)	DEP=deponens	
POS=positivus (stellende trap)	COMP=comparativus (vergroten trap)	SUPERL=superlativus (overtreffende trap)			
Acl=accusativus cum infinitivo-constructie					
Ncl=nominativus cum infinitivo-constructie					
AcP=accusativus cum participio-constructie					
ABL abs=ablativus absolutus-constructie					

H2 - DE METAMORPHOSES EN DE EPISCHE TRADITIE: Metamorphoses, I, 1-4 (p.17); Prooemium

1	In nova fert animus mutatas ¹ dicere formas ²	Mijn geest brengt mij er toe te spreken over gestalten die veranderd zijn in nieuwe
2	corpora ³ ; di ⁴ , coeptis ⁵ (nam vos mutastis ⁶ et illa ⁷)	lichamen; goden, mijn pogingen (want ook die hebben jullie veranderd) moeten jullie
3	aspirate meis ⁸ primaque ab origine ⁹ mundi	inspireren en jullie moeten vanaf het eerste ontstaan van de wereld
4	ad mea perpetuum ¹⁰ deducite tempora ¹¹ carmen ^{12, 13}	mijn lied/gedicht zonder onderbreking leiden tot mijn eigen tijd.

¹ met de eerste woorden van de Metamorphoses duidt Ovidius in het zogeheten prooemium (inleiding, proloog) meteen zijn centrale thema aan: gedaanteveranderingen.

² hoort grammaticaal natuurlijk bij **mutatas** maar staat daar niet onmiddellijk naast. We noemen dat stijlmiddel **HYPERBATON** (dat letterlijk overstapje betekent). Zouden we evenwel alle uit elkaar geplaatste maar wel bij elkaar horende woordgroepen **HYPERBATON** blijven noemen, dan hebben we er daar gigantisch veel van. We gaan dat dus niet elke keer zo noemen

³ dit woord hoort qua structuur natuurlijk thuis in de vorige regel. Nu valt het extra op doordat het in zijn eentje vooraan in de tweede versregel komt te staan. Er is dus sprake van **ENJAMBEMENT**

⁴ verkorte vorm voor **dei**, de aanspreekvorm. Goed beschouwd wordt overigens alleen in de o-declatie in het enkelvoud een speciale vorm gehanteerd wanneer iemand aangesproken wordt, een **VOC** (=vocativus). In andere declinaties en in het meervoud van de o-declatie wordt een **NOM** gebruikt. De goden wordt hier om inspiratie gevraagd, wat een lezer van epos aan Vergilius deed denken. Die begon zijn Aeneis met **arma virumque cano**, waarmee hij de epische traditie wat aanpast: hij zal zelf zingen, en pas iets verderop in de aanhef van de Aeneis richt Vergilius zich direct tot de Muze om die te vragen waarom Juno toch Aeneas zo dwars heeft gezeten. Maar het schoolvoorbeeld voor epos was vanzelfsprekend Homerus, zeg maar hét epische voorbeeld aller tijden. Die vraagt in de Ilias de godin meteen in de eerste versregel om de wrok van Achilles te bezingen: Μῆνιν ἄειδε, θεά. Hij vraagt dus niet expliciet om inspiratie. In de Odyssee vraagt hij, ook weer meteen in de eerste versregel, de Muze, niet een godin of de goden, om te "zingen" over Odysseus: ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον.

⁵ **DICHTERLIJK MEERVOUD**, want het gaat om één, weliswaar heel grote, poging. Ook het dichterlijk meervoud zul je heel vaak tegenkomen en je zult zien, dat heel vaak in de werkvertaling de keuze voor het meervoud gehandhaafd blijft, op eenduidige gevallen na natuurlijk.

⁶ typisch taalgebruik (taaleigen) bij Ovidius, en niet alleen bij Ovidius. Er moet natuurlijk **mutavistis** staan in plaats van **mutastis**, maar metrisch heeft vriend Ovidius dan een klein probleempje. We noemen de reden voor het aanpassen van tekst aan het metrum (de dactylische hexameter zoals bekend): metri causa, kortweg m.c. (niet te verwarren met multiple choice)

⁷ verwijst naar de eerder genoemde **coeptis** (DAT PL N van **coeptum**)

⁸ het **HYPERBATON** springt in het oog: **meis** hoort bij het eerder genoemde **coeptis**, maar staat daar relatief ver van af

⁹ Ovidius noemt niet alleen meteen zijn centrale thema (waarin hij zich een goed epicus toont, gezien de wijze waarop zijn illustere voorgangers dat ook hadden gedaan), en vraagt niet alleen om goddelijke inspiratie (waarin hij zich ook een goed epicus betoont), doet dat niet alleen in de epische dactylische hexameter, maar geeft ook het tijdsbestek aan waarbinnen hij zijn verhaal situeert: vanaf het begin van de wereld (te beschouwen als de eerste metamorfose) tot aan zijn eigen tijd (waarin de vergoddelijking/apotheose van C. Iulius Caesar de laatste metamorfose was)

¹⁰ Ovidius volgt epische gedachtegoed: wat hij vertelt, beweert hij te willen vertellen in één doorlopend verhaal: **perpetuum** (bij het iets verderop staande **carmen**....**HYPERBATON**netje dus)

¹¹ hoort bij **mea**, en vormt dus wederom een **HYPERBATON**

¹² bedenk dat het epos, ter ontspanning ende vermaeck, door zangers/minstrelen/barden/troubadours gezongen werd: het was daardoor gemakkelijker een hele grote lap tekst te onthouden

¹³ kijkend naar de eerste vier versregels van de Metamorphoses van Ovidius, zie je dat hij zich formeel schaaft onder de epici. Toch blijkt hij een heel eigen opvatting te hebben over dit genre. Een vrij gangbare en handzame definitie van het epos luidt: "een lang verhalend gedicht, geschreven in een verheven, plechtige stijl en de daarbij behorende dactylische hexameter, verteld en dus overzien door een alwetende verteller, met als onderwerp een centrale held uit het verleden en goden die actief in het verhaal participeren." Welnu, daaraan voldoet Ovidius grofweg wel degelijk. Toch zijn er verschillen. Ovidius toont zich **poeta doctus** (wat in het traditionele epos geen uitgangspunt was), hij heeft meerdere hoofdpersonen in plaats van één, hij portretteert de goden veel minder serieus dan andere epici en qua moreel laten de hoofdpersonen weinig verhevens zien. We spreken bij Ovidius niet voor niets vaak over een anti-epos

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 31-39 (pp.27-28); 1 c. De wens van Phaëthon (1)

31	Inde loco medius ¹⁴ rerum novitate paventem	Vervolgens zag de Zon, wat plaats betreft in het midden, de jongeman,
32	Sol oculis iuvenem, <i>quibus</i> aspicit omnia ¹⁵ , vidit	door het nieuwe van de situatie angstig/bedeesd, met zijn ogen waarmee hij alles ziet
33	"Quae" que "viae tibi causa ¹⁶ ? Quid hac" ait "arce petisti ¹⁷ ,	en hij sprak: "Welke reden heb jij voor je tocht? Wat zocht jij op deze burcht,
34	progenies, Phaethon, haud infitianda ¹⁸ parenti ¹⁹ ?"	zoon, Phaëthon, die volstrekt niet door je vader verloochend kan/mag/moet worden? "
35	Ille refert: "O lux immensi publica ²⁰ mundi,	Die antwoordt: "O openbaar licht van de onmetelijke wereld,
36	Phoebe ²¹ pater, <i>si</i> das usum mihi nominis huius ²² ,	vader Phoebus, als jij mij het gebruik van deze naam geeft/toestaat,
37	nec falsa ²³ Clymene culpam sub imagine celat,	en (als) Clymene haar schuld niet onder een vals voorwendsel verbergt,
38	pignora ²⁴ da generis, <i>per quae</i> tua vera propago	geef mij de bewijzen van mijn afkomst, opdat ik daardoor als jouw ware nakomeling
39	credar , et hunc animis errorem detrahe nostris."	geloofd word, en neem deze onzekerheid weg van mijn hart. "

¹⁴ in de (vertaalde) passage hiervoor staat hoe de Zon geflankeerd wordt door de Dag, de Maand, het Jaar, de Eeuwen et cetera. De Zon bevindt zich precies in het midden. De vertaalde passage is een mooi voorbeeld van spelen met VERTELTEMPO. VERTELTEMPO is de verhouding tussen VERTELTID (tijd die gebruikt wordt om het verhaal te vertellen) en de VERTELDE TIJD (de werkelijke tijdsduur van de gebeurtenissen waarover verteld wordt). Als Phaëthon van zijn moeder de verzekering gekregen heeft dat de Zon zijn vader is en zij hem de weg naar papa gewezen heeft (v.775), is hij daar ongeveer meteen aangeland, in v. 779 (VERSNELLING). Op dat moment wordt heel uitvoerig beschreven hoe papa woont, en het VERTELTEMPO zakt dus drastisch. Pas in v. 31, dus bij het Latijn, komt er weer tempo in het verhaal. Ovidius toont zich een rasverteller, die de luisteraars/lezers aan zijn lippen weet te kluisteren. De verhalen bevatten natuurlijk veel fantasie, maar toch maakt dat het lezen van de Metamorphoses een waar genoegen: laat je er door mee voeren en stel je niet te kritisch op t.a.v. het waarheidsgehalte van de verhalen! Ook sprookjes zijn leuk om naar te luisteren, maar Roodkapje paste echt niet in de maag van een wolf, pratende spiegels heb ik nog nooit gezien en een vent die een slapend meisje kust, wordt opgepakt als het goed is

¹⁵ klopt: de Zon komt overal, behalve, zoals we later zullen zien, in de Onderwereld

¹⁶ **est** is hier weg gelaten: ELLIPSIS; overigens kost het niet erg veel moeite het woord in gedachten aan te vullen

¹⁷ taaleigen van Ovidius: men leze **petivisti**. De Zon valt meteen met de deur in huis, kenmerkend voor de verteltrant van Ovidius. Vergelijk de inleiding waarmee Phaëthon zijn vader toespreekt

¹⁸ de Zon geeft eigenlijk meteen al antwoord op de nog door Phaëthon te stellen vraag (of het wel klopt dat de Zon zijn vader is); niet zo heel raar, want de Zon – toch ook een god – weet meer dan je denkt. De vorm **infitianda** is een GRV. De uitgangen van het GRD (gerundium) zijn **-i**, **-o** en **-um**, dus dit moet een GRV zijn, en ook het naamwoord waarmee het GRV (als ADI !) congrueert, is aanwezig: **progenies** (vrouwelijk woord uit de 5^e declinatie, de **e**-declinatie)

¹⁹ de bij het GRV vaak voorkomende handelende persoon staat in de DAT auctoris, hier dus **parenti**, de DAT SG M van **parens**, waarmee de Zon zichzelf bedoelt

²⁰ Phaëthon heeft wat van de man tegenover hem nodig, dus slijmt hij behoorlijk. Met **publica** wordt bedoeld dat alle mensen mogen profiteren van het licht van de zon

²¹ afgeleid van de Griekse naam bij Apollo, Φοίβος, waarmee de Zon wordt bedoeld

²² Phaëthon vraagt indirect aan de Zon of die zijn vader is: mag ik deze naam – vader dus – gebruiken?

²³ als Clymene, Phaëthon's moeder, haar schuld onder een vals voorwendsel verbergt, betekent dat dus dat het valse voorwendsel haar bewering is dat Phaëthon de zoon van de Zon is; Phaëthon gaat in zijn vraag van twee uitgangspunten uit, laten we ze a en b noemen. Later gaat de Zon op beide uitgangspunten in en hij doet dat in dezelfde volgorde: PARALLELISME/PARALLELIE dus

²⁴ blijkens het vervolg bedoelt Phaëthon kennelijk niet dat er een DNA-test overlegd moet worden als bewijs, hij neemt althans genoegen met de mededeling van de Zon en met diens geschenk

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 40-48 (p.28); 1 c. De wens van Phaëthon (2)

40	Dixerat ²⁵ , at genitor circum caput omne ²⁶ micantes	Hij had gesproken, maar zijn vader legde de stralen, die om zijn hele hoofd heen
41	deposuit ²⁷ radios propius ²⁸ que ²⁹ accedere iussit	schitterden, neer en vroeg hem dichterbij te komen
42	amplexumque dato "Nec tu meus ³⁰ esse negari	en na hem een omhelzing te hebben gegeven, zei hij: "Niet verdienen jij het als mijn zoon
43	dignus es ³¹ , et Clymene veros" ait "edidit ortus ³² ,	te worden ontkend, en Clymene heeft de waarheid verteld over jouw afkomst,
44	quoque minus dubites ³³ , quodvis pete munus, ut illud	en opdat je daardoor des te minder twijfelt, vraag een geschenk, wat je ook maar wilt,
45	me tribuente feras. Promissi testis adesto ³⁴	opdat je dat, doordat ik dat geef, krijgt. Als getuige van mijn belofte moet aanwezig zijn
46	dis iuranda ³⁵ palus ³⁶ , oculis incognita ³⁷ nostris ³⁸ ."	het moeras, waarbij door de goden moet worden gezworen, onbekend aan mijn ogen. "
47	Vix bene desierat ³⁹ ; currus rogat ille paternos ⁴⁰	Goed en wel was hij opgehouden/klaar; die/hij vraagt om de vaderlijke wagen
48	inque diem alipedum ius et moderamen equorum.	en om, voor één dag, het recht om de snelvoetige paarden te besturen.

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 49-55 (p.29); 1 d. De Zon heeft spijt (1)

²⁵ met zo'n PLQP wordt vaak een TEMPOVERSNELLING gesuggereerd: alsof tijdens het spreken door Phaëthon de Zon al bezig is geweest met het neerleggen van zijn stralenkrans

²⁶ **omne** is net als **caput** in deze context ACC SG N. Rijttje van **omnis** (N): **omne, omnis, omni, omne, omni//omnia, omnium, omnibus, omnia, omnibus**

²⁷ anders is het te heet in zijn buurt, en dan kan Phaëthon niet dichterbij komen

²⁸ **propius** is de COMP van het ADV **prope** (=dichtbij)

²⁹ waaruit we kunnen afleiden dat Phaëthon kennelijk op een afstandje was blijven staan en vanaf daar zijn opmerkingen had gemaakt

³⁰ eigenlijk "de mijne", met weglating van **filius**

³¹ alsof Phaëthon inderdaad beledigd is geweest (door Epaphus) toen het vaderschap van de Zon in het geding was. De Zon suggereert dat Phaëthon een betere status verdient

³² zoals eerder opgemerkt gaat de Zon in exact dezelfde volgorde in op de inleidende woorden van Phaëthon: eerst op zijn vaderschap en daarna op het feit dat Clymene niet gekocht heeft; let op: **ortus** is hier ACC PL van **ortus**, en **veros** hoort daar dus keurig bij. **Ortus** is van de beruchte **u**-declinatie (4x **-us**): **ortus, ortus, ortui, ortum, ortu //ortus, ortuum, ortibus, ortus, ortibus**

³³ CON die het doel aangeeft: de Zon overlegt geen bewijzen, maar ondersteunt zijn bewering "ik ben jouw papie, echt waar" met een gul geschenk met als doel dat Phaëthon hem gelooft en er zeker van kan zijn dat de Zon zijn vader is, en dat ook weer lekker tegen Epaphus kan zeggen

³⁴ weinig voorkomende IMP 3 SG. In wetsteksten zie je de vorm veel vaker

³⁵ het GRV van **iurare**, zweren bij. **Dis** is hier kort voor **deis** en vormt de bij het GRV van verplichting vaak voorkomende DAT auctoris (handelende persoon)

³⁶ bedoeld is de Onderwereldrivier de Styx. Ovidius weet ons te vertellen dat, zoals mensen zweren bij de goden, goden op hun beurt moeten zweren bij de Styx. Er zit een sanctie aan vast als ze hun belofte niet nakomen, en dat geldt zowel mensen als goden. **Palus** is subject, **testis** is predicatief bij het subject (vertaal met het woordje "als")

³⁷ klopt, in de Onderwereld kan de Zon niet met zijn stralen komen

³⁸ het is niet aannemelijk dat de Zon met **oculis nostris** echt onze ogen bedoelt, die van hemzelf en van Phaëthon. We hebben wederom een DICHTERLIJK MEERVOUD

³⁹ weer zo'n PLQP waarmee extra vaart in het verhaal komt: de Zon lijkt nog niet eens uitgesproken, of Phaëthon weet al welk cadeautje hij wil. Je voelt aan je water, dat dit niet best voor Phaëthon gaat aflopen: de gretigheid waarmee hij ingaat op de uitspraak van zijn vader doet vermoeden dat hij niet echt snugger bezig is

⁴⁰ taaleigen van Ovidius: in plaats van de normale GEN **patris** (van de vader) maakt hij een ADI **paternus**; aan **paternos** kun je zien dat het ACC PL is, wat dus ook geldt voor **currus**

49	Paenituit ⁴¹ iurasse ⁴² patrem ⁴³ , <i>qui</i> terque quaterque	Spijt dat hij gezworen had, had de vader, die, terwijl hij driemaal en viermaal
50	concutiens ⁴⁴ inlustre caput "Temeraria ⁴⁵ " dixit	zijn stralende hoofd schudde, sprak: "Onbezonnen
51	"vox mea facta ⁴⁶ tua est. Utinam promissa liceret ⁴⁷	is mijn uitspraak geworden door de jouwe. Och was het maar mogelijk beloftes
52	non dare; confiteor, solum hoc ⁴⁸ tibi, nate, negarem ⁴⁹ .	niet te geven; ik geef het toe, alleen dit zou ik jou, zoon, weigeren.
53	Dissuadere ⁵⁰ licet. Non est tua tuta voluntas;	Het je te ontraden is mogelijk. Niet is jouw wil/wens veilig;
54	magna ⁵¹ petis, Phaethon, et <i>quae</i> nec viribus ⁵² istis ⁵³	jij vraagt, Phaëthon, een groot geschenk, en een dat noch past bij die (zwakke) krachten
55	munera convenient nec tam puerilibus ⁵⁴ annis.	noch bij je zo jeugdige jaren/bij je zo jeugdige leeftijd.

⁴¹ tja, maar dat is dus te laat. Sol had zijn zoon toegezegd dat hij mocht vragen wat hij wilde, en Sol had over de gevolgen niet goed nagedacht. Wij moderne lezers willen meestal kritisch naar zo'n tekst kijken, terwijl dat nou juist in de verhalen van Ovidius losgelaten moet worden

⁴² kort voor **iuravisse**: behoort tot het taaleigen van Ovidius. Sol had gezworen bij de Styx dus aan die belofte zit hij vast

⁴³ ACC, omdat het werkwoord **paenitet** + ACC gaat. **Me paenitet** betekent "het spijt mij", "ik heb spijt van", waarbij dan de ACC aangeeft waarvan je spijt hebt

⁴⁴ Sol schudt zijn hoofd uit frustratie: waarom heeft hij niet goed nagedacht toen hij Phaëthon de belofte deed, en nog erger, waarom vraagt dat eikeltje zoiets doms?

⁴⁵ geweldig deze uitspraak: de belofte van Sol was indrukwekkend en er leek geen vuiltje aan de lucht. Tót zoonlief een wens bleek te hebben die niet van veel inzicht getuigde in hoe de krachten in de grotemensenwereld verdeeld zijn. Pas door de wens van Phaëthon is de toezegging van de Zon riskant, onbezonnen en overmoedig geworden

⁴⁶ zoals hopelijk bekend niet van **facere**, maar van **fieri** (PF **factus sum**), het koppelwerkwoord dus

⁴⁷ de irreële wens, waar dus een CON gebruikt wordt. Het tijdsgebruik heeft overeenkomsten met de standaard irrealis: voor het heden wordt de CON IMPF gebruikt, voor het verleden die van het PLQP. Je kunt in het Nederlands voor een irrealis/irreële wens van het heden steeds het woordje "nu" erbij denken, en voor die van het verleden het woordje "toen". De irreële wens wordt vrijwel altijd, ook hier, voorafgegaan en gekenmerkt door het woordje **utinam**. De wens van de Zon is irreëel omdat hij gezworen heeft bij de Styx en daar dus niet op kan terugkomen

⁴⁸ zoonlief op de zonnewagen laten crossen dus

⁴⁹ CON irrealis: in gedachten kun je toevoegen: als ik dat zou kunnen (maar ja, het is dus niet mogelijk)

⁵⁰ als de belofte niet meer in te trekken is, blijft er nog maar één ding over dat Sol kan doen: het voor Phaëthon zo onaantrekkelijk maken dat die er uit zichzelf van af ziet. Sol probeert wat hij kan en haalt alles uit de kast om Phaëthon angst aan te jagen. Daarnaast gebruikt hij – zie ook de vertaalde passage vv. 63-152 – emotie om Phaëthon zijn fout te doen inzien. Het is een grappige gewaarwording dat de lezer desondanks weet dat geen enkel argument Phaëthon op andere gedachten zal kunnen brengen en dat het dus slecht met hem zal aflopen

⁵¹ het bij **magna** horende SUBST **munera** staat pas in de volgende regel: HYPERBATON. Eigenlijk is het gevraagde geschenk een maat te groot: hij kent zijn eigen beperkingen niet. Dat is een vaak voorkomend motief in de literatuur. In de klassieke mythologie vind je tal van voorbeelden van stervelingen die menen dat ze beter zijn dan goden. Dat motief wordt overmoed/hybris/ὑβρις genoemd en het eind van het liedje is altijd dat de pocher/pochster een mep van de betreffende godheid terug krijgt

⁵² niet van **vir**! Dit woord komt van **vis** (=kracht, macht, geweld): **vis**, --, --, **vim**, **vi**//**vires**, **virium**, **viribus**, **vires**, **viribus**. Er komen inderdaad geen GEN en DAT SG voor!

⁵³ **iste** heeft in tegenstelling tot **ille** vaak een negatieve klank. Hier gaat het om de krachten van het jongetje Phaëthon die door Sol op de juiste waarde geschat worden: niet best

⁵⁴ een zo groot geschenk gaat de power van de jongen te boven. Dat heeft hij zelf niet door. Om de vaart in het verhaal te houden laat Ovidius de wens van Phaëthon ook onmiddellijk in vervulling gaan. Als jongetjes tegenwoordig op de vraag wat ze graag willen worden "piloot" zeggen, houdt dat gelukkig niet in dat ze meteen aan boord van een 737 stappen, de piloot aan de kant schuiven en de stuurknuppel beet pakken

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 56-62 (p.30); 1 d. De Zon heeft spijt (2)

56	Sors tua mortalis ^{55,56} , non est mortale, <i>quod</i> optas ⁵⁷ .	Jouw lot is sterfelijk; niet is passend voor een sterveling, wat jij wenst.
57	Plus etiam ⁵⁸ quam <i>quod</i> superis contingere fas sit,	Zelfs meer dan wat geoorloofd is aan de hemelgoden ten deel te vallen,
58	nescius ⁵⁹ adfectas; <i>placeat</i> sibi quisque ⁶⁰ licebit,	probeer jij, onwetend, te verkrijgen; hoezeer ook ieder met zichzelf ingenomen is,
59	non tamen ignifero ⁶¹ quisquam consistere in axe ⁶²	toch is niemand in staat te gaan staan op mijn vurige wagen
60	me valet ⁶³ excepto. Vasti quoque rector Olympi ⁶⁴ ,	behalve ik. Ook de bestuurder van de uitgestrekte Olympus,
61	<i>qui</i> fera terribili iaculatur fulmina dextra,	die woeste bliksems slingert met zijn geduchte rechterhand,
62	non agit hos currus ⁶⁵ ; et quid love ⁶⁶ maius ⁶⁷ habemus?	bestuurt deze wagen niet; en wat beschouwen wij als groter/machtiger dan Jupiter?

⁵⁵ heel wat stijlmiddelen in deze versregel! **est** is weggelaten na **mortalis**: ELLIPSIS. **Mortalis** wordt herhaald in **mortale** en dat noemen we ANAFOOR. Kijken we naar de zinsonderdelen en de plaatsing ervan, dan zien we, met name als we verticaal rangschikken, subject **sors tua** (a) en praedikaatsnomen **mortalis** (b), gevolgd door een praedikaatsnomen **non mortale** (b) en een subject(zin) **quod optas** (a). Zetten we de onderdelen neer, dan blijken de onderdelen (a) en (b) kruislings met elkaar te corresponderen: een CHIASMIS, zo genoemd naar de vorm van de Griekse letter χ (chi). Dan nog even inhoudelijk: **sors tua mortalis** is wel heel erg waar, de Zon slaat de spijker op zijn kop, al is het de vraag of hij zich dat ten volle realiseert

⁵⁶ op de plaats van de puntkomma kan een tegenstellend voegwoord als "maar" gedacht worden en dat heet ADVERSATIEF ASYNDETON. Als "en" is weggelaten, spreken we over COPULATIEF ASYNDETON en als "want" weggelaten wordt, heet dat EXPLICATIEF ASYNDETON

⁵⁷ het bezwaar tegen het feit dat Phaëthon de zonnwagen wil besturen wordt hier door de Zon nog maar eens duidelijk, bijna in hybristernen, gedefinieerd. De moeder van Phaëthon is Clymene en zijn vader dus de zonnegod. Dat zou Phaëthon tot een halfgod maken, maar dan moet zijn moeder Clymene volledig sterfelijk zijn geweest. Welnu, Clymene wordt wel gerekend tot de Oceaannimfen, dochters van Oceanus. Oceanus en Tethys (Titaanse godin) zouden dan Clymene hebben gekregen. Phaëthon heeft dus wel degelijk licht goddelijke trekjes

⁵⁸ De Zon bekritiseert de wens van zijn zoon door te stellen dat Phaëthon niet alleen denkt dat hij reuzekracht heeft, maar zelfs dat hij meer kan krijgen dan de hemelgoden, zelfs meer dan de oppergod himself, good old Jupiter. De implicatie is dat hij dus ook harder ten val zal komen. Maar helaas, Phaëthon laat zich niet bang maken. Helaas voor hemzelf dus

⁵⁹ oftewel: joh, oelenwappert, je weet niet waar je mee bezig bent

⁶⁰ elke god, bedoelt de Zon. Zijn goden dan wel eens met zichzelf ingenomen (=tikkie arrogant)? Nou, goden zoals Jupiter denken toch geregeld dat ze weg komen met wat ze uitvreten, dus in dat opzicht: mwah, kunnen we ons iets bij voorstellen

⁶¹ let op het HYPERBATON (hèhè, natuurlijk!), maar ook op de plaats waar die twee woorden dan in het vers staan: grofweg tweede en (op één na) laatste voet

⁶² voorbeeld van PARS PRO TOTO, een onderdeel van METONYMIA: de **axis** is een gedeelte van de wagen, maar wordt hier gebruikt in plaats van (**pro**) de hele wagen

⁶³ door Ovidius vaak gebruikt in plaats van **potest**; **valet** komt wat zwaarder, wat geleerder over

⁶⁴ bedoeld is natuurlijk de oppergod Jupiter. Het noemen van diens naam is onderdeel van een argumentatietechniek om Phaëthon ervan te overtuigen dat zijn wens verkeerd is. We noemen zo'n soort argument een a fortiori argument. Voorbeeld: bij een grote steen staan twee mensen, een sterke, gespierde kerel en een klein opdondertje. Als die sterke Jerommeke die steen al niet kan optillen, is het onlogisch dat aan dat kleine ventje te vragen, want die kan dat natuurlijk zeker niet. Hier in de tekst: als Jupiter al niet op mijn zonnwagen kan staan, kun jij dat al helemaal niet

⁶⁵ DICHTERLIJK MEERVOUD: aan **hos** kun je zien dat we een ACC PL M hebben

⁶⁶ zogenaamde ABL comparationis, die het vergeleken aangeeft in een vergelijking. "De zoon is langer dan zijn vader" kan in het Latijn op twee manieren aangegeven worden: 1) **filius longior est quam pater** en 2) **filius longior est patre**

⁶⁷ ACC SG N van de COMP van **magnus**, omdat het hoort bij **quid** (dat dus ook ACC SG N is), object van **habemus** dat hier "houden voor", "beschouwen als" betekent

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 153-160 (p.34); 1 g. Phaëton vertrekt (1)

153	Interea ⁶⁸ volucres ⁶⁹ Pyrois et Eous et Aethon ⁷⁰ ,	Ondertussen vullen de gevleugelde Pyrois en Eous en Aethon,
154	Solis equi, quartusque Phlegon ⁷¹ hinnitibus ⁷² auras ⁷³	de paarden van de Zon, en als vierde Phlegon met hun vuursnuivende gehinnik
155	flammiferis implent pedibusque repagula ⁷⁴ pulsant.	de lucht en met hun voeten trappen ze tegen de sluitbomen.
156	Quae ⁷⁵ postquam ⁷⁶ Tethys ⁷⁷ , fatorum ignara nepotis,	Nadat Tethys, onwetend van het lot van haar kleinzoon, die
157	reppulit, et facta est ⁷⁸ immensi copia caeli,	weg geduwd had, en de toegang tot de onmetelijke hemel opengesteld was,
158	corripuere viam pedibusque per aera ⁷⁹ motis ⁸⁰	stormden zij vooruit en door hun voeten in de lucht te bewegen
159	obstantes scindunt nebulas ⁸¹ pennisque levati	scheuren ze de in de weg liggende nevels open en terwijl ze zich op hun vleugels verheffen
160	praetereunt ortos isdem de partibus Euros ⁸² .	halen ze de aan diezelfde kant opkomende oostenwinden in.

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 161-170 (p.35); 1 g. Phaëton vertrekt (2)

⁶⁸ ondertussen, dat wil zeggen dat we dat kunnen lezen in de vertaalde passage. Ovidius heeft als het ware het VERTELTEMPO even getemperd en neemt nu de draad weer op. Het is bijna ochtend, dus er is haast bij: Phaëthon zal snel de teugels in handen moeten krijgen

⁶⁹ geeft het verhaal nog een extra magisch tintje mee: de paarden zijn gevleugeld. Natuurlijk! Anders kunnen ze niet door de lucht vliegen met een kar achter zich aan

⁷⁰ let op het minieme POLYSYNDETON: twee keer **et** als voegwoord in een reeksje van drie

⁷¹ Ovidius toont zich graag de belezen dichter, de **poeta doctus**. Daarom noemt hij ook expliciet de namen van de vier paarden: die weet hij gewoon, en met die kennis showt hij graag

⁷² een poging van Ovidius om het gehinnik van de paarden, die graag op weg willen, hoorbaar te maken. Zo'n (poging tot) klanknabootsing noemen we ONOMATOPEE. Ons beestje de koekoek is ook zo'n klanknabootsing, namelijk van het geluid dat het diertje produceert. Met "miauwen" willen we ook het geluid dat een kat maakt als het ware laten horen

⁷³ komt vaak in het meervoud voor, terwijl we natuurlijk enkelvoud vertalen

⁷⁴ zoals je die in een parkeergarage hebt, dus die dingen die pas voor je auto omhoog gaan als je betaald hebt

⁷⁵ die sluitbomen, die **repagula** dus

⁷⁶ **postquam, ut, ubi** en **simulac/simulatque** hebben als eigenaardigheid dat je het PERF dat er altijd achter komt, vertaalt als een voltooid verleden tijd, dus alsof er een PLQP stond

⁷⁷ zoals dat gaat in de genealogie: er zijn verschillende opvattingen over de herkomst van Phaëthon. Uit het verhaal van Ovidius maken we op dat hij de zoon was van vader Zon en Clymene, die zoals eerder gememoreerd wel een Oceanide genoemd wordt. Zij was op haar beurt de dochter van Tethys, die dus oma van Phaëthon was. We moeten geloven dat oma lief niks wist van het naderende onheil voor haar kleinzoon, dat verweende eikeltje Phaëthon. Als het gaat over goden die wel of niets weten van het **fatum**: zelfs Jupiter, die het **fatum** wel kende, kon dat niet beïnvloeden. We nemen wel eens aan dat Jupiter's wil en het **fatum** identiek waren. Probleem opgelost, quasi opgelost

⁷⁸ we weten het nog? **Facta est** is PERF van **fieri**? Yep. Goed zo

⁷⁹ opletten bij het scanderen! **Aera** is de Griekse ACC SG (**poeta doctus**!) van **aër**, oftewel **ἀήρ**, en bestaat dus uit drie lettergrepen, niet twee. Anders gezegd: **ae** is hier geen tweeklank. Zie v. 165

⁸⁰ zogenaamd dominant gebruikt PTC, waarbij de kern van de betekenis van de woordgroep op het PTC (**motis**) ligt, niet op het SUBST (**pedibus**): niet "door de bewogen voeten", maar "door het bewegen van de voeten"

⁸¹ beeldend door Ovidius beschreven: alsof die paarden de wolken die ze tegenkomen uit elkaar scheuren. Kijk, dat vliegtuigen niet door de wolken heen vliegen maar daar gaten in boren, nogal wieses. Deze paarden worden gekarakteriseerd als gedreven beestjes, die vooruit willen en niet op de rem gaan staan, en Phaëthon, de knurft, heeft het daar moeilijk mee

⁸² dit gaat niet over Europese muntstukken, hè! Grappig dat Ovidius dit zo uitlegt: de paarden en Phaëthon, eigenwijs stuk vreten, zijn begonnen in het Oosten. Vanzelf, want ze weten waar de zon opgaat. Maar ze gaan zo snel, dat ze zelfs de winden die in het Oosten waaien, inhalen. Geen wonder dat Phaëthon, dombo, moeite heeft het span te besturen

161	Sed ⁸³ leve pondus erat nec <i>quod</i> cognoscere possent	Maar het gewicht was (te) licht en niet zodanig dat ze het konden herkennen,
162	Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat ⁸⁴ ;	de paarden van de Zon, en het span miste de/het gebruikelijke zwaarte/gewicht;
163	<i>ut</i> que ⁸⁵ labant curvae iusto sine pondere naves	en zoals gekromde schepen zonder voldoende lading onvast liggen
164	perque mare instabiles ⁸⁶ nimia levitate feruntur,	en door hun te grote lichtheid instabiel/wankel over de zee voortsnelen,
165	sic onere adsueto ⁸⁷ vacuus dat in aera saltus	zo maakt de wagen, zonder zijn gebruikelijke gewicht, sprongen in de lucht
166	succutiturque alte similisque est currus ⁸⁸ inani.	en hij springt hoog op en hij lijkt op/is net een lege (wagen).
167	<i>Quod</i> ⁸⁹ simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt	Zodra het vierspan dat gemerkt had, stormde het voort en verliet het de platgetreden
168	quadriugi spatium nec quo prius ordine currunt.	weg en het rende niet in de regelmaat waarin het eerder rende.
169	Ipse pavet nec <i>qua</i> commissas flectat habenas	Zelf vreest hij en, waarheen hij de hem toevertrouwde teugels moet wenden, weet hij niet
170	nec scit <i>qua</i> sit iter, nec, <i>si</i> sciat ⁹⁰ , imperet illis ⁹¹ .	en ook niet waarlangs de weg is en, als hij het zou weten, hoe hen zijn wil op te leggen.

⁸³ Het nadeel wordt onmiddellijk duidelijk: de paarden trekken een lichter gewicht dan normaal, ze snappen d'r geen pepernoot van. Het moge voor iedereen duidelijk zijn dat die zonnnewagen staat voor de zon, die dus braaf in het Oosten opkomt en in het Westen weer ondergaat. Alleen is in het verhaal van Ovidius een extra personage geïntroduceerd om er een "lekker verhaal" van te maken, te weten Phaëthon. Die heeft in zijn jeugdige overmoed gevraagd om een cadeau dat boven zijn macht ligt en daar zal hij dus ook voor boeten. Hij wil graag voor één dag die zonnnewagen berijden, wat ongeveer equivalent is met "zonnetje spelen". Dat doet hij zonder zich te realiseren dat hij zich niet heeft voorbereid: hij kent de namen van de paarden niet eens!

⁸⁴ Ovidius zegt de dingen graag duidelijk en soms vaker dan eens. Het te lichte gewicht van Phaëthon in die zonnnewagen is voorbestemd verkeerd af te lopen. **Carêre** betekent "missen", "niet hebben" en andere werkwoorden die dat betekenen, zoals **egêre**, hebben hun object ook in de ABL, hier **solita** (...) **gravitate**

⁸⁵ wat al kenmerkend was in het epos van Homerus, de vrij uitgebreide VERGELIJKING (daardoor Homerische/epische vergelijking genoemd), zien we ook bij Ovidius. Het doel van een VERGELIJKING is het verduidelijken, het bijna "zichtbaar maken"/visualiseren van wat de verteller met iets bedoelt. Bij Homerus' epen zien we overigens vaak de VERGELIJKING dienen als een soort cliffhanger: het verhaalt ijl door naar een bepaalde climax, en vlak voor die climax wordt het VERTELTEMPO als het ware stilgelegd door een VERGELIJKING in te bouwen. Dat is bij Ovidius minder zo. Belangrijk is dat je een VERGELIJKING kunt analyseren. De analyse geschiedt in drieën: 1) het AFGEHEELDE (= datgene wat met iets anders vergeleken wordt, vaak ingeleid door het woordje **sic** of **ita**), 2) het BEELD (datgene waarmee het vergeleken wordt, vaak ingeleid door het woordje **ut**) en 3) het PUNT VAN OVEREENKOMST/TERTIUM COMPARATIONIS (datgene wat AFGEHEELDE en BEELD gemeen hebben). De zonnnewagen is het AFGEHEELDE, de schepen zonder voldoende lading vormen het BEELD. Het PUNT VAN OVEREENKOMST is de onvaste ligging, het oncontroleerbaar bewegen van enerzijds de zonnnewagen, anderzijds de schepen

⁸⁶ hoort grammaticaal (dubbelverbonden/predicatief) bij **naves** uit de vorige regel: voor de zonnnewagen houdt dat in wat in vers 166 staat: hij gaat alle kanten op behalve de goede

⁸⁷ de gebruikelijke lading: dat is dus de Zon zelf. Lastig te volgen, het verhaal, want de Zon was toch thuis gebleven en zoonlief was er met de auto vandoor. Maakt niks uit: mooi verhaal gewoon

⁸⁸ het subject staat wel heel erg achteraan, je moet er bijna naar zoeken, zoals misschien Phaëthon ook wel eens goed moet kijken waar die wagen nu eigenlijk uithangt: WOORDPLAATSING

⁸⁹ zogenaamde relatieve aansluiting. Een relativum waarvan het antecedent in de vorige zin staat. Lees **et id**, waarbij **id** verwijst naar het feit dat de paarden erachter komen dat er geen menner is

⁹⁰ deze CON potentialis is ook weer bedoeld om te suggereren dat Phaëthon het er nooit meer levend af gaat brengen: al zou hij alles goed hebben gedaan, al zou hij de namen van de paarden gekend hebben, al zou hij dit, al zou hij dat, hij was voorbestemd het loodje te leggen. Waarom? Je hoort de zonnnewagen niet te willen besturen, dat is een vorm van hybris, en dat kost je je kop

⁹¹ de vier paarden voor de zonnnewagen, net in de tekst nog **quadriugi** (v.168) genoemd

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 171-177 (pp.36-37); 1 h. Phaëton heeft spijt (1)

171	Tum primum ⁹² radiis ⁹³ gelidi caluere ⁹⁴ Triones	Toen voor het eerst werden de ijskoude sterren (van de Grote Beer) warm door de stralen
172	et vetito frustra ⁹⁵ temptarunt ⁹⁶ aequore tingi,	en ze poogden tevergeefs nat gemaakt te worden in de hen ontzegde zeevlakte,
173	<i>quaeque</i> ⁹⁷ polo posita est glaciali proxima Serpens,	en de Draak die heel dichtbij de ijzige pool geplaatst is,
174	frigore pigra prius ⁹⁸ nec formidabilis ulli ⁹⁹ ,	voorheen traag door de kou en niet voor iemand vreeswekkend,
175	incaluit sumpsitque novas fervoribus ¹⁰⁰ iras;	werd warm en nam door de gloed ongekende woede aan;
176	te quoque turbatum ¹⁰¹ memorant ¹⁰² fugisse, Boote ¹⁰³ ,	ze memoreren dat ook jij, Bootes/Ossendrijver, in verwarring gevlucht bent,
177	<i>quamvis</i> tardus ¹⁰⁴ eras et te tua plastra ¹⁰⁵ tenebant.	hoewel jij traag was en jouw wagen jou tegenhield.

⁹² de hemellichamen zijn van slag door de rare hoge koers die de zonnewagen (= de zon) door Phaëthon's toedoen rijdt. Ovidius kan het niet laten met een paar astronomische voorbeelden eens lekker de **poeta doctus** uit te hangen: de Grote Beer, de Draak en de Ossendrijver passeren de revue. Laat je lekker meeslepen in het fantastische verhaal dat Ovidius vertelt! Het kan allemaal niet, het is allemaal niet mogelijk, maar als je hier kritisch in bent, is de lol er af. De sterrenbeelden die het van kou moeten hebben worden nu ineens heet, door die sufkop van een Phaëthon. De Grote Beer bijvoorbeeld zou de zee wel in willen duiken om af te koelen, maar ja, in het wereldbeeld van Ovidius was het zo dat de Grote Beer nooit "onder ging". Daarom staat er dat de zeevlakte voor de Grote Beer verboden toegang (**vetito** (...) **aequore**) is

⁹³ ABL causae, die dus de oorzaak aangeeft, de stralen van de zon, van het opwarmen van de koude sterrenbeelden, **gelidi** (...) **Triones** in dit geval

⁹⁴ net iets korter (en metrisch handiger) voor **caluerunt**

⁹⁵ tja, want het lukt natuurlijk niet

⁹⁶ typisch Ovidius' taaleigen voor **temptaverunt**

⁹⁷ pas op met dit soort woorden: het lijkt het F van **quisque** (=ieder), maar het is natuurlijk gewoon **-que** achter het relativum **quae** geplaatst, dat betrekking heeft op de pas later in het vers genoemde **Serpens**, een sterrenbeeld in de buurt van zowel de Grote (Ursa maior) als de Kleine Beer (Ursa minor)

⁹⁸ toen die kokosnoot met zijn geleende zonnewagen nog niet langs geweest was dus

⁹⁹ DAT SG; behoort met een paar best bekende nomina tot een opvallende verbuigingsgroep, althans in het SG. Woorden als **totus, solus, unus, (n)ullus, alter, uter** en **neuter** gaan zo: **totus, totius, toti, totum, toto**, en lijken dus op pronomina als **ille** en **iste**

¹⁰⁰ DICHTERLIJK MEERVoud maar: het meervoud van gloed kunnen we in het Nederlands niet maken; de uitdrukking op zichzelf **iras sumere** is een wat hypergeleerd aandoende uitdrukking

¹⁰¹ in verwarring: ook de Ossendrijver denkt zo iets als: "WTF gebeurt hier allemaal? Ik peer hem voordat die zot mij straks helemaal in de hens zet"

¹⁰² ze vermelden, maar wie is "ze"? Ovidius suggereert dat er zelfs bronnen door hem gevonden zijn die bevestigen dat het allemaal waar is wat hij vertelt. Dus bij het benadrukken van de ellende die Phaëthon's ritje op de zonnewagen teweeg brengt, heeft hij het over twee sterrenbeelden die van kou houden maar nu warm worden en in een soort variatio daarop suggereert hij nu het bestaan van bronnen: hij haalt echt alles uit de kast

¹⁰³ de schrijver spreekt een personage uit zijn eigen verhaal aan, wat de dramatiek behoorlijk vergroot. We noemen dit aanspreken APOSTROFE, uit te spreken met nadruk op de eerste o

¹⁰⁴ traag in zijn baan, bedoelt Ovidius

¹⁰⁵ een grammaticaal PL dat we als een SG vertalen: dichterlijk meervoud dus; Ovidius geeft graag raadseltjes op, hier ook weer. De luisteraars moeten goed mee doen anders zijn ze de draad in het toch al met veel fantasie doorspekte verhaal snel kwijt. Jouw wagen? O, aha, de Grote Beer

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 178-186 (p.37); 1 h. Phaëton heeft spijt (2)

178	Ut vero summo ¹⁰⁶ despexit ¹⁰⁷ ab aethere terras	Zodra echter de ongelukkige Phaëthon vanuit de top van de hemel
179	infelix ¹⁰⁸ Phaethon penitus penitusque patentes,	omlaag zag hoe de landen zich dieper en dieper uitstrekten,
180	palluit ¹⁰⁹ et subito ¹¹⁰ genua intremuere timore	werd hij bleek en plotseling begonnen zijn knieën te shaken door de angst
181	suntque oculis tenebrae ¹¹¹ per tantum lumen abortae ¹¹² ,	en duisternis kwam voor zijn ogen op bij/ondanks het zo grote licht,
182	et iam ¹¹³ mallet equos numquam tetigisse paternos,	en reeds zou hij liever willen dat hij de paarden van zijn vader nooit had aangeraakt,
183	iam cognosse genus piget et valuisse rogando ¹¹⁴ ,	reeds betreurt hij dat hij zijn afkomst te weten gekomen is en door vragen zijn zin
184	iam Meropis ¹¹⁵ dici cupiens ita fertus, Ut ¹¹⁶ acta	gekregen heeft, reeds verlangend zoon van Merops genoemd te worden wordt hij zo
185	praecipiti pinus ¹¹⁷ Borea, cui victa ¹¹⁸ remisit	meegevoerd, als een schip, voortgedreven door de gevaarlijke noordenwind, waaraan zijn
186	frena suus rector, quam dis votisque reliquit.	eigen stuurman zijn machteloze roer gelaten heeft, dat hij aan zijn lot overgelaten heeft.

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 187-192 (p.37); 1 h. Phaëton heeft spijt (3)

- ¹⁰⁶ hoort bij **aethere**, dat is duidelijk. Dit soort ADI wordt vaak dominant vertaald. Dus niet "in de hoogste hemel", maar "in de top van de hemel". Andere ADI die dit vaak hebben, zijn **imus** (in **imo valle** is niet "in het diepste dal", maar "in het diepst van het dal"), **medius** (in **media domo** is niet "in het middelste huis", maar "in het midden van het huis"), **extremus** en nog meer
- ¹⁰⁷ **despexit** (van **despicere**) met AcP, een accusativus cum participio. De constructie lijkt op de Acl, maar wordt vaker gebruikt na werkwoorden die een zintuiglijke waarneming aanduiden: Phaëthon zag hoe de grond zich ver beneden hem uitstreckte. Als je bij de Acl het voegwoord "dat" gebruikt als inleiding voor de BZ, kun je bij de AcP het beste het voegwoord "hoe" gebruiken
- ¹⁰⁸ we weten als lezer eigenlijk de hele tijd al, dat het met deze Phaëthon niet goed af gaat lopen. Hij was gewaarschuwd, toen hij te veel hooi op zijn vork nam, Ovidius laat steeds doorschemeren dat het fout afloopt, en nu is hij wat explicieter met deze PROSPECTIE: Phaëthon wordt hier **infelix** genoemd terwijl hij toch aanvankelijk best blij zal zijn geweest dat hij de zonnwagen van papa mocht mennen
- ¹⁰⁹ echt weer een duidelijk teken, de tweede keer (na **pavet** in 169), van angst bij Phaëthon
- ¹¹⁰ als ADV maar ook mogelijk als ADI bij **timore**, voor de betekenis maakt het geen bal uit
- ¹¹¹ zou kunnen dat Phaëthon zo'n beetje flauw valt, dat het hem zwart voor de ogen wordt. **Per** betekent dan zoveel als "ondanks", want in de zonnwagen is er natuurlijk juist heel veel licht
- ¹¹² PPP van **oboriri**, en horend bij **sunt** dat helemaal aan het begin van de regel staat. Er is geen sprake van hyperbaton, maar eerder van TMESIS
- ¹¹³ de ANAFOOR van **iam** (v. 182, 183 en 184) benadrukt dat hij inmiddels echt spijt heeft als haren op zijn hoofd, echt van alles wat hij gedaan en gevraagd heeft
- ¹¹⁴ GRD, en wel in de ABL modi: hoe heeft hij zijn zin doorgedreven? Door te drammen, te vragen. Deze vorm kan geen GRV zijn, ondanks de vorm zelf die ook in het GRV voorkomt. Er staat namelijk geen SUBST in de buurt van **rogando**, in dezelfde naamval, dat inhoudelijk gezien het object vormt bij **rogando/rogare**
- ¹¹⁵ Merops was zijn stiefvader, de man van Clymene: nu zou Phaëthon er alles voor over hebben Merops nog steeds als zijn vader te mogen beschouwen, in plaats van de veel machtiger Zon
- ¹¹⁶ leidt weer een VERGELIJKING in, waarin a) de zonnwagen wordt vergeleken met een schip en b) Phaëthon wordt vergeleken met een stuurman. Vergelijking b) is beeldender, dus beter, omdat daar een duidelijk tertium comparationis (punt van overeenkomst) genoteerd kan worden: het verlies van de macht/ controle over een voertuig (eventueel gevolgd door: leidt tot desastreuze gevolgen). Vergelijking a) is niet to the point genoeg
- ¹¹⁷ vorm van METONYMIA: het materiaal waarvan de boot gemaakt is wordt gebruikt in plaats van de boot. **Pinus** is pijnbomenhout, en betekent nooit schip, behalve hier
- ¹¹⁸ **victa** hoort grammaticaal bij **frena**, maar inhoudelijk bij **suus rector**: niet de teugels zijn machteloos, maar de stuurman: ENALLAGE/HYPALLAGE

187	Quid faciat ¹¹⁹ ? Multum caeli ¹²⁰ post terga relictum, ¹²¹	Wat moet hij doen? Veel hemel is achter zijn rug gelaten,
188	ante oculos plus ¹²² est. Animo metitur ¹²³ utrumque ¹²⁴	voor zijn ogen is er meer (hemel). In zijn geest schat hij (elk van) beide
189	et modo ¹²⁵ , <i>quos</i> ¹²⁶ illi fatum contingere non est ¹²⁷ ,	en nu eens ziet hij voor zich het Westen, dat hem niet voorbeschikt is te bereiken,
190	prospicit occasus, interdum respicit ortus ¹²⁸ ,	dan weer kijkt hij om naar het Oosten,
191	<i>quidque</i> agat ¹²⁹ , ignarus stupet ¹³⁰ et nec frena remittit ¹³¹	en, niet wetend wat hij moet doen, is hij verstijfd en noch laat hij de teugels vieren
192	nec retinere valet ¹³² nec nomina novit ¹³³ equorum.	noch is hij in staat ze aan te trekken en ook weet hij de namen van de paarden niet.

¹¹⁹ Ovidius verplaatst zich in de persoon van Phaëthon: de CON is een dubitativus

¹²⁰ GEN partitivus, die, merkwaardig als je alleen naar de naam kijkt, het geheel aangeeft waarvan een deel genomen wordt

¹²¹ ASYNDETON, want hier is het voegwoord "maar" weggelaten. Ovidius vertelt het verhaal in een smakelijk en onderhoudend TEMPO. Het lijkt nergens echt stil te staan. Je probeert te volgen maar kunt eigenlijk het tempo niet bijhouden. Waar zit Phaëthon nu ongeveer? Ovidius geeft een tussenstand: een gedeelte heeft hij gehad, maar een groter gedeelte moet hij nog afleggen. Het is bijna pijnlijk om mee te leven: hij staat na een krap half uurtje al met 5-0 achter, en hij moet nóg een uur!

¹²² ELLIPS van het woord **caeli**, dat dus weggelaten is

¹²³ je ziet Phaëthon als het ware in paniek raken: jemig de pemig, moet ik dat hele eind nog? Heb ik pas zo'n klein stukkie gehad?

¹²⁴ elk van beide delen van de hemel dus, ACC SG N van **uterque**

¹²⁵ "nu eens... dan weer" is in het Latijn meestal **modo ... modo**. Hier wijkt Ovidius af door in het tweede lid het woord **interdum** te gebruiken. Je moet je voorstellen dat dat de geofende luisteraar meteen opviel. Jan met de pet had geen belangstelling voor dit soort literair engagement, die vond het alleen onderhoudende en heerlijk fantastische verhalen. Een rasverteller als Ovidius vond dat hij bij het vertellen taken had. Hij wilde **delectare** (de luisteraar vermaken, amuseren), **docere** (de luisteraar nog iets bijbrengen ook, hier bijvoorbeeld dat het slecht met je afloopt als je het onderste uit de kan wilt hebben) en **move** (de luisteraar ook emotioneel uit het evenwicht brengen). Realiseer je dus goed dat Ovidius door zijn aparte verhalen ook meteen zijn eigen publiek selecteerde: de intellectuele bovenlaag had net zoveel plezier in Ovidius' verhalen doordat ze begreep wat hij bedoelde als de gewone man, die het dagje keihard werken kon wegmasseren met luisteren naar prachtige verhalen

¹²⁶ PRON relativum dat betrekking heeft op het pas verderop genoemde **occasus** (ACC PL!), het Westen, namelijk waar normaal gesproken de zon ondergaat

¹²⁷ weer PROSPECTIE: Phaëthon gaat zijn ritje op de zonnewagen met zijn leven bekopen. Het is zijn lot, zijn levensdraad, gesponnen door de Schikgodinnen (Lachesis, Atropos en Klotho) dat hij het Westen niet bereikt, althans niet in levende lijve en ook niet in de zonnewagen. Daar wordt ie namelijk door de Oppergod uit gekickt, na een smeekbede van moeder Aarde, zijn arme slachtoffer

¹²⁸ ook weer ACC PL, nu van **ortus** (4^e declinatie), dat het Oosten aangeeft. **Oriri** betekent opkomen, ontstaan, en we hebben het over waar de Zon op komt. In de versregel zit een mooi PARALLELLISME. Rangschik **prospicit occasus** en **respicit ortus** maar eens verticaal en je kunt de strepen trekken tussen de twee windrichtingen **occasus** en **ortus**, en die tussen **prospicit** en **respicit**.

Voilà. De dubbele ANTITHESE is ook indrukwekkend: **prospicit** versus **respicit** en **occasus** versus **ortus**

¹²⁹ weer een CON dubitativus, vlak voor **ignarus**. Phaëthon is echt heel erg - letterlijk ook nog - van 't padje af. Hij kan er geen chocola meer van maken

¹³⁰ hij is verstijfd. Net iemand die in een vliegtuig alle stuurknuppels en knopjes maar loslaat, op hoop van zegen of zo. Er komt niets meer uit Phaëthon's handjes

¹³¹ de teugels kun je in zo'n situatie laten vieren, waardoor de paarden misschien tot rust komen, en je kunt ze aantrekken, in een poging de paarden tot stilstand te laten komen. Nou, hij kan het allebei niet, dus hij hotst en knotst maar door, en niet bepaald in een doordachte rechte koers

¹³² al een keer eerder gezien als variant op **potest**

¹³³ en wij, de luisteraars/lezers kennen die wel! Die heeft Ovidius, niet voor niets natuurlijk, in de vv. 153-154 gegeven. Het maakt Phaëthon alleen maar dommer, de schlemiel

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 272-281 (p.41); 2 b. Tellus vraagt Jupiter om hulp (1)

272	Alma tamen ¹³⁴ Tellus ¹³⁵ , <i>ut</i> ¹³⁶ erat circumdata ponto,	Toch hief de vruchtbare Aarde, omgeven als zij was door de zee,
273	inter aquas pelagi contractosque undique fontes,	temidden van de wateren der zee en de aan alle kanten opgedroogde/geslonken bronnen,
274	<i>qui</i> se condiderant ¹³⁷ in opacae ¹³⁸ viscera matris,	die zich in de schoot van hun donkere moeder verborgen hadden,
275	sustulit ¹³⁹ oppressos collo tenus arida ¹⁴⁰ vultus ¹⁴¹	haar verschroeide gezicht smachtend van de dorst op tot aan haar nek
276	opposuitque manum fronti ¹⁴² magnoque tremore	en ze plaatste haar hand voor haar gezicht en, terwijl ze met een grote/hevige beving
277	omnia concutiens paulum subsedit et infra,	alles deed schudden, zakte ze een beetje en was ze lager
278	quam solet esse, fuit fractaque ¹⁴³ ita voce locuta est:	dan ze gewoon is te zijn/gewoonlijk is en met gebroken stem sprak zij aldus:
279	" <i>si</i> " ¹⁴⁴ placet hoc ¹⁴⁵ meruique, quid, o, tua fulmina cessant,	"Als dit u behaagt en ik dit verdiend heb, waarom, o hoogste der goden, blijven dan uw
280	summe ¹⁴⁶ deum? <i>Liceat</i> , periturae ¹⁴⁷ viribus ignis	bliksems onbenut? Moge het mij, op het punt door krachten van vuur om te komen,
281	igne perire tuo clademque auctore levare ¹⁴⁸ .	gegeven zijn door toedoen van uw vuur om te komen en mijn ondergang te verlichten.

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 282-292 (p.42); 2 b. Tellus vraagt Jupiter om hulp (2)

¹³⁴ "toch", dus een tegenstelling. In de vorige passage is namelijk beschreven hoe de door Phaëthon's geklungel veroorzaakte hitte zelfs Neptunus naar grote diepte jaagt. De Aarde doet dus een poging, hoewel de hitte ook voor haar te groot is

¹³⁵ PERSONIFICATIE, en dat is duidelijk te zien aan de hoofdletter T (van **Tellus**). Door de PERSONIFICATIE wordt het dramatische gehalte van het verhaal nog verhoogd

¹³⁶ je weet het nog hè? Het voegwoord **ut** komt met de IND voor en met de CON. Met de IND zijn er 3 betekenissen: 1) hoe, 2) zoals, 3) zodra; met de CON ook 3: 1) opdat, 2) zodat en 3) dat (in subject- en objectzinnen. Je moet dus echt goed je rijtjes kennen anders weet je niet of een vorm een IND is of een CON, en dan vertaal je **ut** dus ook fout

¹³⁷ van de bronnen wordt nog eens een keer extra benadrukt dat ze er niet meer zijn, dat ze opgedroogd zijn, natuurlijk door de te grote hitte.

¹³⁸ van moeder aarde wordt nogmaals beweerd dat zij donker is, dat zij als het ware geroosterd is, bruin gebakken, crispy en ga zo maar door

¹³⁹ beste vrienden: dit woord **sustulit** komt van.... **tollere**

¹⁴⁰ predicatief bij het subject, de in vers 272 genoemde **alma Tellus**: moeder Aarde heeft natuurlijk hartstikke veel dorst door die hitte, net als gewone mensen

¹⁴¹ ACC PL dus van **vultus**, uit de bekende, zeg maar gerust beruchte u-declinatie (de 4^e declinatie): **vultus, vultus, vultui, vultum, vultu // vultus, vultuum, vultibus, vultus, vultibus**

¹⁴² kijk zelf maar eens tegen de felle zon in

¹⁴³ emotie dus, heerlijk! Volop emotie, hier bij tosti moeder Aarde: zij spreekt tot Jupiter met gebroken stem

¹⁴⁴ over het voegwoord **si** is voldoende te vertellen. Het komt voor met een IND en met een CON. Als **si** verbonden wordt met een IND wordt de voorwaarde die aangegeven wordt door het woordje **si** ("als") als reëel beschouwd. We noemen dat gebruik realis. Als **si** verbonden wordt met een CON kan dat met een CON PR of PF zijn: we hebben dan een potentialis (een mogelijkheid). Maar de combinatie met een CON IMPF of PLQP is ook mogelijk: we hebben dan een irrealis. Hier gaat Aarde ervan uit dat zij dit alles inderdaad verdiend heeft (realis)

¹⁴⁵ met **hoc** bedoelt Tellus natuurlijk deze ellende van veel te grote hitte. Grammaticaal bijzonder mooi is dat **hoc** subject is bij **placet** en tegelijkertijd object bij **merui**

¹⁴⁶ de VOC voor de aanspreking van, in dit geval, de oppergod

¹⁴⁷ DAT SG van het PFA van **perire** (=te gronde gaan), horend bij het bij **liceat** weggelaten **mihi**. PFA: 1) van plan te 2) op het punt staand te 3) voorbestemd te

¹⁴⁸ te gronde gaan door toedoen van de oppergod is voor Aarde nog altijd waardiger dan door toedoen van een oen: Jupiter/het fatum kan het zo beschikt hebben, bij Phaëthon is het pech

282	Vix ¹⁴⁹ equidem fauces haec ipsa in verba resolvo"	Met moeite evenwel open ik mijn keel voor juist deze woorden"
283	(presserat ora vapor) "tostos en adspice crines	(hitte had haar mond dichtgedrukt) "kom, kijk naar mijn verbrande haren
284	inque oculis tantum, tantum super ora favillae ¹⁵⁰ .	en zoveel gloeiende as op/in mijn ogen, zoveel (gloeiende as) over mijn gezicht.
285	Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem	Gun jij mij dit loon, dit ereloon voor mijn vruchtbaarheid
286	officiique ¹⁵¹ refers, <i>quod</i> ¹⁵² adunci vulnera ¹⁵³ aratri	en mijn dienstbaarheid, omdat ik de wonden van de gekromde ploeg
287	rastrorumque ¹⁵⁴ fero totoque exerceor anno,	en van de houwelen verdraag en het hele jaar door bewerkt word,
288	<i>quod</i> pecori frondes alimenta ¹⁵⁵ que mitia ¹⁵⁵ , fruges	omdat ik voor het vee groenvoer en als zacht voedsel graan
289	humano generi, vobis quoque tura ¹⁵⁶ ministro ¹⁵⁷ ?	aan het menselijk geslacht verschaf, aan jullie ook wierook?
290	Sed tamen ¹⁵⁸ exitium fac me meruisse ¹⁵⁹ : quid undae, ¹⁶⁰	Maar stel dat ik toch de ondergang verdiend heb: waarom hebben de golven,
291	quid ¹⁶¹ meruit frater ¹⁶² ? Cur illi tradita sorte	waarom heeft uw broer het dan verdiend? Waarom, hoewel hem dat lot was toebedeeld,
292	aequora decrescunt ¹⁶³ et ab aethere longius ¹⁶⁴ absunt?	worden de zeeën kleiner en zijn zij verder verwijderd van de hemel?
H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 293-300 (p.42); 2 b. Tellus vraagt Jupiter om hulp (3)		

- ¹⁴⁹ met moeite ja, alsof ze nog maar enkele woorden zal kunnen uitbrengen. Dat valt uiteindelijk reuze mee, want er komt nog een hele, retorisch best verantwoorde speech uit (t/m v.300!)
- ¹⁵⁰ moeder Aarde doet een beroep op medeleven bij Jupiter, ze probeert medelijden op te wekken door zichzelf zo te beschrijven, verbrand en haar oogjes vol nare as
- ¹⁵¹ dan werpt moeder Aarde drie argumenten op tafel, waarvan hier het eerste: de aarde heeft zich toch altijd vruchtbaar en dienstbaar betoond? Waarom dan nu dit onverdiende lot?
- ¹⁵² moeder Aarde legt uit wat zij bedoelt met dienstbaarheid en vruchtbaarheid: ze heeft zich laten ploegen (goed begrijpen graag, deze term, heren!)
- ¹⁵³ een METAFOOR: het zijn geen echte wonden maar de sporen die de ploeg in de aarde getrokken heeft
- ¹⁵⁴ als de grond erg hard en rotsachtig is, moet die natuurlijk met behulp van pikhouwelen rul gemaakt worden
- ¹⁵⁵ waarschijnlijk predicatief op te vatten bij het later genoemde **fruges**
- ¹⁵⁶ wierook ("wijrook", "gewijde rook") zou komen van de hars van de Boswelliaboorn, die Olibanum genoemd wordt
- ¹⁵⁷ ingenieus CHIASMUS: als je de objecten (in de ACC, **frondes, alimenta mitia/fruges, tura**) en de indirecte objecten (in de DAT, **pecori, humano generi, vobis**) verticaal rangschikt, krijg je een dubbele X. Probeer het maar uit. Niet echt subtiel is de laatste toevoeging: ik zorg ervoor dat jullie, goden, met wierook vereerd kunnen worden, dus waar heb ik dit aan verdiend?
- ¹⁵⁸ moeder Aarde geeft aan dat ze ervan uit gaat dat haar argumenten hout snijden en dat Jupiter er gevoelig voor is. Maar als dat nou niet zo is...., dan komt een volgend argument
- ¹⁵⁹ eerder door moeder Aarde genoemd, deze mogelijkheid. Kijk maar naar v.279: **si hoc (...) merui**
- ¹⁶⁰ klein ASYNDETON, want tussen **undae** en het tweede **quid** is een voegwoord als **et** weg gelaten
- ¹⁶¹ er staat tot twee keer toe **quid**, maar ze bedoelt **cur/qua re**. Doen wij in het Nederlands ook: met "wat sta je daar nu?" bedoelen we "waarom sta je daar nu?"
- ¹⁶² als u dan geen rekening met mij wilt houden, oppergod, houdt u dan rekening met uw broer, met Neptunus. Hij houdt als koning van de zee geen zee meer over door die fratsen van Phaëthon
- ¹⁶³ tja, door de immense hitte verdampen de zeeën en zakken de zeespiegels over de hele wereld. En het gekke is, nu stijgen ze wereldwijd....
- ¹⁶⁴ en daardoor zijn de zeespiegels verder verwijderd van de hemel. **Longius** is de COMP van het ADV van het ADI **longus**.

293	Quod si ¹⁶⁵ nec fratris ¹⁶⁶ nec te mea ¹⁶⁷ gratia tangit ¹⁶⁸ ,	Maar als noch genegenheid voor uw broer noch die voor mij u raakt,
294	at caeli ¹⁶⁹ miserere tui. Circumspice utrumque ¹⁷⁰ :	heb dan tenminste nog medelijden met uw hemel. Bekijk beide polen:
295	fumat uterque polus ¹⁷¹ . Quos ¹⁷² si vitiaverit ¹⁷³ ignis,	beide polen roken/walmen. Als het vuur die zal hebben vernietigd,
296	atria ¹⁷⁴ vestra ¹⁷⁵ ruent. Atlas ¹⁷⁶ en ipse laborat	zullen jullie huizen instorten. Kijk, Atlas zelf zwoegt
297	vixque suis umeris candentem sustinet axem.	en met moeite ondersteunt hij met zijn schouders het gloeiende hemelgewelf.
298	Si freta, si terrae pereunt, si regia caeli ¹⁷⁷ ,	Als zeeën, als landen eraan gaan, als het paleis van de hemel eraan gaat,
299	in Chaos ¹⁷⁸ antiquum confundimur. Eripe flammis,	worden wij in de oude Chaos gestort. Ontruk aan de vlammen,
300	si quid adhuc superest, et rerum consule summae!"	als er nog iets/wat er ook nog maar over is, en zorg voor het heelal."
H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 301-308 (p.44); 2 c. Jupiter redt het heelal (1)		

¹⁶⁵ moeder Aarde houdt er rekening mee dat Jupiter met haar twee eerdere argumenten (haar eigen vruchtbaarheid/dienstbaarheid en de benadeling van Jupiter 's broer Neptunus) voor de oppergod niet doorslaggevend zijn, daarom houdt ze haar ultieme argument over als laatste: de goden zullen hun huis kwijtraken als de hele mieterse boel in elkaar stort door klojo Phaëthon

¹⁶⁶ GEN obiectivus die het object aangeeft bij een ander SUBST, hier **gratia**, genegenheid voor

¹⁶⁷ met een variatie op de eerdere GEN obiectivus **fratris** gebruikt Ovidius hier een PRON possessivum, een bezittelijk voornaamwoord: mijn genegenheid=genegenheid voor mij

¹⁶⁸ de IND **tangit** doet vermoeden dat zij ervan uit gaat dat Jupiter niet gevoelig is voor de eerste twee argumenten: **si** + IND is realis (zie noot 144)

¹⁶⁹ **caeli** met **tui** GEN SG, als object bij het DEP **misereri**. Let op: de IMP SG van een DEP ziet er uit als een INF PR ACT van een normaal werkwoord. Het laatste argument: de goden zelf zullen nadeel ondervinden van Phaëthon's acties

¹⁷⁰ aan te vullen in gedachte is **polum**: Jupiter wordt uitgenodigd naar beide polen te kijken om te zien hoe ernstig de situatie is.

¹⁷¹ **uterque** is grammaticaal SG maar inhoudelijk PL. We kunnen dus in wezen dezelfde discussie krijgen als in de Nederlandse zin: Een aantal mensen gaat/gaan naar de bioscoop. Grammaticaal hoort er "gaat", maar op basis van de inhoud vinden mensen "gaan" vaak beter. We noemen dit een constructio ad sententiam, een constructie die gebaseerd is op de betekenis. Leuk hè?

¹⁷² zogenaamde relatieve aansluiting: een PRON relativum aan het begin van een zin waarvan het antecedent in de vorige zin staat. Vertaal in de goede naamval als een verwijzend voornaamwoord. Hier verwijst **quos** naar **uterque polus** (waaraan je dus weer ziet dat ook Ovidius/Tellus het inhoudelijke PL van **uterque polus** aanhoudt i.p.v. het grammaticale SG)

¹⁷³ IND FUT EX (en dus geen CON PF!), dat vrijwel altijd in combinatie met een FUT (FUT simplex genoemd) voorkomt, hier **ruent**. De Romein was heel precies in zijn taalgebruik. Hij wilde kunnen aangeven dat eerst de ene actie voltooid moest zijn voordat de volgende actie kon plaatsvinden, en dat is bij het FUT EX het beste te zien. Eerst moet het vuur die polen (met een kleine letter, anders hebben we discriminatie) kapot gemaakt hebben, en daarna zullen de woonplaatsen van de goden instorten. In het Nederlands zijn wij veel onzorgvuldiger in het tijdsgebruik: "als het vuur die vernietigd heeft, storten jullie huizen in" vinden wij prima, en ook op het eindexamen heeft men daar weinig moeite mee

¹⁷⁴ vorm van METONYMIA, namelijk PARS PRO TOTO: een **atrium** is een onderdeel van een huis, niet het hele huis

¹⁷⁵ van Jupiter zelf, maar ook van de andere goden (**superi**) op de Olympus, met wie hij liever geen ruzie heeft. Die zou hij krijgen als hij niet zou ingrijpen

¹⁷⁶ natuurlijk komt Ovidius bij monde van **Tellus** weer met een mythologische kanjer, namelijk Atlas, die het hemelgewelf op zijn nek torst. Dat had hij al toen Heracles hem hulp vroeg bij één van zijn twaalf werken. Atlas mocht even de gouden appels uit de tuin van de Hesperiden gaan halen en daarna het hemelgewelf weer op zijn nek torsen. Aanvankelijk weigerde hij dat maar met een trucje kreeg Heracles het voor elkaar dat Atlas het hemelgewelf (het Atlasgebergte?) toch weer op zijn nek nam, de slimmerd

¹⁷⁷ diverse stijlmiddelen hier: TRIKOLON, ASYNDETON EN ANAFOOR van **si**

¹⁷⁸ Chaos als tegenhanger van de geordende wereld waarin men kennelijk leefde, de kosmos

301	Dixerat ¹⁷⁹ haec ¹⁸⁰ Tellus (neque enim tolerare vaporem	De Aarde had dit gezegd (want noch kon ze langer de hitte verdragen
302	ulterius potuit ¹⁸¹ nec dicere plura) suumque	noch kon ze meer zeggen) en haar eigen gezicht
303	rettulit ¹⁸² os in se ¹⁸³ propioraque Manibus ¹⁸⁴ antra.	verstopte ze in zichzelf, namelijk in grotten dichterbij de Onderwereld.
304	At ¹⁸⁵ pater omnipotens ¹⁸⁶ , superos testatus et ipsum,	Maar de almachtige vader, terwijl hij de hemelgoden tot getuigen aanriep en hemzelf,
305	¶qui dederat currus ¹⁸⁷ , ¶nisi opem ferat ¹⁸⁸ , omnia fato	die de wagen gegeven had, dat als hij geen hulp zou brengen, alles door een
306	interitura ¹⁸⁹ gravi ¹⁹⁰ , summam ¹⁹¹ petit arduus ¹⁹² arcem,	ernstig lot ten onder zou gaan, gaat verheven naar de top van de burcht,
307	¶unde solet nubes latis inducere terris,	vanwaar hij gewoon is de wolken over de weidse landen te leggen,
308	¶unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat ¹⁹³ .	vanwaar hij de donder beweegt en de bliksems, na ze geslingerd te hebben, werpt.

¹⁷⁹ PLQP waardoor het VERTELTEMPO hoger lijkt te zijn geworden. Alsof **Tellus** tijdens het spreken haar hoofd alweer omlaag laat gaan

¹⁸⁰ meestal verwijst **hic** als het binnen de tekst verwijzend bedoeld is, naar voren, dus naar tekst die nog komen gaat, en **ille/iste/is** naar tekst die al gesproken is. Hier dus niet

¹⁸¹ die hitte was ook al in v. 283 genoemd als oorzaak voor het gegeven dat ze moeilijk uit haar woorden komt

¹⁸² PF van **referre**, terugbrengen

¹⁸³ ja, als je bereid bent mee te gaan in de fantastische vertelling van Ovidius, zie je dit zo voor je. Moeder Aarde was – gepersonifieerd en al – omhoog gekomen uit de zee, die haar omgaf (vv. 272-275) ondanks het feit dat het boven die watervlakte te heet is geworden door dat gepruts van Phaëthon. Ze had haar handen voor haar gezicht gedaan om zich te beschermen tegen het licht en de hitte van de zon (die veel te dichtbij gekomen was) en een beving veroorzaakt. Nu zij uitgesproken is, en Jupiter drie argumenten in overweging gegeven heeft, trekt zij zich weer terug. Doet ze dus haar hoofd weer omlaag, en ja, waar kwam dat hoofd vandaan? Uit de aarde zelf natuurlijk. Exit moeder Aarde dus

¹⁸⁴ eigenlijk bedoelt **Tellus** hier de schimmen (**manes**) die de Onderwereld massaal bevolken: als zij haar hoofd dichterbij de Onderwereld verstopt is dat een teken dat zij het ook niet meer helemaal ziet zitten. Ze denkt dat de Aarde, zijzelf dus, gedoemd is eraan te gaan. En da's nie best

¹⁸⁵ wisseling van perspectief: eerst was alles gericht op moeder Aarde en wat zij te vertellen had. Nu switcht de "camera" als het ware naar de oppergod. Dat wisselen van perspectief (dat het ineens over iemand anders gaat dus) zien we vaak in epos. Later zal de focus op Phaëthon gericht zijn, in v. 319, en ook daar staat als eerste woord in de versregel het woordje **at**

¹⁸⁶ de eerder genoemde (v.280) en aangesproken **summe deum**, Jupiter dus

¹⁸⁷ de Zon dus

¹⁸⁸ de CON is een zogenaamde obliquus, van de indirecte rede dus. Als je in de DIRECTE REDE, ORATIO RECTA, een vraag hebt, of een bevel of een BZ, dan zul je in de INDIRECTE REDE, ORATIO OBLIQUA, steevast een CON aantreffen. Hier staat de CON vanwege het feit dat de BZ (**nisi opem ferat**) in de oratio recta voorkwam en nu, door de Acl na **testatus**, ook in de oratio obliqua

¹⁸⁹ hier moet je **esse** bij aanvullen, anders heb je geen INF FUT ACT in de Acl na **testatus** (v.304); **interitura** is ACC PL N van het PFA van **interire** en congruent met het subject in de Acl, **omnia**

¹⁹⁰ Jupiter als oppergod kent het fatum en is daarmee identiek. Gezien het vervolg moet hij geweten hebben dat hij, ook wel zonder de hulp van de Zon dus, het boeltje zou kunnen redden

¹⁹¹ al eerder (v.178) hebben we/jullie gezien dat dit ADI vaak dominant vertaald moet worden: Jupiter gaat niet naar de hoogste burcht (alsof er meer burchten zijn), maar naar de top van de burcht. Van daar af is het makkelijker mikken op Phaëthon namelijk

¹⁹² Jupiter is echt **arduus**, hoog verheven: hij is namelijk de oppergod. En hij gaat voor het gemak naar het hoogste punt

¹⁹³ de twee iconografische kenmerken van Jupiter. Als Jupiter afgebeeld is, heeft hij bliksems in zijn hand en zit hij op een wolk. Ovidius beschrijft beide zaken als gewoonte, maar nu kost het Phaëthon zijn leven

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 309-318 (p.44); 2 c. Jupiter redt het heelal (2)

309	Sed ¹⁹⁴ neque, <i>quas</i> posset terris inducere, nubes ¹⁹⁵	Maar noch had hij toen wolken, die hij over de landen kon leggen
310	tunc ¹⁹⁶ habuit, nec, <i>quos</i> caelo ¹⁹⁷ demit teret, imbres ¹⁹⁸ ;	noch regenbuien, die hij uit de hemel naar beneden kon sturen;
311	intonat et dextra ¹⁹⁹ libratum fulmen ab aure	hij dondert en vanaf zijn rechteroor zond hij een in balans gehouden bliksem
312	misit in aurigam ²⁰⁰ pariterque animaue rotisque	naar de wagenmenner en tegelijkertijd beroofde hij hem van het leven en slingerde hij
313	expulit ²⁰¹ et saevis conpescuit ignibus ²⁰² ignes.	hem uit zijn wagen en bedwong met woest vuur het vuur.
314	Consternantur equi et saltu in contraria facto ²⁰³	De paarden worden schichtig en na een sprong in tegengestelde richtingen te hebben
315	colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt;	gemaakt, rukken zij hun halzen uit het juk en laten de kapotgetrokken teugels achter;
316	illic ²⁰⁴ frena iacent, illic temone revulsus	daar liggen de teugels, daar de van de disselboom losgerukte
317	axis ²⁰⁵ , in hac radii fractarum ²⁰⁶ parte ²⁰⁷ rotarum	wagen, aan deze kant liggen de spaken van de gebroken wielen
318	sparsaque sunt late laceri vestigia currus ²⁰⁸ .	en wijd en zijd zijn de brokstukken van de verbrijzelde wagen verspreid.

H3 - PHAËTHON: Metamorphoses, II, 319-328 (p.46); 2 c. Jupiter redt het heelal (3)

- ¹⁹⁴ probleem voor Jupiter: geen wolken, en al helemaal geen regenbuien: daarvoor is het veel te heet geworden. Hij zal dus een ander plan hebben gehad toen hij naar de top van de burcht ging
- ¹⁹⁵ ACC PL F van **nubes**, vandaar dus het PRON relativum **quas** aan het begin van de relatieve BZ
- ¹⁹⁶ op het moment dat **Tellus** haar mooi beargumenteerde smeekbede tot Jupiter gericht heeft
- ¹⁹⁷ we zien in epos vaker dat een dichter de tekst compact maakt door een voorzetsel weg te laten; zo is hier voor **caelo** een voorzetsel **ex** weggelaten, al kun je het voorvoegsel **de-** van **demittere** ook als een verkapt voorzetsel beschouwen dat een scheiding/verwijdering aangeeft
- ¹⁹⁸ ACC PL M van **imber**, vandaar het PRON relativum **quos** aan het begin van de relatieve BZ
- ¹⁹⁹ aha, Jupiter is kennelijk rechtshandig. Met je linkerhand vanaf je rechteroor een bliksem gooien is vragen om ellende, en het missen van je doel
- ²⁰⁰ te weten Phaëthon, die nu eindelijk van die zonnewagen af gemikt wordt, zodat hij niet nog meer ongeluk kan veroorzaken. Jupiter blijkt, of hij dat nou doet omdat hij zich door de argumenten van **Tellus** heeft laten leiden of niet, in ieder geval meteen in te grijpen. Ovidius weet nog steeds het VERTELTEMPO hoog te houden, en het verhaal is daardoor extra aantrekkelijk
- ²⁰¹ prachtig gevonden van Ovidius, deze combinatie van **expulit** in de letterlijke betekenis bij **rotisque** (wat op zich al een PARS PRO TOTO is) en figuurlijk bij **anima**. Hij mikte hem uit zijn leven en uit zijn wagen. We noemen dit prachtige stijlmiddel ZEUGMA. Voorbeeld in NL: op een bordje bij een café bij een rivier waar een pontje heen en weer vaart, staat: hier zet men koffie en over
- ²⁰² met **saevis (...)** **ignibus** wordt Jupiter's bliksem bedoeld, met **ignes** daarna wordt het door Phaëthon ontketende vuur bedoeld. Vuur met vuur doven lijkt een tegenstelling, is dat niet: PARADOX
- ²⁰³ **saltu (...)** **facto**: ABL abs: de paarden, die toch al schichtig waren door het ontbreken van het normale gewicht in de zonnewagen, worden nu helemaal gek. De knal van de donder (het woord **intonat** in v. 311) in combinatie met de voltreffer op de wagenmenner is niet bevorderlijk voor de innerlijke rust bij de dieren
- ²⁰⁴ leidt een kleine opsomming in van de toestand zoals de paarden die achterlaten, met een ANAFOOR van **illic** en een ASYNDETON bij de eerste drie onderdelen
- ²⁰⁵ PARS PRO TOTO, want de **axis** (as) is een deel van de wagen, niet de hele wagen)
- ²⁰⁶ ken je deze nog? GEN PL F van PPP van **frangere**
- ²⁰⁷ **in hac (...)** **parte** is een variant op het eerder twee keer voorkomende **illic**: daar, daar, aan deze kant. Kortom, overal rotzooi
- ²⁰⁸ kortom, die hele zonnewagen is aan gort, en de brokstukken liggen en vliegen overal

319	At ²⁰⁹ Phaethon rutilos ²¹⁰ flamma populante ²¹¹ capillos	Maar Phaëthon wordt, terwijl vuur zijn rossige haren verteert,
320	volvitur in praeceps longoque per aera ²¹² tractu ²¹³	hals over kop weggeslingerd en met een lange lichtstraal snelt hij door
321	fertur, <i>ut</i> interdum de caelo stella sereno	de lucht, zoals soms uit de heldere hemel een ster,
322	<i>etsi</i> non cecidit, potuit cecidisse videri.	hoewel hij niet valt, de indruk kan wekken gevallen te zijn.
323	Quem ²¹⁴ procul a patria ²¹⁵ diverso maximus orbe ²¹⁶	Hem vangt ver weg van zijn vaderland aan de andere kant van de wereld
324	excipit Eridanus ²¹⁷ flagrantiaque abluit ²¹⁸ ora.	de zeer grote Eridanus op en spoelt zijn brandende gezicht af.
325	Naides Hesperiae ²¹⁹ trifida fumantia flamma	Najaden van Hesperia geven zijn door het vuur met drie tongen walmende lichaam
326	corpora dant tumulo, signantque hoc carmine saxum:	aan een graf en voorzien de grafsteen van dit opschrift:
327	HIC • SITVS • EST • PHAETHON • CVRRVS • AVRIGA • PATERNI	HIER IS PHAETHON GELEGEN WAGENMENNEN VAN DE WAGEN VAN ZIJN VADER EN OOK
328	<i>QVEM</i> • <i>SI</i> • NON • TENVIT • MAGNIS • TAMEN • EXCIDIT • AVSIS ²²⁰	AL HIELD HIJ DIE NIET IN BEDWANG TOCH BEZWEEK HIJ DOOR EEN GROOT WAAGSTUK
H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, (407) 413-424 (pp.54-55); 2 a. Narcissus wordt verliefd (1)		

²⁰⁹ wederom wisseling van perspectief: eerst ging het over Jupiter, daarna over de schichtige paarden, nu "zoomt" de camera in op Phaëthon. Een heel bekend voorbeeld van zo'n perspectiefwisseling zien we in de Aeneis van Vergilius. Als Aeneas in boek 1 aankomt in Carthago en door Dido voor een banket uitgenodigd wordt, krijgt hij van haar aan het eind van het boek de vraag of hij wil vertellen wat hij allemaal meegemaakt heeft. Na enige aarzeling vertelt hij in boek 2 en 3 uitgebreid en tijdens het verhaal wordt Dido door goddelijk ingrijpen verliefd. Aan het begin van boek 4 is het probleem voor Dido wat ze met haar verliefdheid aan moet, en het allereerste woord is **At** (**At** regina gravi iamdudum saucia cura...): de focus gaat van Aeneas naar Dido

²¹⁰ zijn Phaëthon's haren al rossig, of worden ze dat, doordat het vuur het die kleur geeft? In het laatste geval hebben we te maken met een PROLEPSIS. De haren zijn pas rossig door het vuur, maar worden hier al in de beginsituatie zo genoemd: de afloop wordt naar voren gehaald, προλαμβάνω = naar voren halen

²¹¹ ABL abs met **flamma** als subject en **populante** als persoonsvorm. Bij een PPA met als slotletter **-e** weet je vrijwel zeker dat je met een ABL abs te maken hebt

²¹² dit woord komt geregeld in de vijfde voet van de dactylische hexameter voor. Onthouden hoor: de ae (van het Griekse ἄηρ) is geen tweeklank en dus ook niet lang

²¹³ zo geeft Ovidius een verklaring voor het verschijnsel van de vallende ster. Die ster valt niet echt, maar het lijkt wel zo, zegt hij. Wij weten tegenwoordig dat Phaëthon een uitgedoofde komeet is, waarvan deeltjes elk jaar rond half december kleine vallende sterren veroorzaken

²¹⁴ relatieve aansluiting, want dit relativum heeft zijn antecedent in de vorige zin, namelijk Phaëthon. Je vertaalt in plaats van het relativum een PRON personale: hem (wel object, want ACC SG)

²¹⁵ namelijk Ethiopië, zoals bleek uit de tekst van boek 1, v. 778: vanuit zijn Ethiopische land vliegt Phaëthon (zie p.25 van ons boek)

²¹⁶ aan de andere kant van de wereld, dat is betrekkelijk natuurlijk. We hebben het over noord-Italië (zo te zien aan Eridanus en Hesperiae) en dat is ver van Ethiopië, meer niet

²¹⁷ met de zeer grote Eridanus wordt de rivier de Po bedoeld, althans volgens de Romeinen. Wij houden de gedachte hier ook maar aan, maar Eridanus stelde wel iets meer voor dan de Po

²¹⁸ er lijkt aan het eind van het verhaal van Phaëthon door Ovidius een zeker medelijden gevoeld te worden met de knaap die weliswaar een joekel van een fout maakte door ver boven zijn kracht te grijpen, maar toch ook daardoor als een verdienstelijk maar afschrikwekkend voorbeeld kon dienen. De rivier wast zijn gezicht af en de Najaden begraven hem. Oftewel, hij deed in zijn onnozelheid de natuur een hoop kwaad aan, maar de natuur toont zich ook vergevingsgezind. Ook in de tekst van het grafschrift kunnen we dat een beetje signaleren: waagstuk i.p.v. stommiteit

²¹⁹ met Hesperia wordt het avondland bedoeld, geredeneerd vanuit de Griekse wereld ligt Italië aan de kant waar de zon ondergaat

²²⁰ de stommiteiten die Phaëthon uithaalde worden op zijn grafsteen in essentie terug gebracht tot een groot (te groot) waagstuk

413	Hic ²²¹ puer et studio venandi ²²² lassus ²²³ et aestu	Hier ging de jongen én door het enthousiasme om te jagen vermoeid én door de hitte
414	procubuit faciemque loci fontemque ²²⁴ secutus;	voorover liggen, zowel aangetrokken door de schoonheid van de plaats als door de bron;
415	[<i>¶dumque</i> sitim sedare cupit, sitis altera crevit,] ²²⁵	[en terwijl hij verlangt/verlangde zijn dorst te lessen, groeide een andere dorst,]
416	<i>¶dumque</i> bibit, visae correptus imagine ²²⁶ formae ²²⁷	en terwijl hij drinkt/dronk, gegrepen door het beeld van de schoonheid die hij zag
417	[spem sine corpore amat, corpus putat esse, <i>¶quod unda est</i>]	[bemint hij hoop zonder lichaam, meent hij dat lichaam is wat water is]
418	adstupet ipse sibi vultuque immotus ²²⁸ eodem	staat hij zelf verbaasd over zichzelf en onbeweeglijk blijft hij kijken naar hetzelfde
419	haeret, <i>¶ut</i> e Pario formatum marmore ²²⁹ signum.	gezicht, zoals een standbeeld gemaakt van Parisch marmer.
420	Spectat humi positus ²³⁰ geminum, sua lumina ²³¹ , sidus	Hij ziet, gehurkt op de grond, een sterrenpaar, zijn eigen ogen
421	et dignos Baccho, dignos et Apolline ²³² crines	en haren, Bacchus waardig, en/ook Apollo waardig
422	inpubesque genas et eburnea colla decusque	en wangen zonder baard en een ivoorwitte hals en de schoonheid
423	oris et in niveo mixtum candore ruborem, ²³³	van een gezicht en rode kleur gemengd in/met een sneeuw witte blankheid,
424	cunctaque miratur, <i>¶quibus</i> est mirabilis ipse ²³⁴ .	en hij heeft overal bewondering voor, waardoor hij zelf bewonderenswaardig is.

²²¹ op deze prachtige, bijna idyllische plaats. Het is een thema in de literatuur dat **locus amoenus** genoemd wordt: de kabbelende beekjes, blatende geitjes, zacht ruisende wind, kortom een plek waar je je helemaal happy kunt voelen

²²² GRD van venari. Er staat bij deze –nd– vorm geen object in dezelfde naamval (GEN SG), dus hebben we geen GRV maar een GRD

²²³ vermoeid is Narcissus dus door twee oorzaken: de hitte en het jagen

²²⁴ de bron, met water er in dus, is aantrekkelijk voor Narcissus, omdat hij last had van de hitte (**lassus** (...) **aestu** in v. 413)

²²⁵ de vierkante haken duiden op onduidelijke en niet door de uitgever gekozen overlevering; op zich is de woordkeuze **sitis altera** voor verlangen (naar iemand) wel aardig als METAFOOR

²²⁶ zijn spiegelbeeld dus, maar dat heeft het mannetje nog niet door. DRAMATISCHE IRONIE ligt op de loer: de situatie waarin de verteller/luisteraars meer weten dan het personage zelf

²²⁷ de woorden **visae correptus imagine formae** passen metrisch standaard goed in een versregel. Dezelfde tekst komt op dezelfde plaats voor bij het Perseusverhaal, Met. IV, 676

²²⁸ onbeweeglijk, want als hij zich wel beweegt, beweegt het spiegelbeeld mee

²²⁹ het marmer van het Griekse eiland Paros was bekend en sprak bij ieder tot de verbeelding

²³⁰ terwijl hij toch eerst voorover lag (zie **procubuit** in v.414)

²³¹ mooie WOORDPLAATSING, de METAFOOR **sua** (...) **lumina** tussen de woorden **geminum** (...) **sidus** in; Narcissus ziet in zijn spiegelbeeld alleen zijn hoofd natuurlijk, meer niet

²³² net als **Baccho** ABL, omdat **dignus** de aanvulling in de ABL heeft

²³³ een opsomming van eigenschappen die in de oudheid als positief golden. Wat we ons precies moeten voorstellen bij de haren die zowel bij Bacchus passen als bij Apollo, twee goden natuurlijk, is onduidelijk, maar in het algemeen vond Narcissus zichzelf dus aantrekkelijk. De witte kleur (**eburnea** v.422, **niveo** v. 423) als schoonheidsideaal zien we ook voor vrouwen in die tijd.

²³⁴ Ovidius weet het thema in het verhaal keer op keer anders te verwoorden, en dat blijft zo razend knap van hem! Narcissus wordt verliefd op zichzelf. Is hij daarmee homofiel? Cf. v. 456!

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 425-436 (p.55); 2 a. Narcissus wordt verliefd (2)

425	Se cupit inprudens ²³⁵ et, <i>qui</i> probat, ipse probatur,	Zonder het te snappen verlangt hij naar zichzelf en hij die goedkeurt, wordt zelf goedge-
426	<i>dumque</i> petit, petitur, pariterque accendit et ardet ²³⁶ .	keurd, en terwijl hij verlangt, wordt naar hem verlangd, en evenzeer doet hij ontbranden
427	Inrita fallaci ²³⁷ quotiens ²³⁸ dedit oscula fonti!	en brandt hij. Hoe vaak gaf hij aan de bedrieglijke bron vergeefse kussen!
428	In mediis quotiens visum captantia collum	Hoe vaak dompelde hij midden in het water zijn handen onder die grepen naar de hals
429	bracchia mersit aquis ²³⁹ nec se deprendit in illis!	die hij zag en greep hij zichzelf daarin niet!
430	<i>Quid</i> videat, nescit; sed <i>quod</i> videt, uritur illo,	Wat hij ziet, weet hij niet; maar wat hij ziet, daardoor wordt hij verteerd,
431	atque oculos idem, <i>qui</i> decipit, incitat error ²⁴⁰ .	en diezelfde vergissing die ze bedriegt lokt zijn ogen (juist) aan.
432	Credule ²⁴¹ , quid frustra ²⁴² simulacra fugacia captas ²⁴³ ?	Goedgelovige, waarom/wat grijp jij tevergeefs naar vluchtende spiegelbeelden?
433	<i>Quod</i> petis, est nusquam; <i>quod</i> ²⁴⁴ amas, avertere, perdes.	Wat je verlangt, is nergens; draai je om en je zult verliezen wat je bemint.
434	Ista ²⁴⁵ repercussae, <i>quam</i> cernis, imaginis umbra est.	Dat is een schaduw van het weerspiegelde beeld, dat jij ziet.
435	Nil habet ista sui; tecum venitque manetque,	Dat heeft niets van zichzelf/geen eigen wezen; het is én samen met jou gekomen én het
436	tecum discedet – <i>si</i> tu discedere possis ²⁴⁶ .	blijft bij jou én het zal samen met jou weggaan – stel dat jij in staat bent weg te gaan.

²³⁵ de ALWETENDE VERTELLER doorziet dat Narcissus niet beseft dat hij zichzelf zo aantrekkelijk vindt, Narcissus zelf heeft dat niet door: VERTELLERSCOMMENTAAR

²³⁶ let goed op de manier waarop Ovidius in dit TRIKOLON varieert in het pijnlijk duidelijk maken dat Narcissus zowel de minnaar is als het voorwerp van zijn liefde. Bij **probare** (=goedkeuren) en **petere** (verlangen) gaat dat door een combinatie van ACT (voor Narcissus) en PASS (voor diens spiegelbeeld), de METAFOOR van liefdesvuur wordt in een variant op ACT/PASS met doen ontbranden (**accendit**) versus zelf branden (**ardet**) gebracht. Grammaticaal is de variatie nog groter door de afwisseling van de betreffende BZ (**qui**) en de bijwoordelijke BZ (**dum**), plus een HZ

²³⁷ natuurlijk is het water niet bedrieglijk, maar voor Narcissus is het dat wel. De luisteraar en de verteller weten dat, Narcissus niet. **Fallaci (...)** **fonti**: HYPERBATON EN ALLITERATIE

²³⁸ door de uitroepen van de verteller (**quotiens** in v.427 én 428) krijgt het verhaal extra dramatische waarde: de vertwijfeling van Narcissus neemt trieste proporties aan

²³⁹ **aquis** hoort bij het eerder genoemde **mediis** (v.428), dus hier mogen we wel spreken van een HYPERBATON; is er een grote afstand tussen Narcissus en zijn beeld? Eigenlijk wel ja

²⁴⁰ Ovidius' manier om uit te leggen dat Narcissus niet door heeft dat hij zijn eigen spiegelbeeld ziet

²⁴¹ de verteller spreekt een personage uit zijn eigen verhaal direct aan en wekt daarmee extra PATHOS op: APOSTROFE. De APOSTROFE loopt, gezien het gebruik van 2 SG, tot en met v. 436

²⁴² na **inrita** in v.427 opnieuw de helicopterblik van de verteller die weet dat deze verliefdheid op niets uit zal lopen

²⁴³ een RETORISCHE VRAAG: daar een antwoord op geven maakt het helemaal zielig

²⁴⁴ meerdere herhalingen, ANAFOREN in dit stukje tekst: **quod** wordt herhaald en even later **tecum** (v.435 en 436)

²⁴⁵ **iste**, in tegenstelling tot **ille**, heeft vaak een negatieve "bijsmaak": je zou bijna vertalen "Dat is een stom spiegelbeeld, oelenwappertje"

²⁴⁶ CON potentialis: het zou kunnen dat Narcissus daar weg gaat en zich los maakt van zijn liefde/spiegelbeeld, maar het zou ook kunnen van niet

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 437-445 (p.56); 2 b. 'Mijn geliefde ontwijkt mij' (1)

437	Non illum Cereris ²⁴⁷ , non ²⁴⁸ illum cura quietis	Niet kan hem de zorg om voedsel, niet kan die om slaap hem
438	abstrahere inde ²⁴⁹ potest, sed opaca fusus ²⁵⁰ in herba	daarvandaan wegtrekken, nee, uitgestrekt in het schaduwrijke gras
439	spectat inexploto ²⁵¹ mendacem ²⁵² lumine formam	kijkt hij met onverzadigbare ogen naar de leugenachtige schoonheid
440	perque oculos perit ipse suos ²⁵³ ; paulumque levatus	en door toedoen van zijn eigen ogen kwijnt hijzelf weg; en na zich iets te hebben opgericht
441	ad circumstantes tendens sua brachia silvas ²⁵⁴	spreekt hij, terwijl hij zijn armen uitstrekt naar de bomen die er omheen staan,
442	"Ecquis ²⁵⁵ , io silvae, crudelius ²⁵⁶ " inquit "amavit?	"Ach bomen, heeft er wel iemand wreder liefgehad?
443	Scitis ²⁵⁷ enim et multis latebra opportuna fuistis.	Want jullie weten dat en jullie zijn voor velen een geschikte schuilplaats geweest.
444	Ecquem, ꝑcum vestrae tot agantur saecula vitae,	Herinneren jullie je iemand, aangezien er zoveel eeuwen van jullie leven verstrijken,
445	ꝑqui sic tabuerit ²⁵⁸ , longo meministis ²⁵⁹ in aevo?	in jullie lange leven, die zo verteerd is?

²⁴⁷ METONYMIA: Ceres als godin van het koren/graan staat hier voor eten. Narcissus eet niet meer. De vorm **Cereris** is een GEN objectivus bij **cura**: de zorg om. Ook **quietis** in 437 is een GEN objectivus bij **cura**. De intensiteit van Narcissus' verliefdheid neemt toe en hij gaat richting gevaar, in dat opzicht

²⁴⁸ wederom een ANAFOOR, nu van de ontkenning **non**.

²⁴⁹ van die plaats bij het water

²⁵⁰ eerst voorover liggend (**procubuit** in v.414), daarna hurkend (**humi positus** in v.420) en nu dan **fusus**: uitgestrekt op de grond, in het gras: Ovidius varieert wat af

²⁵¹ opnieuw een kleine hint van Ovidius: gaat dit wel goed aflopen?

²⁵² de verteller weet dat Narcissus zichzelf misleidt, maar Narcissus constateert alleen maar een voorwerp van verliefdheid dat niet op zijn toenaderingen in gaat, dat hij niet kan vastpakken, hoewel hij dat wel graag wil: het houdt hem voor de gek, denkt hij, het speelt met hem, het is onbetrouwbaar

²⁵³ zijn eigen ogen zorgen bij Narcissus voor de fatale inschatting, iets wat Ovidius ook in v. 431 al gemeld had. Hij doet het zichzelf aan

²⁵⁴ het toppunt van zijn rare gedrag natuurlijk: hij gaat nu spreken tot bomen. Hij denkt dat zij, omdat ze er al zo lang staan, hem kunnen steunen in zijn verliefdheid

²⁵⁵ tot aan de DIRECTE REDE is het VERTELTEMPO vrij hoog geweest: de VERTELTIJD was kleiner dan de VERTELDE TIJD. In het verhaal heeft al een aantal gebeurtenissen plaatsgevonden. Narcissus is gestopt bij het watertje, hij is voorover gaan liggen, hij is verliefd geworden op zijn spiegelbeeld, hij heeft geconstateerd dat hij het voorwerp van zijn liefde niet vast kan pakken, hij is daardoor van ellende in elkaar aan het storten, is gestopt met eten en slapen en heeft nu zelfs de bomen in de buurt om bijstand gevraagd. Nu wordt het VERTELTEMPO in de DIRECTE REDE, een monoloog die duurt tot en met v.473, abrupt wat lager

²⁵⁶ COMP van het ADV van crudelis. Narcissus ervaart zijn verliefdheid, toekomstloos als die is, als wreed voor hem: zijn spiegelbeeld, het voorwerp van zijn liefde, wil hem bewust kwetsen, denkt hij althans

²⁵⁷ als object moet aangevuld worden: of er mensen nog triester aan toe zijn geweest dan ik

²⁵⁸ als ik, bedoelt Narcissus. Hij is wat dat betreft ook wel erg overtuigd van het feit dat niemand erger getroffen kan zijn dan hijzelf. Heel veel mensen hebben waarschijnlijk best wel erge dingen mee gemaakt, maar ik ben toch wel heel erg de sjaak. Wij vinden dat misschien arrogant, maar het verhaal loopt wel degelijk af met de "dood"/het verdwijnen/wegsmelten van de hoofdpersoon

²⁵⁹ **meministis** is 2 PL IND PF ACT van een werkwoord **memini**, dat alleen in de voltooiden tijden voorkomt. Je vertaalt gewoon praesens. Andere voorbeelden zijn **odi** (ik haat), **novi** (ik weet). Ook **coepi** (=ik ben begonnen) komt alleen in de voltooiden tijden voor, maar daar is de vertaling ook gewoon een voltooid tegenwoordige tijd

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 446-453 (p.57); 2 b. 'Mijn geliefde ontwijkt mij' (2)

446 Et placet²⁶⁰ et video, sed *quod* videoque placetque²⁶¹,
 447 non tamen invenio²⁶²" (tantus tenet error amantem?²⁶³)
 448 "*quoque* magis *doleam*²⁶⁴, nec nos²⁶⁵ mare separat ingens
 449 nec via nec montes nec clausis moenia portis²⁶⁶;
 450 exigua prohibemur²⁶⁷ aqua. Cupit ipse teneri²⁶⁸;
 451 nam *quotiens* liquidis porreximus oscula²⁶⁹ lymphis²⁷⁰,
 452 hic totiens ad me resupino nititur ore.
 453 Posse *putes*²⁷¹ tangi; minimum²⁷² est, *quod* amantibus obstat.

En hij staat mij aan én ik zie (hem), maar wat ik én zie én wat mij aanstaat,
 vind ik toch niet" (houdt een zo grote dwaling een minnaar in zijn greep?)
 "en opdat ik des te meer pijn heb, scheidt noch een enorme zee ons
 noch een lange afstand noch bergen noch stadsmuren met gesloten poorten;
 wij worden gehinderd door weinig/een klein laagje water. Zelf wil hij omhelsd worden;
 want zo vaak als wij onze mondjes uitgestrekt hebben naar het heldere water,
 zo vaak (ook) richtte deze zich naar mij op met achterovergebogen gezicht. Je zou kunnen
 denken dat hij aangeraakt kon worden; het is heel klein wat (ons) geliefden blokkeert.

²⁶⁰ Narcissus blijft aan het woord en we moeten aannemen dat hij nog steeds tegen de bomen praat: daar denkt hij zijn frustratie kwijt te kunnen, en die zullen hem begrijpen. Iets terugzeggen zullen ze vermoedelijk niet. Subject van **placet** en tegelijkertijd object van **video** is het spiegelbeeld, en dat soort grammaticale hoogstandjes laat Ovidius, taalvirtuoos als hij is, vaker zien

²⁶¹ het CHIASME is niet al te moeilijk te zien: let op de volgorde van de woorden **placet** en **video** en je ziet in het tweede gedeelte precies de omgekeerde volgorde

²⁶² berucht woord. Het lijkt "binnenkomen" te betekenen, maar dat is **intrare**. **invenio** betekent hier dat Narcissus geen fysiek contact kan leggen met zijn geliefde

²⁶³ de interpunctie duidt op VERTELLERSCOMMENTAAR (tussen haakjes, en geen aanhalingstekens), maar die (interpunctie dus) was er in de oudheid niet. Kan Narcissus zichzelf deze RETORISCHE VRAAG gesteld hebben?

²⁶⁴ alsof Narcissus wil suggereren dat de hele wereld, inclusief zijn niet echt meewerkende spiegelbeeld/liefde, tegen hem is, hem bewust pijn wil doen. Zo dichtbij en toch zo ver weg

²⁶⁵ hier wel degelijk het PL, Narcissus én zijn spiegelbeeld, het voorwerp van zijn liefde

²⁶⁶ een opsomming van zaken die niet in de weg staan, die hem niet van zijn geliefde weg houden en dan, met een ADVERSATIEF ASYNDETON, wat wel blokkeert: een flutlaagje water, dat bij nader inzien zelf niet eens een barrière vormt, en toch ook weer wel

²⁶⁷ de WOORDPLAATSING van **prohibemur** (wij worden van elkaar weggehouden) tussen **exigua** en **aqua** in is mooi gevonden

²⁶⁸ nog steeds heeft Narcissus niet door dat hij verliefd is op zijn spiegelbeeld. Hij blijft de verkeerde conclusies trekken

²⁶⁹ het meervoud van het verkleinwoord (deminutivum) van **os**, mond. **Osculum** wordt gebruikt voor kus, zoen

²⁷⁰ de **poeta doctus** Ovidius laat graag zien dat hij ook woorden kent die van origine in het Grieks voorkwamen (zie de i-grec in **lymphis**)

²⁷¹ CON potentialis in een HZ; Narcissus denkt dat ook echt, dat zijn geliefde aangeraakt kan worden

²⁷² voor Narcissus wel ja. Het laagje water waaronder hij zijn geliefde vermoedt, kan toch qua barrière niet zoveel voorstellen

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 454-464 (p.58); 2 b. 'Mijn geliefde ontwijkt mij' (3)

454	Quisquis ²⁷³ es ²⁷⁴ , huc exi! Quid me, puer unice, fallis ²⁷⁵	Wie je ook bent, kom eruit hierheen! Wat/waarom, als enig geliefde jongen, bedrieg je mij
455	quove petitus abis? Certe nec forma ²⁷⁶ nec aetas	of waarheen ga jij, begeerd als je bent? Het is zeker noch mijn schoonheid noch mijn
456	est mea, quam fugias, et amarunt ²⁷⁷ me quoque nymphae ²⁷⁸ .	leeftijd, die jij ontvlucht, en nimfen hebben ook van mij gehouden.
457	Spem mihi nescioquam vultu promittis amico ²⁷⁹ ,	Jij belooft mij met jouw lieve gezicht enige hoop,
458	cumque ego porrexī ²⁸⁰ tibi brachia, porrigis ultro;	en wanneer ik mij armen naar jou uitstreckte, strek jij ze uit eigen beweging uit (naar mij);
459	cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi,	wanneer ik lachte, lach jij terug; ook tranen heb ik vaak opgemerkt,
460	me lacrimante ²⁸¹ , tuas ²⁸² ; nutu quoque signa remittis	wanneer ik huilde, de jouwe; ook door een wenk stuur je tekens terug
461	et, quantum motu formosi ²⁸³ suspicor oris, ²⁸⁴	en, voorzover ik door een beweging van jouw knappe gelaat vermoed,
462	verba refers aures non pervenientia nostras.	antwoord jij woorden die mijn oren niet bereiken.
463	Iste ²⁸⁵ ego sum! Sensi, nec me mea fallit ²⁸⁶ imago.	Dat ben ik! Ik voelde het, en niet bedriegt mijn beeld mij.
464	Uror amore mei, flammās moveoque feroque ²⁸⁷ .	Ik word verbrand door liefde voor mijzelf, én ik veroorzaak én ik verdraag het vuur.

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 465-472 (p.58); 2 c. Narcissus kwijnt weg (1)

²⁷³ zou de arme verliefde jongen twijfels gaan krijgen? Wie je ook bent, kom er uit...

²⁷⁴ nu spreekt Narcissus duidelijk niet meer tegen de bomen, maar tegen zijn spiegelbeeld. Hij denkt dat het voorwerp van zijn liefde onder het oppervlak van het water uit kan komen

²⁷⁵ niet alleen de verteller bedient zich van termen als **fallaci** (v.427, bedrieglijk) en **mendacem** (v. 439. leugenachtig), ook Narcissus heeft het idee dat hij beduvelsd wordt, dat een spelletje met hem gespeeld wordt. Verschil is natuurlijk dat Ovidius zich in zijn hoofdpersonage weet te verplaatsen en dat Narcissus als hoofdpersonage inderdaad zo over de situatie blijkt te denken

²⁷⁶ niet bepaald bescheiden, die Narcissus, ja zelfs erg zelfingenomen. Ik ben best een knapperd, een stuk zelfs, en ook nog een jonkie, dus daar kan het niet aan liggen. Het ligt niet aan mij. Ja ja
²⁷⁷ kort voor **amaverunt**, en metrisch handiger

²⁷⁸ en kijk eens aan! Narcissus lag ook goed bij de vrouwen, nimfen dan. Zegt hij zelf, dan. De eerder gestelde vraag over de geaardheid van Narcissus wordt lastiger te beantwoorden. Hij ziet zichzelf in het water en wordt daar verliefd op, op een jongen dus. Hij geeft zelf aan ook door nimfen bemind te zijn, en die gelden als vrouwen, dus Narcissus zou dan zeg maar bi zijn

²⁷⁹ zijn eigen gezicht is dus ook vriendelijk, lief

²⁸⁰ het voegwoord **cum** wordt wel eens verbonden met een IND, gewoon omdat er een feit in de zin vermeld staat

²⁸¹ ABL ABS: de **-e** aan het eind van het PPA **lacrimante** duidt vrijwel altijd op een ABL abs-constructie

²⁸² de grote afstand tussen **lacrimas** (v.459) en **tuas** (v.460) wijst op een **HYPERBATON**; de grote afstand kan functioneel zijn, iets te vertellen hebben. Bijvoorbeeld de tranen die Narcissus zelf vergiet, ziet hij in het water met zijn onbereikbare spiegelbeeld terug, ver weg en toch dichtbij

²⁸³ Narcissus noemt zijn eigen gelaat weer knap, aantrekkelijk; **formosus** betekent gezien het achtervoegsel **-osus** rijk aan vormen, welgevormd

²⁸⁴ in dit vers staan afgezien van de vijfde voet alleen maar trage spondeeën. Daardoor komen de woorden van Narcissus min of meer over alsof hij er eens goed en lang over nagedacht heeft

²⁸⁵ en hier pas heeft de arme verliefde knaap door dat hij verliefd is op zichzelf. Kenmerkend is het min of meer negatieve woord **iste**, wat zoveel inhoudt als "shit!"

²⁸⁶ geen bedrog! Ik heb mezelf voor de gek gehouden

²⁸⁷ weer knap gevonden van Ovidius: Narcissus signaleert van zichzelf dat hij zelf verantwoordelijk is geweest voor het verliefd worden op zijn spiegelbeeld; **flammas** is **METAFOR**

465	Quid faciam ²⁸⁸ ? Roger anne rogem ? Quid deinde rogabo ²⁸⁹ ?	Wat moet ik doen? Moet ik gevraagd worden of vragen? Wat moet ik vervolgens vragen?
466	Ꝁ <i>Quod</i> cupio, mecum est; inopem me copia fecit ²⁹⁰ .	Waarnaar ik verlang, is bij mij; overvloed heeft mij arm gemaakt.
467	O utinam, a nostro secedere ²⁹¹ corpore possem ²⁹² !	Och, kon ik maar afstand nemen van mijn lichaam!
468	Votum in amante novum ²⁹³ : vellem , Ꝁ <i>quod</i> amamus, abesset ²⁹⁴ .	Een vreemde wens bij een verliefd iemand: ik zou willen dat wat ik bemin afwezig was.
469	Iamque dolor vires ²⁹⁵ adimit ²⁹⁶ , nec tempora vitae	En reeds neemt m'n verdriet mijn krachten weg, en van mijn leven zijn
470	longa meae superant ²⁹⁷ , primoque ²⁹⁸ exstinguor ²⁹⁹ in aevo.	geen lange tijden over, en ik sterf in mijn eerste leven/in het begin van mijn leven.
471	Nec ³⁰⁰ mihi mors gravis est posituro ³⁰¹ morte ³⁰² dolores;	Maar voor mij is de dood niet zwaar, die op het punt staat door de dood de pijnen te
472	hic ³⁰³ , Ꝁ <i>qui</i> diligitur, vellem diuturnior esset ³⁰⁴ .	stoppen; deze die bemind wordt, ik zou willen dat hij langer leefde/zou leven.

²⁸⁸ hij is in de war, de arme jongen. Hij weet niet wat hij moet doen. **faciam** is een goed voorbeeld van CON dubitativus, die altijd in de eerste persoon voorkomt en ook altijd PR is

²⁸⁹ na de twee andere CON dubitativi **roger** en **rogem** nu voor de variatie een IND FUT

²⁹⁰ op het eerste gezicht een merkwaardige tegenstelling: zijn rijkdom heeft hem juist arm gemaakt???? Dit moet dus een PARADOX zijn, een schijnbare tegenstelling. Juist het hebben van een geliefde (dat dacht hij tenminste), die altijd bij hem was maakte hem een gebroken man, doordat de geliefde niet echt bleek, maar zijn spiegelbeeld

²⁹¹ grappig, de plaats van het woordje **secedere** (=scheiden), precies tussen **nostro** en **corpore** in

²⁹² de CON vanwege de irreële/onvervulbare wens, die in het Latijn vaak ingeleid wordt door **Utinam**. De wens kan niet in vervulling gaan, omdat hij nou eenmaal in zijn eigen lichaam zit

²⁹³ een uitroep, vanwege het ontbreken van een persoonsvorm. En een terechte opmerking omdat je meestal je geliefde graag bij je hebt

²⁹⁴ het voegwoord **ut** is weggelaten in het objectszinnetje, maar de CON staat er nog wel.

²⁹⁵ let goed op, hoor: **vis** is kracht, en **vir** is man (zoals je in noot 52 ook nog kunt zien)

²⁹⁶ het PR ook vertalen als PR, omdat het weergeeft wat Narcissus op dat moment dat hij het zegt, voelt. Geen PR historicum dus hier

²⁹⁷ als Ovidius de laatste periode van Narcissus' leven moment voor moment zou behandelen zou het VERTELTEMPO vreselijk laag zijn. Hier is het VERTELTEMPO hoog doordat Narcissus zijn eigen levenseinde in grote halen beschrijft, waarbij de verteltijd kleiner is dan de vertelde tijd

²⁹⁸ let goed op bij dit soort ADI: ze zijn vrijwel altijd dominant bij hun SUBST. In **summo arbore** betekent niet in de hoogste boom, maar in de top van de boom. Het gaat om **summo**, niet om **arbore**. Zo hebben we hier **primo aevo** (=in het begin van mijn leven, en natuurlijk niet in het eerste leven!). Narcissus is geen kat!

²⁹⁹ METAFOOR: hij is natuurlijk zelf geen vlam, maar zijn leven lijkt, vindt hij, op een kaars, en die gaat nu langzaam uit

³⁰⁰ de treurige opmerking over het sterven in het begin van zijn leven wordt onmiddellijk gevolgd door de nuancering dat de dood hem niet zwaar zal vallen

³⁰¹ DAT SG van het PFA van **ponere** (is **deponere**).

³⁰² opvallende rol voor het woordje **mors**: juist door dood te gaan wordt er een einde gemaakt aan de ellende die Narcissus ervaart

³⁰³ met **hic** doelt Narcissus op het door hem beminde spiegelbeeld, dat – en dat heeft de arme jongen nog wel door – op hetzelfde moment dood zal gaan als hij zelf

³⁰⁴ en ook hier laat Ovidius het voegwoordje **ut** weg. Metrisch zal het slecht uitkomen, maar sowieso werd het voegwoord aan het begin van een objectszin of subjectszin wel eens weggelaten

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 473-479 (pp.58-59); 2 c. Narcissus kwijnt weg (2)

473	Nunc ³⁰⁵ duo ³⁰⁶ concordēs anima moriemur ³⁰⁷ in una ³⁰⁸ ."	Nu zullen wij twee eensgezind sterven in één adem."
474	Dixit ³⁰⁹ et ad faciē rediit male sanus ³¹⁰ eandem ³¹¹	Zo sprak hij en verdwaasd keerde hij terug naar hetzelfde gezicht
475	et lacrimis turbavit ³¹² aquas, obscuraque moto	en met zijn tranen maakte hij het water troebel, en doordat het water bewogen was
476	reddita forma lacu ³¹³ est; quam ³¹⁴ <i>cum vidisset</i> abire,	werd zijn schoonheid troebel gemaakt; toen hij die had zien weggaan,
477	"Quo refugis? Remane nec me, crudelis ³¹⁵ , amantem	riep hij: "Waarheen vlucht jij? Blijf en, wreedaard, je moet mij verliefde/je minnaar
478	desere", clamavit; " <i>liceat</i> , <i>quod tangere non est</i> ,	niet verlaten; laat/moge het mogelijk zijn wat niet aan te raken is,
479	aspicere et misero ³¹⁶ praeberē alimenta ³¹⁷ furori ³¹⁸ ."	te zien en voedsel te verschaffen aan een ongelukkige hartstocht."

³⁰⁵ niet letterlijk nu, op dit moment, want vlak hierop zegt/roept Narcissus nog steeds tekst, en dat doen doden niet, behalve in griezelfilms dan

³⁰⁶ vormt een mooie ANTITHESE met **una**, aan het eind van de versregel. Narcissus heeft het nog steeds over twee, over wij tweeën, en valt dus weer terug in zijn vorige opvatting

³⁰⁷ 1 PL IND FUT PASS van **mori**, deponens van de 5e conjugatie. Hij heeft het over zichzelf én zijn spiegelbeeld

³⁰⁸ beetje de dramaqueen uithangen dus.

³⁰⁹ Hij is klaar met spreken. Narcissus begon in v.442 te bomen tegen wat bomen, vervolgens sprak hij tot zijn spiegelbeeld maar kreeg geen antwoord en voelde zich daardoor afgewezen.

Uiteindelijk had hij wel door dat het een spiegelbeeld was waarop hij verliefd werd, maar die klap helemaal verwerken lukte ook niet

³¹⁰ observatie van de ALWETENDE VERTELLER: Narcissus is even niet helemaal jofel in zijn bovenkamer

³¹¹ hetzelfde gezicht als waar hij al de hele tijd naar keek, en waar hij verliefd op was geworden; **faciem** en **eandem** staan ver uit elkaar: HYPERBATON

³¹² tut tut tut, dat is hard janken wat Narco daar doet! De stromen tranen belanden in het vijverwater en daardoor ontstaan er kringen die Narcissus' spiegelbeeld doen vervagen. Arme gozer

³¹³ samen met **moto** (v.475) een ABL ABS-constructie. Voor een ABL ABS kun je globaal het volgende onthouden. Met een PPA en een PPP komt de constructie het vaakst voor. Een voorbeeld van een ABL ABS met een PPA is **servis intrantibus**, dat je kunt weergeven met terwijl de slaven binnenkomen (als de PV van de HZ PR is) of terwijl de slaven binnenkwamen (als de PV van de HZ een verleden tijd is). **Rege necato** is een ABL ABS met een PPP erin, voortijdig dus aan de PV van de HZ. Nadat de koning gedood is/nadat de koning gedood was. Is bij een PPP duidelijk wie de handelende persoon is, dan vertaal je de zin ACT.

³¹⁴ die schoonheid dus. **Quam** is wat je noemt een relatieve aansluiting, dus een relativum met het antecedent in de vorige zin, **forma**. Tussen relativum en antecedent is nog wel congruentie in getal en geslacht, hier allebei SG en F

³¹⁵ Narcissus valt weer terug in zijn oorspronkelijke tic en beschuldigt zijn spiegelbeeld nu van vluchtgedrag, noemt het zelfs wreed. Alsof het een bestaande persoon is

³¹⁶ het ADI **miser** wordt vrijwel altijd gebruikt als het gaat om iemand die ongelukkig is in de liefde. Klopt hier als een bus: Narci is verliefd, maar krijgt geen relatie met zijn geliefde

³¹⁷ zolang Narcissus zichzelf nog ziet in het water, heeft hij daarmee als het ware voedsel (**alimenta**=METAFOOR) om zijn verliefdheid gaande te houden

³¹⁸ en die verliefdheid drijft hem bijkans tot waanzin. Heel goed te begrijpen: zo dicht bij je geliefde en toch niet tastbaar

H4 - NARCISSUS: Metamorphoses, III, 480-493 (p.60); 2 c. Narcissus kwijnt weg (3)

480	<i>¶Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora</i>	En terwijl hij treurde, trok hij van bovenaf zijn klee
481	<i>nudaque marmoreis percussit pectora³¹⁹ palmis³²⁰.</i>	en sloeg met zijn marmewitte handen op zijn blote borst.
482	<i>Pectora traxerunt roseum percussa ruborem,</i>	Z'n borst kreeg, doordat erop geslagen was, een rozerode kleur,
483	<i>non aliter quam poma solent, ¶quae candida parte,</i>	niet anders dan appels gewoon zijn, die deels helderwit zijn,
484	<i>parte rubent, aut ¶ut variis solet uva racemis</i>	deels rood zijn, of zoals een druif met veelkleurige stelen,
485	<i>ducere purpureum nondum matura colorem.³²¹</i>	wanneer hij nog niet rijp is (daarna) een donkerrode kleur pleegt te krijgen.
486	<i>Quae³²² ¶simul aspexit liquefacta rursus in unda,</i>	Zodra hij die in het water zag/had gezien, dat weer helder geworden was,
487	<i>non tulit ulterius sed, ¶ut³²³ intabescere flavae</i>	verdroeg hij het niet langer, nee, zoals gele was
488	<i>igne levi cerae matutinaeque pruinae</i>	door weinig vuur en ochtenddauw, wanneer de zon warm is
489	<i>sole tepente solent, sic attenuatus amore</i>	pleegt te smelten, zo, verzwakt door de liefde,
490	<i>liquitur et tecto paulatim carpitur igni³²⁴.</i>	smelt/smolt hij en wordt/werd langzaam door een verborgen vuur verteerd.
491	<i>Et neque iam color est mixto candore rubori,</i>	En niet meer is zijn kleur van/met een blankheid vermengd met een rode kleur ,
492	<i>nec vigor et vires et ¶quae modo visa placebant,</i>	en ook niet blijven zijn vitaliteit en zijn krachten en wat, zojuist nog gezien, beviel,
493	<i>nec corpus remanet, quondam ¶quod amaverat Echo³²⁵.</i>	bestaan en ook niet zijn lichaam, dat Echo ooit bemind had.

³¹⁹ dichterlijk meervoud want Narcissus heeft maar één borst

³²⁰ mooie ALLITERATIE, de drie achtereenvolgende woorden met een **p**-. Wat Narcissus doet, doen rouwenden in Ovidius' tijd ook: zich op de borst slaan, haren uittrekken en kleren kapot scheuren. Als er velen stierven, werden er door de rijkere klaagvrouwen ingehuurd, die niet al te hard op hun borst sloegen en die een hoop oudere kleren hadden die gerust kapot mochten

³²¹ In de VERGELIJKING is de borst van Narcissus het OBJECT/AFGEBEELDE en de appels/druiven tijdens het rijp worden het BEELD. Het TERTIUM COMPARATIONIS is de verandering van kleur van licht naar donker, van wittig naar roodachtig dan wel het naast elkaar voorkomen van de kleuren wit en rood op een voorwerp

³²² verwijst niet naar appels of druiven, nee nee, naar **pectora**, de borst van Narcissus die, doordat hij daar op aan het meppen is, een leuk rossig kleurtje krijgt. Moeilijk voor te stellen hoe Narcissus precies in het water kijkt om zijn rood uitgeslagen borstkas te kunnen zien.

³²³ en weer een VERGELIJKING met een OBJECT (Narcissus) en een BEELD (warm wordende was, ochtenddauw) en als toetje een TERTIUM COMPARATIONIS: het weg smelten van Narcissus' lichaam

³²⁴ de doodstrijd van Narcissus wordt niet uitgebreid beschreven: Ovidius is een bekwaam verteller en niet de presentator van een RTL-programma. Hij bezwijkt aan diep gewortelde liefde, voor en spiegelbeeld, dat van hemzelf. Liefde wordt vaak via de METAFOOR van vuur genoemd

³²⁵ waarmee Ovidius in een soort van "lus", RINGCOMPOSITIE terugkeert bij een element van zijn oorspronkelijk verhaal over Echo en Narcissus. In vertaling kun je lezen (p.61) hoe Echo de dood van Narcissus ervaart. Let daarbij op de tekst van de vertaalster die Echo's "antwoorden" ook inderdaad keurig laat echoën wat Narcissus zegt tegen zijn spiegelbeeld. De metamorfose is natuurlijk die van Narcissus tot een narcis

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 663-669 (pp.65-66); 2 a. Perseus ziet Andromeda (1)

663	Clauſerat ³²⁶ Hippotades ³²⁷ Aetnaeo ³²⁸ carcere ventos ³²⁹ ,	De zoon van Hippotes had de winden opgesloten in de kerker van de Etna,
664	admonitorque operum caelo clarissimus alto	en als aanspoorder van werken was in de hoge hemel zeer helder
665	Lucifer ³³⁰ ortus erat: pennis ligat ille resumptis ³³¹	Lucifer opgekomen: hij omwindt, na de vleugels weer te hebben opgepakt, zijn voeten aan
666	parte ab utraque pedes teloque accingitur unco ³³²	allebei de kanten daarmee en omgordt zich met een kromzwaard
667	et liquidum motis ³³³ talaribus aera ³³⁴ findit ³³⁵ .	en hij splijt de heldere lucht door het bewegen van zijn vleugelschoenen.
668	Gentibus innumeris circumque infraque relictis ³³⁶	Na én rondom én onder zich talloze volkeren achter zich te hebben gelaten
669	Aethiopum populos Cepheaque ³³⁷ conspicit arva.	ontwaart hij de volken van de Ethiopiërs en de velden/akkers van Cepheus.

³²⁶ na het verhaal van de in steen veranderde Atlas – mooi voorbeeld van Ovidius' talenten in aitiologie – is Perseus doorgegaan naar zijn volgende actie, het redden van een schone jonkvrouw. Bij de beschrijving van het in steen veranderen van het Atlasgebergte heeft de tijd even stil gestaan. Een voorbeeld van VERTRAGING van het VERTELTEMPO. Door de PLQP (ook **ortus erat** in 665 is er een) is er ineens een stuk tijd overgeslagen: een grote TEMPOVERSNELLING want het blijkt ineens de volgende dag te zijn geworden

³²⁷ patronymicum: typisch episch taaleigen. Bedoeld is de koning der winden, Aeolus. Ook een liefhebberijtje van de **poeta doctus**: laten zien dat je weet hoe de genealogie precies is

³²⁸ vlak bij elkaar twee voorbeelden van episch taaleigen. Hier gaat het om de keuze van een ADI dat een bezit aanduidt i.p.v. een GEN possessivus

³²⁹ blijkens de verzen 621 en 622 was, na zijn actie met het afhakken van een dameshoofd, het zulk pokkenweer met zoveel regen én wind, dat de arme Perseus een beetje verdwaalde en drie keer een rondje om de aardkloot heen deed, in plaats van het efficiëntere één keer. Drie keer zag hij de Grote Beer, je weet wel die sterren die door Phaëthon zijn ritje water wilden, veel water! Maar hij arriveerde best ongeschonden in het Avondland. ?? Het Avondland? Jawel, dames en heren, la bella Italia, waar zich ook ergens de Etna bevindt (zie vers 663)

³³⁰ de (inderdaad zeer heldere) Morgenster, hier gepersonifieerd (PERSONIFICATIE) doordat hij mensen aanspoort tot arbeid. En meestal doen mensen dat, leraren of zo

³³¹ in de verzen 627-630 is te lezen hoe Perseus na een lange vlucht landt in het rijk van Atlas om daar een onderkomen voor de nacht te vragen. Kennelijk heeft hij zijn vleugelschoenen toen even netjes uit gedaan. Atlas kent de jongeling met zijn kekke schoentjes niet en weigert hem onderdak, ook bevreesd vanwege een orakel. Daarop haalt Perseus de Medusakop tevoorschijn, met desastreuze gevolgen voor die arme Atlas

³³² dat kan nog wel eens van pas komen, zal hij gedacht hebben. Maar lekker vliegen doet het waarschijnlijk niet

³³³ voorbeeldje van een dominant PTC, waarbij dus de nadruk van de betekenis op het PTC ligt en niet op het SUBST waarbij dat PTC hoort (**talaribus**): het bewegen zorgt voor het splijten van de heldere hemel

³³⁴ weet je het nog? Grieks van origine en dus oppassen met scanderen (drie lettergrepen en **ae**– is geen tweeklank hier!)

³³⁵ het VERTELTEMPO is in deze passage, zoals gebruikelijk bij Ovidius, nogal hoog. Het is niet interessant uitgebreid in te gaan op eventuele zweetpoten van Perseus of hoe hij dan die vleugelschoenen aanbindt of hoe hij als een Zoef de haas het luchtruim door crosst

³³⁶ samen met **gentibus innumeris** een ABL ABS-constructie; **innumeris** is bedoeld om aan te geven hoe ver Perseus gevlogen heeft, een overdrijving dan wel een HYPERBOOL

³³⁷ kijk, Cepheus, koning van de Ethiopiërs. En die (die koning dus) moesten we net hebben, want dat is de paps van Andromeda, een schone – nemen we tenminste maar aan – jonkvrouw, die lichtelijk in de shit zit. Maar **Cephea** moet een invulling van Ovidius zijn: blijkens het onderonsje van Perseus met Andromeda wist hij niet waar zij woonde, want hij vraagt haar daar naar in v.680

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 670-677 (p.66); 2 a. Perseus ziet Andromeda (2)

670	Illic immeritam ³³⁸ maternae ³³⁹ pendere linguae	Ammon had onterecht het bevel gegeven dat daar Andromeda onverdiend
671	Andromedan ³⁴⁰ poenas iniustus iusserat ³⁴¹ Ammon ³⁴² .	boette/gestraft werd voor de opmerkingen van haar moeder.
672	Quam ³⁴³ simul ³⁴⁴ ad duras religatam brachia cautes	Zodra de achterkleinzoon van Abas haar, wat haar armen betreft vastgebonden aan de
673	vidit Abantiades ³⁴⁵ (nisi quod levis aura ³⁴⁶ capillos	harde rotsen, gezien had (als niet een licht briesje haar haren
674	moverat et tepido manabant lumina ³⁴⁷ fletu,	had bewogen en haar ogen niet nat waren van warme tranen,
675	marmoreum ratus esset ³⁴⁸ opus), trahit inscius ignes ³⁴⁹	had hij haar beschouwd als een standbeeld van marmer), werd hij onbewust verliefd
676	et stupet ³⁵⁰ et visae correptus imagine formae ³⁵¹	en hij stond verbijsterd en, gegrepen door het beeld van de schoonheid die hij zag,
677	paene suas quaterne est oblitus in aere pennas ³⁵² .	vergat hij bijna zijn vleugels in de lucht heen en weer te bewegen.

- ³³⁸ Ovidius vindt er wel iets van, zo te zien. VERTELLERSCOMMENTAAR noemen we dat. Verderop in de zin, volgende vers, staat **iniustus**: het is onterecht én onverdiend, aldus de mening van Ovidius
- ³³⁹ de moeder van Andromeda, Cassiope heette het wicht, had nogal een beetje arrogante uitspraken gedaan over haar schoonheid en daarmee goddelijke woede over zichzelf, nou ja in dit geval over haar dochter, afgeroepen. Cassiope had een grote muil gehad door haar eigen aantrekkelijkheid te vergelijken met die van de Nereïden (zeenimfen), en Andromeda is de sjaak. Die wordt vastgebonden aan een rots als hapje voor een ijselijk wildezeebeest, want de zeegod Neptunus / Poseidon liet de belediging voor zijn Nereïedjes niet over zijn kant gaan
- ³⁴⁰ geen tikfout, maar een Griekse ACC. Dat vindt Ovidius nou geinig: lekker laten zien dat je ook een beetje Grieks "spreekt"
- ³⁴¹ het PLQP geeft aan dat het arme kind er al eventjes hing te hangen toen Perseus aan kwam zoeven: Hee! Wat zie ik daar haarscherp tien kilometer onder mij? Het is een mooie chick geloof ik. Even stoppen. Even landen. Wauw, ze houdt van kettingen! Oh nee, dit is geen gevalletje van bondage. Haar moeder, de bitch, heeft haar gestraft voor wat ze zelf misdaan heeft
- ³⁴² Ammon is eigenlijk een Egyptische naam, waarmee de Romeinse oppergod Jupiter gelijkgesteld is. Let op de WOORDPLAATSING: het subject van de zin staat helemaal achteraan
- ³⁴³ relatieve aansluiting, een PRON relativum aan het begin van een zin, waarvan het antecedent in de vorige zin staat, te weten **Andromedan**
- ³⁴⁴ de VTT die voorkomt na voegwoorden als **postquam, ut, ubi, simulac/simulatque** dient te worden vertaald als een VVT, het PERF dus als een PLQP
- ³⁴⁵ weer een patronymicum, want de achterkleinzoon van ene Abas is deze Perseus
- ³⁴⁶ **aura** niet verwarren met **auris** (=oor) of **aurum** (=goud), hoor! Daar krijg je hele rare vertalingen van, nog raarder dan gewoonlijk
- ³⁴⁷ bekende METAFOOR voor ogen
- ³⁴⁸ de CON PLQP van **reri (ratus esset)** staat er terecht: irrealis in de HZ. Toch raar dat in de voorgaande BZ gewoon IND staan: **moverat** en **manabant**. Afwijking van de grammatica. Kan gebeuren. Maar goed, fijn dat er dus toch nog een zuchtje wind stond waardoor Andromeda's haartjes wat wapperden, en fijn ook dat ze jankte, anders had hij toch aan een pop gedacht, een beeld
- ³⁴⁹ zo snel kan het gaan, ook bij helden met vleugelschoenen aan! Perseus zag de vastgeketende Andromeda janken en was meteen, maar dan ook meteen verliefd. Het overkwam hem, erg hè?
- ³⁵⁰ kan zijn dat dat komt door wat hij van bovenaf ziet, maar kan ook zijn dat hij verbaasd is over zijn eigen emotie. Hè? Wat heb ik nou aan mijn fiets, nou ja, vleugelschoenen dan, hangen? Het lijkt wel of ik een emotie ontwaar. Ik geloof dat ik verliefd ben, zeg!
- ³⁵¹ dezelfde vier woorden **visae correptus imagine formae** als in Met. III, 416, toen het over Narcissus ging. Geeft aan dat Ovidius dit soort metrisch kant en klare stukken tekst had
- ³⁵² grapje van Ovidius: Perseus was zo in de ban van Andromeda dat hij bijna vergat zijn vleugels te bewegen. In de mythe over Perseus is niets bekend over vleugels die hij naast zijn vleugelsandalen zou hebben bezeten

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 678-684 (p.67); 2 b. Perseus biedt zijn hulp aan (1)

678	Ut stetit ³⁵³ , "O ³⁵⁴ " dixit "non istis ³⁵⁵ digna ³⁵⁶ catenis,	Zodra hij was gaan staan, sprak hij "O, gij die die ketenen niet verdient,
679	sed quibus ³⁵⁷ inter se ³⁵⁸ cupidi ³⁵⁹ iunguntur amantes ³⁶⁰ ,	maar (die) waarmee verlangende geliefden onder/met elkaar verbonden worden,
680	pande ³⁶¹ requirenti nomen terraeque tuumque,	openbaar (mij) die ernaar vraagt én de naam van je land én die van jezelf,
681	et cur vincla ³⁶² geras ³⁶³ . "Primo silet ³⁶⁴ illa nec audet	en waarom je boeien draagt." Eerst zweeg zij en zij durfde niet
682	adpellare virum virgo ³⁶⁵ , manibusque modestos ³⁶⁶	als meisje de man aan te spreken, en met haar handen zou zij haar ingetogen
683	celasset ³⁶⁷ vultus ³⁶⁸ , si non religata fuisset ³⁶⁹ ;	gezicht verborgen hebben, als zij niet vastgebonden was (geweest);
684	lumina, quod potuit, lacrimis implevit abortis ³⁷⁰ .	haar ogen vulde zij, het enige dat ze kon, met opwellende tranen.

³⁵³ na **ut** wordt een PF dus vertaald alsof er een PLQP stond (net als bij **postquam**, **ubi**, **simulac**): Perseus is dus geland en staat weer op zijn voeten

³⁵⁴ Perseus kent Andromeda's naam niet en spreekt haar aan met een neutrale opmerking: gij, die die ketenen niet verdient. Het vervolg is minder subtiel. Het VERTELTEMPO is door de DIRECTE REDE ineens weer behoorlijk gedaald: VERTRAGING moeten we dat van de CvE noemen

³⁵⁵ **iste** is negatief: Perseus zal vermoed hebben dat Andromeda niet heel blij was met die vastbindsessie. Het vervolg is evenwel dat van een verliefd man: "Hee meisje, die kettingen verdienen jij helemaal niet. Weet je welke kettingen wel? Die van een leuke vaste relatie. Met mij bijvoorbeeld. Ik ben namelijk in de lucht verliefd op jou geworden toen ik je vastgebonden zag." Kwijl, kwijl van **dignus** (=waardig). Datgene wat men waardig is, of zoals hier, juist niet waardig is/verdient, staat in het Latijn in de ABL: **istis** (...) **catenis**

³⁵⁷ zelf moet Andromeda het woordje **catenis** aanvullen als antecedent bij dit **quibus**. Sta je daar vastgebonden aan een rots te wachten op een zeemonster, komt er een hijgerige vent met vleugelschoentjes uit de lucht vallen die moeilijke taal tegen je gebruikt. Moet je als schone jonkvrouw ineens gaan nadenken!

³⁵⁸ lichtelijk overbodige toevoeging: verbonden. Wie met wie? Met elkaar natuurlijk! Doet denken aan een PLEONASME

³⁵⁹ Perseus bedoelt in ieder geval zichzelf, maar zou ook graag van Andromeda op dat vlak wat medewerking hebben

³⁶⁰ Perseus loopt maar vast op de zaken vooruit. We kunnen hem niet het verwijt maken dat hij inert is, slappe hap, initiatiefloos, maar we noemen dat verteltechnisch PROSPECTIE

³⁶¹ redelijk plechtstatig Latijn, en op zich dus goed passend in epos. Maar gezien de situatie toch uiterst komisch

³⁶² lettergreepje gewonnen met **vincla** i.p.v. **vincula**, wat officieel syncope genoemd wordt (het midden in een woord weg hakken van een lettergreepje). Kennen wij ook: kind'ren i.p.v. kinderen

³⁶³ Wel handig ja, die vragen. Eerst eens even weten waar jij eigenlijk vandaan komt, en wie jij bent. Oh ja, waarom ben je eigenlijk geboeid? **geras** is natuurlijk CON obliquus (afhankelijke vraag)

³⁶⁴ misschien moet Andromeda (**illa**) wel even bekomen van Perseus' enthousiaste bedoelingen en doet ze er daarom eerst het zwijgen toe. Benieuwd wat hij nog meer gaat zeggen

³⁶⁵ aha, de aap komt uit de mouw: Andromeda is schuchter, bedeesd en durft als meisje (maagd-**virgo**) die wildvreemde kerel niet zomaar antwoord te geven

³⁶⁶ twee keer ALLITERATIE: **virum virgo** en meteen er achteraan **manibus(que) modestos**. Van ALLITERATIE spreken we eigenlijk alleen als woorden beginnen met een medeklinker/consonant

³⁶⁷ taaleigen bij Ovidius: de verkorte PF-vormen. Hier gaat het om **celasset** i.p.v. **celavisset** (wat Ovidius een lettergreep scheelt, metrisch bekeken), maar wat je ook wel tegenkomt is bijvoorbeeld **amarunt** i.p.v. **amaverunt**, **mutastis** i.p.v. **mutavistis**, de INF PF **iurasse** i.p.v. **iuravisse**

³⁶⁸ ACC PL, weet je nog? Van de **u**-declinatie

³⁶⁹ weer een humoristische opmerking van de verteller. Toppunt van schuchterheid is dat je je gezicht in je handen verbergt en naar beneden kijkt. Maar ja, die handen zitten dus vast. Overigens klopt de irrealis grammaticaal prima hier in deze zin. Er staat keurig zowel in HZ een CON (**celasset**, kort voor **celavisset**) als in de BZ (**religata fuisset**)

³⁷⁰ klopt met v. 674: **tepido manabant lumina fletu** (met de METAFOR **lumina** voor ogen). Haar handjes bewegen kan Andromeda niet, huilen lukt haar wel

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 685-696 (p.68); 2 b. Perseus biedt zijn hulp aan (2)

685	Saepius instanti, sua <i>ne</i> delicta fateri	Toen hij vaker aandrong, vertelde zij hem, om te voorkomen dat zij de indruk wekte haar
686	nolle <i>videretur</i> ³⁷¹ , nomen terraeque suumque,	eigen fouten niet te willen erkennen, én de naam van haar land én die van haarzelf,
687	<i>quantaque</i> maternae <i>fuert</i> fiducia formae ³⁷² ,	en een hoe grote eigendunk van haar schoonheid haar moeder had;
688	indicat ³⁷³ ; et nondum memoratis omnibus unda	en toen nog niet alles vermeld was/zij nog niet alles vermeld had, weerklonk het
689	insonuit ³⁷⁴ , veniensque immenso belua ponto	water en een monster dat eraan kwam verhief zich dreigend boven de onmetelijke zee
690	imminet et latum sub pectore possidet aequor ³⁷⁵ .	en besloeg met zijn borst het uitgestrekte wateroppervlak.
691	Conclamat ³⁷⁶ virgo: genitor lugubris et una	Het meisje schreeuwde: haar treurende vader was erbij en tegelijk
692	mater adest ³⁷⁷ , ambo miseri, sed iustius ³⁷⁸ illa,	haar moeder, beiden ellendig, maar zij meer verdiend,
693	nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus	en niet brachten zij hulp met zich mee, maar tranen, die pasten bij het moment
694	plangoremque ferunt ³⁷⁹ vinctoque in corpore adhaerent ³⁸⁰ ,	en rouwbeklag en ze klampten zich vast aan het vastgebonden lichaam,
695	<i>cum</i> ³⁸¹ sic hospes ait "Lacrimarum longa ³⁸² manere	toen de vreemdeling als volgt sprak: "Lange tijden van tranen
696	tempora vos poterunt; ad opem brevis hora ferendam est ³⁸³ .	zullen jullie te wachten kunnen staan; voor het bieden van hulp is de tijd kort.

³⁷¹ **ne** + CON betekent opdat niet, beter weer te geven als om te voorkomen dat. **Videri** is vrijwel altijd het koppelwerkwoord schijnen, de indruk wekken. Subject van **videretur** is Andromeda

³⁷² ALLITERATIE: drie woorden achtereën beginnen met een f

³⁷³ de volgorde van de antwoorden stroken met die van de vragen van Perseus: naam van haar land, haar eigen naam, de reden van de kettingen; en we kennen de stommitieit van de moeder
³⁷⁴ het VERTELTEMPO schiet weer omhoog, want het zeemonster komt er nu ineens aan, en dat terwijl Andromeda haar verhaal aan Perseus nog niet gedaan heeft (**nondum memoratis omnibus**)

³⁷⁵ de zee was al onmetelijk (**immenso**) en dan moet dit monster wel kolossale afmetingen hebben als het het hele wateroppervlak beslaat. Goed, het was dus een groot beessie

³⁷⁶ ja natuurlijk! Ze ziet weinig perspectief op een ontsnapping en dat beest wil haar opvreten. Bij grote angst gillen veel vrouwen, dan zijn ze de emotie even kwijt. Mannen niet, die vechten

³⁷⁷ het SG is raar, want paps en mams zijn met zijn tweeën, maar dat is grammaticaal wel op te lossen. Maar ze staan dus te kijken. Om te zien of Andromeda haar straf niet ontloopt? ff lekker uitwapperen aan het strand? Zijn we eindelijk van die trut af? Hee, kijk, wat een grappig zeemonster! Mooie natuur hier hè?

³⁷⁸ VERTELLERSCOMMENTAAR. Ovidius heeft geregeld de behoefte zelf te laten weten hoe hij er over denkt. Verzin die verhalen dan gewoon niet, man!

³⁷⁹ Cepheus en Cassiope zijn zich wel bewust van het naderende en onontkoombare leed en huilen. Ovidius grapt met **ferunt**: ze brengen iets voor me mee, pap en mam. O, tranen. Geen hulp ☹

³⁸⁰ mam en pap komen op het onzalige idee maar aan de vastgebonden dochter te gaan hangen. Anders hangt ze zo alleen, nu kunnen ze zich toch solidair tonen en samen de muil van het monster in verdwijnen. Maar gelukkig komt daar een vreemde vogel uit de lucht aangevlogen die redding komt brengen. Maar ... alles heeft zijn prijs!

³⁸¹ let op: we zitten hier in een BZ (onderschikkend voegwoord **cum**!), en toch staat hier de hoofdinformatie in. Normaal is HZ hoofdinformatie, BZ bij-informatie. We noemen dit omkeren **cum inversum**. We hebben dat in het Nederlands ook: "Hij was nog niet weg toen het water met bakken uit de lucht kwam." Het gaat om de stortbui (BZ), niet om het feit dat hij net weg was (HZ)

³⁸² **longa** (...) **tempora** vormt een ANTITHESE met het volgende **brevis hora**

³⁸³ de lange versie van: nou ff oprassen jullie, dan maak ik haar snel los. Typisch pseudo-episch verheven taalgebruik. VERTELTEMPO zakt overigens weer door de DIRECTE REDE

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 697-705 (p.68); 2 b. Perseus biedt zijn hulp aan (3)

697	Hanc ³⁸⁴ ego <i>si</i> peterem ³⁸⁵ Perseus love ³⁸⁶ natus et illa ³⁸⁷ ,	Als ik, Perseus, zoon van Jupiter en haar/ geboren uit Jupiter en haar,
698	<i>quam</i> clausam ³⁸⁸ implevit fecundo Iuppiter auro ³⁸⁹ ,	die Jupiter, toen zij opgesloten was, met vruchtbaar goud vulde/bezwangerde,
699	Gorgonis anguicomae ³⁹⁰ Perseus ³⁹¹ superator et alis	Perseus, de overwinnaar van de Gorgo met slangenhaar en die het gewaagd heeft
700	aetherias ausus ³⁹² iactatis ire per auras,	door de hemelse luchten te gaan door vleugels heen en weer te bewegen, naar haar hand
701	praeferer ³⁹³ cunctis certe gener. Addere tantis	zou dingen, zou ik zeker boven allen als schoonzoon verkozen worden. Ik probeer aan mijn
702	dotibus ³⁹⁴ et meritum ³⁹⁵ (faveant modo numina) tempto;	goede eigenschappen ook een verdienste toe te voegen (mits de goden gunstig gezind
703	<i>ut</i> mea sit servata mea ³⁹⁶ virtute, paciscor."	zijn); dat zij de mijne is, nadat ik haar gered heb, stel ik als voorwaarde."
704	Accipiunt ³⁹⁷ legem (quis enim dubitaret?) et orant	De ouders accepteren de voorwaarde (wie zou immers twijfelen?) en ze smeken
705	promittuntque super regnum ³⁹⁸ dotale parentes.	en ze beloven bovendien het koningschap als bruidschat.

³⁸⁴ Perseus wijst op Andromeda, met wie hij wel een beschuitje wil eten, maar wel nadat hij haar gered heeft van het enge zeebeest. Het voorop plaatsen van het object verdient aandacht en is een voorbeeld van bewuste volgordeverandering, WOORDPLAATSING. Het subject **ego** staat er meteen achter en daardoor maakt Perseus eigenlijk meteen zijn bedoeling duidelijk

³⁸⁵ irrealis, zo te zien aan de COM IMPF na het voegwoord **si**. Hij bedoelt dat hij, als hij in een normale situatie naar haar hand zou dingen, omdat hij zo'n enorme staat van dienst heeft, door Cassiope en Cepheus wel als schoonzoon geaccepteerd zou worden. Beetje zelfvertrouwen is deze Perseus niet vreemd

³⁸⁶ zogenaamde ABL originis

³⁸⁷ met **illa** (ABL bij **natus**, geboren uit!) bedoelt Perseus zijn moeder Danaë. Haar vader Acrisius was door een orakel gewaarschuwd dat hij gedood zou worden door zijn kleinzoon en had geprobeerd aan die uitspraak te ontkomen. Hij had Danaë in een toren opgesloten, maar buiten de waard (Jupiter) gerekend. Het orakel kwam overigens uit: zonder dat Perseus het doorhad doodde hij tijdens het discusswerpen zijn grootvader Acrisius. Alles toch nog voor niks

³⁸⁸ in het bronzen torentje dus, waarvan Acrisius gedacht heeft dat dat Danaë wel zou beschermen tegen ongewenste zwangerschap. Antieke vorm van anticonceptie: opsluiten die hap

³⁸⁹ tja, wel weer een onvoorstelbaar verhaal. Jupiter was in de vorm van een gouden regenbui doorgedrongen in het torenkamertje en had daar Danaë zwanger gemaakt. Innovatief hoor

³⁹⁰ de Gorgo met het slangenhaar is Medusa, de enige sterfelijke Gorgo. Er waren er namelijk drie. Ook Stheno en Euryale waren Gorgonen, die dezelfde iconografische kenmerken hadden als Medusa en ook mensen die naar hen keken in steen deden veranderen. Perseus gaf uiteindelijk de door hem afgehakte Medusakop aan de godin Athene die hem op haar kuras (aegis) bevestigde

³⁹¹ dat Perseus een hoge dunk van zichzelf heeft, blijkt ook uit het twee keer opvallend noemen van zijn eigen naam

³⁹² van het semideponens **audere**, PF **ausus sum**. Deponentia zijn werkwoorden met een PASS vorm die ACT vertaald moet worden. Bij semideponentia is dat voor de helft zo

³⁹³ na de CON irrealis in de BZ (**peterem** v. 697) nu de CON in de HZ

³⁹⁴ hij noemt er drie: hij is de zoon van Jupiter, hij heeft Medusa overwonnen en hij is dat hele takkenend komen vliegen en kan dus vliegen

³⁹⁵ iets verderop genoemd: **servata mea virtute**, dat hij Andromeda zal redden

³⁹⁶ ANAFOOR, om te benadrukken dat als Andromeda door **zijn** voortreffelijkheid gered is, ook aan **hem** als vrouw moet worden gegeven

³⁹⁷ VERTELTEMPO stijgt weer na de DIRECTE REDE. Klein POLYSYNDETONnetje: **accipiunt et orant promittuntque**. De mensen zijn ten einde raad en gaan op alle voorstellen in

³⁹⁸ aha, niet alleen dochterlief als geschenk maar ook het koningschap. Dát is nog eens een bruidsschat. Let op de WOORDPLAATSING van **parentes**: subject helemaal achteraan

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 706-717 (pp.70-71); 2 c. Perseus valt aan (1)

706	Ecce ³⁹⁹ , <i>velut</i> ⁴⁰⁰ navis praefixo concita rostro	Kijk, zoals een schip met een aan de voorkant bevestigde ram snel
707	sulcat aquas iuvenum sudantibus acta lacertis,	het water doorklieft, voortgestuwd door de zwetende armen van de roeiers,
708	sic fera ⁴⁰¹ dimotis impulsu pectoris undis.	zo (doorklieft) het monster (het water) door met een stoot van de borst de golven te
709	Tantum aberat scopulis, <i>quantum</i> ⁴⁰² Balearica torto	scheiden. Zover was het verwijderd van de rotsen, als een Balearische slinger met een
710	funda potest plumbo medii transmittere caeli,	geslingerde kogel aan lucht ertussen in kan overbruggen,
711	<i>cum</i> ⁴⁰³ subito iuvenis pedibus tellure repulsa	toen eensklaps de jongeman, na zich met zijn voeten van de grond te hebben afgezet,
712	arduus in nubes abiit ⁴⁰⁴ . <i>Ut</i> in aequore summo	steil de wolken in wegging/verdween. Zodra op het zeeoppervlak
713	umbra viri visa est ⁴⁰⁵ , visam fera saevit in umbram ⁴⁰⁶ ,	de schaduw van de man gezien was, stortte het monster zich op de geziene schaduw;
714	<i>Ut</i> que Iovis praepes ⁴⁰⁷ , vacuo <i>cum</i> vidit in arvo	en zoals de vogel van Jupiter, wanneer hij in het lege veld gezien heeft
715	praebentem Phoebo liventia terga draconem,	hoe een slang met zijn blauwgrijze rug in de zon ligt,
716	occupat aversum ⁴⁰⁸ , <i>neu</i> saeva <i>retorqueat</i> ora ⁴⁰⁹ ,	die aanvalt van achteren en, om te voorkomen dat hij zijn woeste gezicht omdraait,
717	squamigeris avidos figit cervicibus ungues,	zijn gretige klauwen in de geschubde nekt haakt,

³⁹⁹ de opdracht "kijk" is op het eerste gezicht een merkwaardige: er wordt epos voorgedragen en je moet dus luisteren. Ovidius probeert hier te visualiseren, dus het verhaal zo met details te vertellen dat je het als luisteraar als het ware voor je ziet

⁴⁰⁰ in een VERGELIJKING leidt **velut** (of **sicut** dan wel **ut**, in 714 bijvoorbeeld) het **BEELD** in. Later zie je in vers 708 de inleiding tot het **ORIGINEEL**/het **AFGEBEELDE**/OBJECT: **sic**

⁴⁰¹ hier is **sulcat aquas** weg gelaten: ellips. Het **TERTIUM COMPARATIONIS** is de manier waarop en de vaart waarmee daardoor het water doorklieft wordt

⁴⁰² om het spannend te maken geeft Ovidius in een geleerde beschrijving aan hoe ver het monster nog van zijn doelwit Andromeda af is. Perseus zal dus snel moeten ingrijpen. Overigens: het wereldrecord kogelslingeren bij mannen, met een kogel van 7 en een kwart kilo!, staat op bijna 87 meter. Hoever een Balearenslingeraar kon slingeren weten we natuurlijk niet. De **VERGELIJKING** is hier wat meer verstopt. De afstand is in ieder geval het **TERTIUM COMPARATIONIS**, in het **AFGEBEELDE** die van het monster tot Andromeda, in het **BEELD** die van de slingeraar naar de plaats waar de loden kogel neer ploft

⁴⁰³ weliswaar een **BZ** (ingeleid door het onderschikkend voegwoord **cum**), maar toch met de hoofdinformatie. We noemen dat **cum inversum** (zie ook noot 381)

⁴⁰⁴ alsof Perseus een soort van raketmotor aan zijn voeten heeft

⁴⁰⁵ **PF** van **videri**, dat hier wel degelijk gezien worden betekent. Het is hier niet, zoals meestal, het koppelwerkwoord schijnen, lijken

⁴⁰⁶ we hebben hier een **CHIASME**: let op de volgorde van **umbra – visa – visam – umbram**. Dat de woorden een andere naamval hebben is niet belangrijk: ze staan kruislings gepositioneerd. Grappig trouwens dat het monster denkt dat het Perseus aanvalt maar in feite diens schaduw. Katten kun je ook helemaal door het lint laten gaan met een schaduw op de grond of muur

⁴⁰⁷ de vogel van Jupiter is de adelaar. De adelaar staat symbool voor onovertroffen macht. Vele machthebbers gebruiken/gebruikten de adelaar dan ook als symbool voor hun macht

⁴⁰⁸ om te voorkomen dat de slang de adelaar bijt

⁴⁰⁹ **DICHTERLIJK MEERVOUD** natuurlijk: een slang heeft maar één kop

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 718-727 (pp.71-72); 2 c. Perseus valt aan (2)

718	sic ⁴¹⁰ celeri missus praeceps per inane volatu	zo viel in een snelle vlucht hals over kop omlaag schietend door het luchtruim de Argiver /
719	terga ⁴¹¹ ferae pressit dextroque frementis ⁴¹² in armo ⁴¹³	nakomeling van Inachos neer op de rug van het monster en stootte in de rechterschouder
720	Inachides ⁴¹⁴ ferrum ⁴¹⁵ curvo tenus abdidit hamo.	van het brullende monster zijn zwaard tot aan de gekromde haak.
721	Vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras	Geraakt door de zware verwonding verheft het zich nu eens hoog in de lucht,
722	attollit, modo subdit aquis, modo ⁴¹⁶ more ferocis ⁴¹⁷	dan weer duikt het onder water, dan weer draait het zich (steeds) om zoals een woest wild
723	versat apri, <i>quem</i> turba canum circumsona terret;	zwijn, die een rondom klinkende menigte/roedel honden bang maakt/bang gemaakt
724	ille ⁴¹⁸ avidos morsus velocibus ⁴¹⁹ effugit alis,	door...; hij ontvlucht met zijn snelle vleugels de begerige beten,
725	<i>qua</i> que patet, nunc terga cavis super obsita ⁴²⁰ conchis,	en waar het kwetsbaar is/open ligt, treft hij nu eens de rug, van boven bezaaid met holle
726	nunc laterum costas, nunc <i>qua</i> tenuissima cauda	schelpen, dan weer de ribben van zijn flanken, dan weer waar de zeer dunne staart eindigt
727	desinit in piscem, falcato ⁴²¹ verberat ense.	/ uitloopt in een vis, met zijn gekromde zwaard.

⁴¹⁰ de inleiding tot de formulering van het AFGEHEELDE. De aanval van Perseus op het monster wordt vergeleken met die van een adelaar op een slang. Beide slachtoffers worden door de abrupte aanval verrast. In het AFGEHEELDE wordt de snelheid van de aanval benadrukt (**celeri**, **praeceps** 718), wat in het beeld niet zo aanwezig is

⁴¹¹ we nemen aan dat dit een DICHTERLIJK MEERVOUD is

⁴¹² brult het monster al die tijd al en is dit een beschrijvend woord, of gaat het pas brullen als het geraakt is? In dat geval hebben we een voorbeeld van PROLEPSIS. Een peuk roken is een goed voorbeeld van een PROLEPSIS in het Nederlands: je rookt een sigaret (natuurlijk niet als je slim bent) en dat wordt een peuk

⁴¹³ veel vaker komt voor het woord schouder het Latijnse woord **umerus** voor

⁴¹⁴ patronymicum, waarmee de geleerdheid van de verteller (**poeta doctus**) én het moedige optreden van Perseus onderstreept worden

⁴¹⁵ vaak gebruikte METONYMIA, hier materiaal in plaats van voorwerp

⁴¹⁶ een ASYNDETISCH TRIKOLON: opsomming in drieën. Maar ook valt de driedelige combinatie met **modo** op (geen echte anafoor, omdat geen sprake is van herhaling van "inhoudsrijke" woorden, maar alleen bijwoorden). Normaal gesproken is dat onderdeel van **nunc ... modo**, nu heeft de taalvirtuoze verteller gekozen voor driemaal **modo**, iets verderop gevolgd door driemaal **nunc**

⁴¹⁷ in combinatie met **apri** eigenlijk licht PLEONASTISCH: een wild wild zwijn. Wat doet een wild zwijn als het ligt te slapen? Is het dan ook wild?

⁴¹⁸ Perseus

⁴¹⁹ voor de tweede keer in deze regel een voorbeeld van ENALLAGE/HYPALLAGE. **Velocibus** hoort grammaticaal bij **alis**, maar inhoudelijk bij Perseus, zoals **avidos** grammaticaal ook bij **morsus** hoort en inhoudelijk bij Perseus. In het Nederlands heb je een enallage bij "een lekker kopje koffie". Lekker hoort grammaticaal bij kopje, maar inhoudelijk natuurlijk bij koffie

⁴²⁰ van boven bezaaid met holle schelpen: alsof dat monster al zolang in zee leeft dat er dingen op groeien

⁴²¹ dat wisten we al. Zie vers 720 waar het woord **curvo** voorkomt, en vers 666 waar **telo unco** voorkomt

H5 - PERSEUS: Metamorphoses, IV, 728-739 (p.72); 2 d. Perseus heeft succes

728	Belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus ⁴²²	Het gedrocht braakt golven vermengd met vuurrood bloed
729	ore ⁴²³ vomit; maduere graves ⁴²⁴ aspergine pennae.	uit zijn muil; zijn vleugels werden nat door het gespatter, zodat ze zwaar werden.
730	Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus ⁴²⁵	En Perseus die niet langer durfde te vertrouwen op zijn kletsnatte vleugelschoenen
731	credere conspexit scopulum, <i>qui</i> vertice summo	zag een rots, die met zijn hoogste top
732	stantibus exstat aquis, ⁴²⁶ operitur ab aequore moto ⁴²⁷ ;	uitsteekt boven water als dat rustig is, (maar) door de zeevlakte wordt bedekt als die in
733	nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra ⁴²⁸	beweging gebracht is; hierop steunend en de voorste punten vasthoudend met zijn
734	ter quater exegit repetita per ilia ferrum.	linkerhand stak hij driemaal viermaal zijn zwaard helemaal door het onderlijf heen, dat
735	Litora ⁴²⁹ cum plausu clamor superasque deorum	herhaaldelijk werd doorstoken. Gejuich met applaus vulde het strand en de hemelse
736	implevere ⁴³⁰ domos; gaudent generumque salutant	huizen van de goden; zij zijn blij en begroeten hun schoonzoon
737	auxiliumque domus ⁴³¹ servatoremque fatentur	en bekennen dat hij de hulp en de redder van hun huis is,
738	Cassiope Cepheusque pater; resoluta catenis	Cassiope en papa Cepheus; bevrijd van haar ketens
739	incedit virgo ⁴³² , pretiumque et causa laboris ⁴³³ .	gaat het meisje voort, zowel de beloning als de oorzaak van zijn inspanning.

⁴²² ACC PL M en lang (zoals alle ACC PL!), en horend bij **mixtos**

⁴²³ tja, waaruit anders? PLEONASME, omdat het woord **ore** overbodig is

⁴²⁴ van de **pennae** wordt gezegd dat ze zwaar (**graves**) zijn, terwijl we weten dat ze door het opspattende water zwaar worden: alweer PROLEPSIS

⁴²⁵ van het half-deponens **audere**, durven. Een PPP van een (semi)deponens mag je zowel gelijktijdig (terwijl) als voortijdig (nadat) vertalen

⁴²⁶ een tegenstellend voegwoord is weg gelaten, want de twee zinsdelen vormen een ANTITHESE met elkaar. Dus: ADVERSATIEF ASYNDETON

⁴²⁷ let op de volgorde van **stantibus – aquis – aequore – moto**: grofweg is er sprake van rustig – water – zeevlakte/water – onrustig. CHIASME! Er is dus ook een ANTITHESE tussen de twee zinsdelen

⁴²⁸ het noemen van de linkerhand is functioneel: we weten dat Perseus met zijn rechterhand het zwaard beet had, en hij blijkt dus aan het multitasken (en toch een man!)

⁴²⁹ na de niet vermelde dood van het ondiep "zien" we ineens meerdere stranden met mensen die applaudisseren bij Perseus' waagstuk. Of is dit én een DICHTERLIJK MEERVOUD én een HYPERBOOL?

⁴³⁰ taaleigen bij Ovidius: we lezen **impleverunt**. Maar dat is dus PL. Het onderwerp is complex, namelijk het SG **clamor** in combinatie met applaus (**plausu**), wat Ovidius ziet als een PL

⁴³¹ vorm van METONYMIA: er staat huis, maar er wordt familie bedoeld. Doen wij ook als we het over het huis van Oranje hebben, en dan niet het koninklijk paleis bedoelen

⁴³² zou je dit vers scanderen (en waarom zou je dat niet doen?), dan merkte je op dat het begint met spondeeën. Daardoor is er geen sprake van opgelucht weggrennen van het blij meisje (wat eerder gekenmerkt zou zijn door dactyli), maar eerder van plechtig weggelopen van een bevrijde prinses

⁴³³ mooie vondst en eigenlijk een soort conclusie van de verteller: Perseus kreeg Andromeda als echtgenote, omdat hij haar gered had; Andromeda was daarvoor echter ook de oorzaak geweest van Perseus' inspanningen. Vergelijken we de chronologie met de volgorde van de woorden **pretium** en **causa**, dan zien we een CHIASTISCHE ordening

H6 - APOLLO EN HYACINTHUS: Metamorphoses, X, 167-177 (p.80); a. Apollo is verliefd

167	Te ⁴³⁴ meus ⁴³⁵ ante omnes genitor ⁴³⁶ dilexit, et orbe	Voor allen heeft mijn vader jou bemind, en
168	in medio positi caruerunt praeside ⁴³⁷ Delphi ⁴³⁸ ,	Delfi, in het midden van de wereld geplaatst, miste zijn beschermer,
169	dum deus Eurotan ⁴³⁹ immunitamque frequentat	terwijl de god Eurotas en het niet ommuurde
170	Sparten ⁴⁴⁰ , nec citharae nec sunt in honore sagittae ⁴⁴¹ ;	Sparta geregeld bezoekt, en noch de cithar noch de pijlen voor hem in aanzien staan;
171	immemor ipse sui non retia ferre recusat ⁴⁴² ,	zelf niet denkend aan zichzelf weigert hij niet om jachtnetten te dragen,
172	non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui	niet om de honden vast te houden, niet over de kammen van een steil gebergte
173	ire comes ⁴⁴³ , longaue alit adsuetudine ⁴⁴⁴ flammas ⁴⁴⁵ .	te gaan als een metgezel, en door langdurige omgang voedt hij het liefdesvuur.
174	lamque ⁴⁴⁶ fere medius Titan ⁴⁴⁷ venientis et actae	En reeds was de zon bijna midden tussen de komende en de voorbije
175	noctis erat spatioque pari distabat utrimque:	nacht en was hij op gelijke afstand verwijderd van beide kanten:
176	corpora veste levant et suco pinguis ⁴⁴⁸ olivi	ze bevrijden hun lichamen van de kleding en beginnen te glanzen
177	splendescunt latique ineunt certamina disci.	door de vette olijfolie en zij beginnen de wedstrijden van de brede discus.

⁴³⁴ Orpheus spreekt hier een personage uit zijn eigen verhaal direct aan: APOSTROFE

⁴³⁵ het voorop plaatsen van het object leidt tot IUXTAPOSITIE van **te** en **meus**: beide personen in dit licht homo-erotische verhaal worden op deze wijze meteen geïntroduceerd

⁴³⁶ volgens bepaalde tradities de Thracische koning Oïagros, volgens andere de god Apollo

⁴³⁷ ABL omdat de aanvulling, in dit geval het object, van **carēre** in de ABL staat. Dat gebeurt ook bij een ander werkwoord dat missen, ontberen betekent: **egēre**

⁴³⁸ de stad van de god Apollo. Ook in Delphi had Apollo een heiligdom, Delphi dat wel de navel (ὀμφαλος) van de wereld genoemd werd

⁴³⁹ Grieks ACC van Eurotas, een rivier in de buurt van Sparta

⁴⁴⁰ wederom een Griekse ACC. Sparta is de stad van Hyacinthus

⁴⁴¹ met de **cithara** wordt een snaarinstrument bedoeld, waarmee Apollo wordt afgebeeld, de pijlen duiden op zijn kundigheid in het jagen en doden

⁴⁴² doet LITOTISCH aan: een soort van dubbele ontkenning: hij weigert niet ≈ hij doet het graag

⁴⁴³ een TRIKOLON EN ASYNDETON, want er is sprake van een driedelige opsomming, zonder voegwoorden, van drie handelingen die Apollo werktuiglijk (zo zwaar verliefd is hij op Hyacinthus) verricht.

Zelfs een CHIASMIE laat zich ontdekken met de plaatsing van INF respectievelijk object in vv. 171-172 retia ferre, (non) tenuisse canes

⁴⁴⁴ langdurige omgang: Ovidius bedoelt hiermee o.a. sexuele omgang, en garandeert zo dat Augustus redelijk van kleur verschiet

⁴⁴⁵ bekende METAFOR voor verliefdheid

⁴⁴⁶ het VERTELTEMPO is in het verhaal van Orpheus tot nu toe vrij hoog, bij v. 174 zakt het doordat Orpheus en specifiek moment wil uitlichten, de wedstrijd met de discus

⁴⁴⁷ je moet wel **poeta doctus** zijn om de zon weer Titan te noemen: overigens bedoelt de verteller gewoon aan te geven dat het midden op de dag is. Zo'n omschrijving noemen we PERIFRASE

⁴⁴⁸ **pinguis** hoort grammaticaal bij **olivi** maar inhoudelijk bij **suco**: de olie is vet, niet de olij zelf. De verwisseling van attribuut wordt ENALLAGE genoemd

H6 - APOLLO EN HYACINTHUS: Metamorphoses, X, 178-186 (p.81); b. Hyacinthus sterft (1)

178	Quem ⁴⁴⁹ prius ⁴⁵⁰ aerias libratum Phoebus in auras	Deze stuurde/gooide Phoebus als eerste, nadat die in de hoge lucht geslingerd was,
179	misit et oppositas disiecit pondere nubes ⁴⁵¹ ;	en met het zware voorwerp dreef hij de wolken die zich tegenover hem bevonden uiteen;
180	reccidit in solidam longo ⁴⁵² post tempore terram	na lange tijd viel het zware voorwerp weer terug op de harde grond
181	pondus ⁴⁵³ et exhibuit ⁴⁵⁴ iunctam cum viribus ⁴⁵⁵ artem.	en hij vertoonde zijn vaardigheid verbonden met zijn kracht.
182	Protinus ⁴⁵⁶ imprudens actusque cupidine lus ⁴⁵⁷	Onmiddellijk haastte de Spartaan zich onvoorzichtig en gedreven door verlangen naar spel
183	tollere Taenarides ⁴⁵⁸ orbem properabat ⁴⁵⁹ ; at illum	om de discus op te pakken; maar de harde aarde gooide die
184	dura repperusso subiecit pondere tellus	omhoog, nadat het zware voorwerp teruggestoten was,
185	in vultus, Hyacinthe, tuos ⁴⁶⁰ . Expalluit aequae ⁴⁶¹	in jouw, Hyacinthus, gezicht. De god werd even bleek
186	quam puer ipse deus ⁴⁶² conlapsosque excipit artus ⁴⁶³ ;	als de jongen zelf en neemt de ineengezakke ledematen op;

⁴⁴⁹ die discus dus, die hierna voortdurend **pondus**, zwaar voorwerp, genoemd wordt. Tegenwoordig weegt een discus 2 kilo met 22 cm in doorsnede (mannen), 1 kilo met 18 cm (vrouwen)

⁴⁵⁰ COMP van het ADV. Omdat er maar twee personen deelnemen aan deze wedstrijd, gebruikt het Latijn niet de SUPERL maar de COMP

⁴⁵¹ ja ja. Wij noemen dat een HYPERBOOL, een overdrijving, maar dat komt ook doordat wij ons niet de kolossale kracht van een godheid kunnen voorstellen

⁴⁵² en nog een keer een overdrijving: Apollo smet die discus en keek toen rustig op zijn horloge om te zien hoe laat die discus weer zou landen

⁴⁵³ voorbeeld van een ENJAMBEMENT: **pondus**, duidelijk qua structuur behorend tot het vorige vers, staat geïsoleerd op de volgende regel

⁴⁵⁴ wonderlijke situatie: wie is het subject van **exhibuit**? Normaal gesproken de discus want die was het ook van **reccidit**, maar je zou toch eigenlijk beter kunnen aannemen dat Apollo zijn vaardigheid demonstreert mét die discus in plaats van die discus die zijn eigen kracht en vaardigheid showt. Enfin, de regels van het Latijn blijven af en toe ondoorgrondelijk

⁴⁵⁵ wij (koninklijk meervoud) weten toch nog, dat dit woord niet van **vir** (=man) komt, toch?

⁴⁵⁶ tja, dit **protinus**, onmiddellijk, moet wel erg onmiddellijk zijn, gezien het feit dat Hyacinthus die terugkaatsende discus in zijn gezicht opvangt. Hij zal al tijdens de worp van zijn geliefde Apollo naar te verwachten plaats van aankomst gerend zijn, en gedacht hebben dat het ding meteen stil zou blijven liggen. Niet dus. Jammerrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

⁴⁵⁷ vormt het object bij **cupidine**, en staat dus in de GEN. We noemen dit GEN obiectivus (waar de term voor lijdend voorwerp/object dus in zit, wat handig is)

⁴⁵⁸ Ovidius weet dat allemaal, hè. Taenaros is een stad in de buurt van Sparta. Doet denken aan een patronymicum: zoon van Taenaros....alleen was Taenaros een stad, geen persoon

⁴⁵⁹ het IMPF is hier bewust gebruikt: Hyacinthus was nog niet klaar (imperfectum=onvoltooide handeling) met zich haasten naar de discus, toen die vermaledijde harde grond die discus al in Hyacinthus' gezicht smet, waar dus ook bewust een PF gebruikt wordt: hij was er bij wijze van spreken nog niet en hij had al een, helaas fatale, deuk in zijn hoofd

⁴⁶⁰ volop PATHOS! Het HYPERBATON (**vultus** en **tuos** uiteen geplaatst) en de APOSTROFE (het duidelijk aanspreken van Hyacinthus met de VOC en het woordje **tuos**) dragen daaraan bij. Pathos is hier één op één gelijkwaardig met het oproepen van medelijden. Maar opgepast! PATHOS op zich betekent alleen maar het oproepen van bepaalde gevoelens. Trots, irritatie, (vaderlands)liefde kunnen net als een paar andere emoties ook opgeroepen worden

⁴⁶¹ maar door een andere oorzaak natuurlijk: de jongen is ineens bijna dood en daardoor bleek (al zal zijn tot moes gereduceerde gelaat een ander kleurtje hebben), en Apollo is geschrokken

⁴⁶² let op de WOORDPLAATSING: **puer ipse** (=Hyacinthus) en **deus** (=Apollo) staan daardoor direct naast elkaar: IUXTAPOSITIE. En dat is, gezien de verliefdheid van de twee niet toevallig

⁴⁶³ goed lezen! Komt niet van **ars**, **artis** (kunst, techniek, vaardigheid) maar is zo'n ehm, ehm, rotwoord van de u-declinatie, **artus** (=lidmaat, meervoud is ledematen). Hier is het ACC PL

H6 - APOLLO EN HYACINTHUS: Metamorphoses, X, 187-195 (p.82); b. Hyacinthus sterft (2)

187	et modo te refovet ⁴⁶⁴ , modo tristia vulnera siccat ⁴⁶⁵ ,	en nu eens doet hij jou weer herleven, dan weer droogt hij de droeve wonden,
188	nunc animam admotis fugientem sustinet herbis ⁴⁶⁶ .	dan weer probeert hij de ziel die wegvucht met aangewende kruiden tegen te houden.
189	Nil prosunt artes ⁴⁶⁷ ; erat immedicabile vulnus.	Zijn vaardigheden baten niets; de wond was ongeneeslijk.
190	¶Ut ⁴⁶⁸ , ¶si ⁴⁶⁹ quis violas riguoque papavera in horto	Zoals, wanneer/stel dat iemand viooltjes en klaprozen in de besproeide tuin
191	liliaque infringat fulvis horrentia linguis,	en lelies, omhoogrijzend met hun roodgele meeldraden, af breekt/zou breken,
192	marcida demittant subito caput illa ⁴⁷⁰ gravatum	(en) zij/die plotseling hun verzwaarde kopje slap (zouden) laten hangen
193	nec se sustineant spectentque cacumine terram,	en zich niet (zouden) oprichten en met hun bloem naar de grond (zouden) kijken,
194	sic vultus moriens ⁴⁷¹ iacet, et defecta vigore	zo ligt het stervend gezicht terneer, en verstoken van kracht
195	ipsa sibi est oneri ⁴⁷² cervix ⁴⁷³ umeroque recumbit.	is de nek zelf zichzelf tot last en hij leunt achterover op de schouder.

⁴⁶⁴ subject is Apollo die pogingen doet Hyacinthus te reanimeren, waar het daarvoor bij animeren gebleven was waarschijnlijk. Het PR mag als praesensstam conatief (poging aangevend) vertaald worden. Vaker zie je dat evenwel bij een andere praesensstam, het IMPF. Andere extra vertaalwijzen bij met name het IMPF zijn: duratief (geeft langdurige niet afgesloten handeling in het verleden aan), iteratief (geeft een herhaalde handeling in het verleden aan). Duratief voorbeeld: hij zat een boek te lezen. Iteratief voorbeeld: hij wandelde dagelijks in het enge bos. In geen van de twee voorbeelden zal een Romein een PF gebruiken

⁴⁶⁵ we nemen toch aan dat niet de wonden droevig zijn, maar degene die ze probeert te deppen, Apollo dus. Voorbeeld, alweer, van ENALLAGE/HYPALLAGE

⁴⁶⁶ alternatieve geneeswijze misschien, maar Apollo was op zich als god van de geneeskunst wel de aangewezen persoon Hyacinthus eerste hulp te verlenen

⁴⁶⁷ als je deze drie woorden scandeert – en dat doe je natuurlijk – zie je trage spondeeën. De berusting dat het allemaal niet meer helpt slaat toe, terwijl de dactylen in de regel (187 bevat alleen maar dactyli!) daarvoor het koortsachtige gekakker van Apollo onderstrepen om nog wat te verhelpen aan Hyacinthus wond

⁴⁶⁸ de bekende inleiding tot een VERGELIJKING, waarbij **ut** het BEELD inleidt. In v. 194 zie je de inleiding tot het AFGEBEELDE, het woordje sic. Het TERTIUM COMPARATIONIS is de wijze waarop Hyacinthus, na de ontmoeting met de door Apollo gesmeten discus, zijn koppie laat hangen, niet uit teleurstelling dat hij niet meer mocht gooien of dat Apollo verder gooide, maar gewoon omdat hij zijn nek gebroken had

⁴⁶⁹ het voegwoord **si** komt vaak met een CON voor maar ook wel eens met een IND. Met een IND hebben we een realis, een voorwaarde in de werkelijkheid. Bij **si** met een CON is de in de CON gebruikte tijd relevant: met een CON IMPF/PLQP hebben we de vaak voorkomende irrealis, waar de voorwaarde niet met de werkelijkheid overeenkomt. En met de CON PR (die we hier hebben met **infringat** (v.191), **demittant** (v.192), **sustineant** en **spectent** (v.193)) of PF hebben we een potentialis. Een goede vertaalsuggestie voor **si** is in dat geval "stel dat"

⁴⁷⁰ alle genoemde bloemen als subject van **demittant**, dat zelf weer **caput gravatum** als object heeft. **Marcida** moet predicatief gezien worden bij **illa**

⁴⁷¹ we snappen als lezers weer best dat die Hyadinges daar dood ligt te gaan, ook al heeft de verteller (nog steeds Ovidius in de huid van Orpheus, hè!) het over een stervend gelaat. Dat blijft grappig met stijlmiddelen: we snappen de tekst prima, hoe de verteller het ook verwoordt

⁴⁷² een DAT, die het doel aangeeft en daarom een DAT finalis genoemd wordt. We kennen hem ook in uitdrukkingen als: het strekt hem tot eer, het is hem van nut

⁴⁷³ correspondeert (in het AFGEBEELDE) met de eerder genoemde woorden **caput** (v.192) en **cacumine** (v.193) in het BEELD. Het onfortuinlijke lot van de viooltjes, de papavers en de lelies fungeert als een soort prospectie naar wat Hyacinthus uiteindelijk te wachten staat: de dood. Een ander sterk punt van de vergelijking is dat het beeld bloemen betreft die geknakt worden en dat Hyacinthus zelf later verandert (de metamorfose moet immers nog komen) in een bloem! Een hyacint, voor wie het nog niet door had...

H6 - APOLLO EN HYACINTHUS: Metamorphoses, X, 196-208 (pp.84-85); c. De klacht van Apollo

196	"Laberis, Oebalide ⁴⁷⁴ , prima fraudate ⁴⁷⁵ iuventa,"	"Jij glijdt weg/sterft, nakomeling van Oebalus, beroofd van je eerste jeugd,"
197	Phoebus ait "videoque tuum, mea crimina, vulnus.	sprak Phoebus "en ik zie jouw wond, mijn misdaad.
198	Tu dolor es facinusque meum; mea dextera leto	Jij bent voorwerp van mijn verdriet en tegelijk mijn misdaad; mijn rechterhand moet
199	inscribenda tuo est; ego sum tibi funeris auctor ⁴⁷⁶ .	voor jouw dood verantwoordelijk gehouden worden; ik ben voor jou de aanstichter van je
200	[Quae mea culpa tamen? <i>¶</i> Nisi si lusisse vocari	dood. [Maar wat is mijn schuld? Tenzij gespeeld hebben
201	culpa potest, <i>¶</i> nisi culpa potest et amasse vocari ⁴⁷⁷ .]	schuld genoemd kan worden, tenzij ook bemind hebben schuld genoemd kan worden.]
202	Atque utinam pro te vitam tecumve liceret ⁴⁷⁸	En dat het toch maar geoorloofd mocht zijn voor jou en met jou het leven
203	reddere! <i>¶</i> Quod quoniam fatali lege tenemur,	terug te geven/prijs te geven! Omdat wij echter aan de wet van het noodlot gebonden zijn,
204	semper eris mecum memorique haerebis in ore ⁴⁷⁹ ."	zul jij altijd bij mij zijn en zul jij in mijn mond die aan je denkt vertoeven."
205	[Te lyra pulsa manu, te ⁴⁸⁰ carmina nostra sonabunt,	[Mijn lier, in beweging gebracht door mijn hand, zal jou bezingen, onze liederen zullen je
206	flosque novus ⁴⁸¹ scripto gemitus imitabere nostros ⁴⁸² .	bezingen en als een nieuwe bloem zul jij ons gezucht met geschreven letters nabootsen.
207	Tempus et illud erit, <i>¶</i> quo se fortissimus heros ⁴⁸³	Ook die tijd zal er zijn, waarin een zeer dappere held zich verandert
208	addat in hunc florem folioque legatur eodem.]	in deze bloem en op hetzelfde blad gelezen wordt.]

⁴⁷⁴ een echt patronymicum, het werd weer eens tijd voor onze **poeta** (wel uitspreken met drie lettergrepen als poo-ee-ta graag, anders krijg je met name in de Spaanstalige gemeenschap merkwaardige associaties) **doctus**: hij weet dat de Spartaan Hyacinthus een nakomeling is van ene Oebalus. Wie?? Oebalus was de man van Gorgofone. En wie was dat dan? De dochter van ... Perseus, onze vliegende held, moordenaar van maritieme gedachten en Andromeda, de vastgebonden trol en dochter van Cepheus en Cassiope. Ja ja, de wereld is klein

⁴⁷⁵ de VOC SG van het PPP van **fraudare**, en dus niet de IMP PL. Inmiddels zitten we in de DIRECTE REDE en er heeft dus tempoVERTRAGING plaatsgevonden

⁴⁷⁶ Apollo wordt overmand door een groot schuldgevoel. Ovidius laat hem dat nogal nadrukkelijk beweren, op alle mogelijke manieren. Stijlmiddelen als HYPERBATON, CHIASME, GEDACHTENHERHALING

⁴⁷⁷ de verzen staan tussen vierkante haken en er is dus onduidelijkheid in de overlevering. Apollo zou in deze verzen ineens terugkomen op zijn schuld en dat lijkt niet consistent. Spelen met een discus en houden van een ander kunnen toch geen fouten zijn, aldus Apollo hier

⁴⁷⁸ een CON IMPF in combinatie met **utinam** levert een onvervulbare wens op: de wens zou zijn dat Apollo in plaats van/voor zijn geliefde kon sterven of dat hij die zijn leven terug kon geven.

Goden kunnen veel, maar niet sterven, en dat realiseert Apollo zich ook, gelet op zijn opmerking met **Quod quoniam fatali lege tenemur**. Onvervulbare wens is dus een goede keuze eigenlijk

⁴⁷⁹ tja, veel meer dan dat beloven kan Apollo niet. Beetje cliché, naar onze smaak dan. De luisteraars waren in die tijd echter tot op het bot geroerd, snik snik

⁴⁸⁰ het nadrukkelijk voorop plaatsen van het object **te** heet WOORDPLAATSING. Bovendien hebben we met de herhaling vooraan dus een ANAFOOR

⁴⁸¹ Apollo kondigt hier de metamorfose letterlijk aan, als een soort van eerbetoon aan zijn liefje: hij wordt een hyacint. Jippie! Gelet op de beschrijving verderop is het trouwens eerder een iris

⁴⁸² waarschijnlijk net als **nostra** in v. 205 een dichtertlijk meervoud: Apóllo zingt zijn liederen, hij is degene die zucht. Hyacinthus zingt niet hard meer en slaakte trouwens net zijn laatste zucht

⁴⁸³ bedoeld is de held Ajax, niet te verwarren met een voetbalclub uit 020 die door mensen uit 010 niet bepaald verafgood wordt

H6 - APOLLO EN HYACINTHUS: Metamorphoses, X, 209-219 (p.86); d. Een bloem als herinnering

209	Talia ⁴⁸⁴ <i>dum</i> ⁴⁸⁵ vero ⁴⁸⁶ memorantur Apollinis ore,	Terwijl dergelijke dingen door de waarheidsprekende mond van Apollo gememoreerd
210	ecce ⁴⁸⁷ cruor, <i>qui</i> fusus humo signaverat herbas,	worden, kijk, het bloed, dat, vergoten op de grond, het gras gekleurd had,
211	desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro ⁴⁸⁸	houdt op bloed te zijn, en stralender dan Tyrisch purper
212	flos oritur formamque capit, quam lilia, <i>si</i> non	ontstaat er een bloem en hij neemt dezelfde vorm aan als lelies, als niet
213	purpureus color his ⁴⁸⁹ , ⁴⁹⁰ argenteus <i>esset</i> ⁴⁹¹ in illis.	de purperen kleur in dezen/hierin was/zat, de zilveren daarin/in die.
214	Non satis hoc Phoebo est (is enim fuit auctor honoris ⁴⁹²);	Dit is niet genoeg voor Phoebus (want die was de veroorzaker van dit eerbetoon);
215	ipse suos gemitus ⁴⁹³ foliis inscribit, et AI AI	zelf schrijft hij zijn eigen gezucht op de bladeren, en AI AI
216	flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.	heeft de bloem als opschrift, en de letters die aan zijn dood herinneren zijn gevormd. En
217	Nec genuisse pudet ⁴⁹⁴ Sparten Hyacinthon honorque	niet schaamt Sparta zich ervoor Hyacinthus te hebben gebaard en het eerbetoon duurt
218	durat in hoc aevi ⁴⁹⁵ , celebrandaque more priorum	voort tot in deze tijd, en naar voorouders' gewoonte keren de jaarlijkse Hyacinthia die
219	annua praelata redeunt Hyacinthia ⁴⁹⁶ pompa.	gevierd moeten worden terug, waarbij een feestelijke optocht getoond wordt.

- ⁴⁸⁴ met **talía** gaat het verhaal weer verder dat door Orpheus verteld wordt. Het VERTELTEMPO is dus na de DIRECTE REDE weer omhoog gegaan (VERSNELLING). Let nog wel even op de vierkante haken om de passage van vv. 205-208, waar aan het eind geen aanhalingstekens sluiten staan als teken van het beëindigen van de DIRECTE REDE in 208. Die staan wel na v. 204
- ⁴⁸⁵ nog zo eentje, die je moet onthouden: **dum** gaat met IND (=terwijl, zolang als) en met de CON (=totdat). Hier is **memorantur** een IND, vandaar de vertaling met "terwijl"
- ⁴⁸⁶ nog even eerst aankondigen dat we van Apollo als god altijd de waarheid mogen verwachten en daarna meteen vertellen over de verandering van Hya's bloed in een blommeke: zie je wel!
- ⁴⁸⁷ visualiseert nadrukkelijk: zorgt ervoor dat de luisteraars als het ware de metamorfose live waarnemen
- ⁴⁸⁸ de bekende ABL comparationis, die het vergeleken aangeeft in een vergelijking. De kleur is kennelijk nog steeds rood. Tyrus zoeken we in het huidige Libanon. Het was, net als Sidon, bekend van zijn purperslakken en de oorsprong van koningin Dido. In willekeurige volgorde, deze annotaties
- ⁴⁸⁹ **his** gaat merkwaardig genoeg over de hyacinten, terwijl **illis** op de lelies slaat. En dat is dus merkwaardig, omdat in de verwijzingen in het Latijn **hic** meestal naar het laatstgenoemde verwijst en **ille** naar het eerstgenoemde
- ⁴⁹⁰ geen voegwoord te bekennen. Als er eentje had gestaan, was het **sed** geweest. We hebben dus een ADVERSATIEF ASYNDETON in het wild
- ⁴⁹¹ na **si** (v. 212) hebben we dus hier een CON IMPF (**esset**) en dus een irrealis
- ⁴⁹² goed dat Orpheus/Ovidius dit nog even meldt, want anders hadden we dat niet door gehad
- ⁴⁹³ ACC PL van de beruchte u-declinatie. **Gemitus** dus. Het gezucht stelt niet heel veel voor: ai ai. Het had ook "dikke shit" kunnen zijn, of "potverdrie", maar dat paste niet op de blaadjes
- ⁴⁹⁴ schaamte? Waarvoor dan? Toch intrigerend, deze opmerking van de verteller. In verband met de homofilie tussen Hya en Appie? Homosexualiteit was evenwel volkomen geaccepteerd
- ⁴⁹⁵ even goed opletten, knurftjes van me: tot in deze tijd wil zeggen de tijd van Ovidius! Niet die van de (sub)verteller Orpheus, hè!
- ⁴⁹⁶ de herinnering aan Hyacinthus wordt dus door de bloem en door de feesten levend gehouden. De bloem én de feesten hebben dus allebei een aitiologisch element in zich

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 600-608 (p.90); b. Hippomenes daagt Atalanta uit

600	" ⁴⁹⁷ Non tamen eventus ⁴⁹⁸ iuvenis ⁴⁹⁹ deterritus horum	"Maar niet banggemaakt door de afloop van dezen bleef de jongeman
601	constitit in medio vultuque in virgine fixo ⁵⁰⁰	in het midden staan en met zijn gezicht strak gevestigd op het meisje
602	"Quid facilem titulum superando ⁵⁰¹ quaeris inertes ⁵⁰² ?	zei hij "Wat zoek jij een gemakkelijke overwinning door zwakkelingen te overwinnen?
603	Mecum confer" ait. "Seu me fortuna potentem ⁵⁰³	Meet je met mij. Als het lot mij sterk zal hebben
604	fecerit, a tanto ⁵⁰⁴ non indignabere ⁵⁰⁵ vinci;	gemaakt, zul jij het niet schandelijk vinden door een groot man overwonnen te worden;
605	namque mihi genitor Megareus Onchestius, illi ⁵⁰⁶	want mijn vader is Megareus uit Onchestus, zijn grootvader is
606	est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum ⁵⁰⁷ ,	Neptunus, ik ben de achterkleinzoon van de koning van de wateren,
607	nec virtus ⁵⁰⁸ citra genus est. Seu vincar, habebis	en niet doet mijn moed onder voor mijn afkomst. Of als ik overwonnen zal worden, zul
608	Hippomene victo ⁵⁰⁹ magnum et memorabile nomen."	jij een grote en beroemde naam hebben, omdat Hippomenes overwonnen is."

⁴⁹⁷ de aanhalingstekens worden veroorzaakt doordat het verhaal van Atalanta en Hippomenes verteld wordt door Venus, en die vertelling van Venus wordt op zich weer verteld door Orpheus, die immers de verhalen in het tiende boek van de Metamorphoses vertelt

⁴⁹⁸ netjes geformuleerd, maar het gaat over de dood van de hardlopers, die hun wedstrijd verliezen van Atalanta. "Hardlopers zijn doodlopers" was nog nooit een zó ware uitspraak

⁴⁹⁹ Hippomenes, die bij de wedstrijden langs de kant zat toe te kijken, werd steeds verliefder op de schier onbereikbare Atalanta

⁵⁰⁰ Hippomenes wordt door Ovidius geportretteerd als een held: hij is niet geïntimideerd (**non** (...) **deterritus**) en kijkt strak naar de tot stilstand gekomen begeerlijke deerne

⁵⁰¹ GRD, want er staat geen object in dezelfde naamval als **superando** zelf (ABL)

⁵⁰² daarnet nog **horum** genoemd: Hippomenes is behoorlijk overtuigd van zijn eigen kracht en mogelijkheden om te winnen. Je vraagt je af als luisteraar of hij niet teveel hooi op zijn vork wil nemen, waarbij de interpretatie dat hooi en vork hier metaforen zijn, absoluut berust op toeval. Zal hij winnen, waar anderen faalden? Ja, natuurlijk, anders was dit verhaal er niet...

⁵⁰³ oftewel tot winnaar zal hebben gemaakt

⁵⁰⁴ Hippomenes licht natuurlijk hierna toe, waarom Atalanta onder de indruk van hem zou moeten zijn: hij is een afstammeling van Neptunus en dat telt behoorlijk

⁵⁰⁵ **indignabere** is de iets kortere variant van **indignaberis**, 2 SG IND FUT PASS van indignari, wat weer een DEP is: taaleigen van Ovidius

⁵⁰⁶ Megareus

⁵⁰⁷ oftewel Neptunus himself

⁵⁰⁸ Hippomenes wijst er ook op dat hij een moedige jongeman is, wat natuurlijk ook wel moet als hij zo'n race tegen de bijna onoverwinnelijke superbabe wil lopen. Vatten we de argumenten van Hippomenes samen waarvoor Atalanta zou moeten zwichten dan komen we op: a) fantastische genealogie en b) onovertroffen moed

⁵⁰⁹ ABL ABS, hier met een eigennaam en een PPP van **vincere**. Mocht Hippomenes verliezen, dan zal Atalanta een man met hoge status qua familie overwonnen hebben. Van zijn enorme moed is hier geen sprake

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 609-619 (pp.90-91); c. Atalanta wordt verliefd

609	Talia dicentem ⁵¹⁰ molli ⁵¹¹ Schoeneia ⁵¹² vultu	Terwijl hij dergelijke dingen zegt kijkt de dochter van Schoeneus hem met zachte blik
610	aspicit et dubitat, superari ⁵¹³ <i>an</i> vincere <i>malit</i> .	aan en ze twijfelt of ze liever overwonnen wil worden of wil winnen.
611	Atque ita "Quis deus ⁵¹⁴ hunc formosis" inquit ⁵¹⁵ "iniquus	En zo sprak zij "Welke god, de mooien vijandig gezind, wil deze hier
612	perdere vult carae ⁵¹⁶ que iubet discrimine vitae	te gronde richten en beveelt dat hij met gevaar voor zijn dierbare leven
613	coniugium petere hoc? Non sum, me iudice, tanti!	naar dit huwelijk streeft? Ik ben niet, zo denk ik erover, zoveel waard!
614	Nec forma tangor (poteram tamen hac quoque tangi),	En niet word ik door zijn schoonheid geraakt (maar ook door deze kon ik geraakt worden),
615	sed <i>quod</i> adhuc puer est; non me movet ipse, sed aetas ⁵¹⁷ .	maar omdat hij nog maar een jongen is; zelf raakt hij mij niet, nee zijn leeftijd.
616	Quid, <i>quod</i> inest virtus et mens interrita leti?	Wat ervan te zeggen, dat moed in hem aanwezig is en een geest zonder doodsangst?
617	Quid, <i>quod</i> ab aequorea numeratur origine quartus ⁵¹⁸ ? ⁵¹⁹	Wat ervan te zeggen, dat hij als vierde geteld wordt vanaf de afstamming van de zee?
618	Quid, <i>quod</i> amat tantique putat conubia nostra,	Wat ervan te zeggen, dat hij van mij houdt en een huwelijk met mij zoveel waard acht,
619	<i>ut</i> <i>pereat</i> , <i>si</i> me fors illi dura negarit?"	dat hij er aan gaat, als het harde lot mij aan hem zal hebben ontzegd/geweigerd?"

⁵¹⁰ doet de geoefende lezer onmiddellijk denken aan Vergilius' Aen, IV, 362, terwijl de woorden ook in de Metamorphoses X voorkomen, vers 40, waar de heersers van de Onderwereld hebben aangehoord hoe Orpheus, al tokkelend op zijn citer, smeekt of het lot van zijn kersverse echtgenote Euridice ongedaan kan worden gemaakt

⁵¹¹ goed teken en puntje voor Hippomenes: Atalanta, die hier ook met de naam van haar vader – patronymicum – aangeduid wordt, is geraakt door de woorden van haar opponent

⁵¹² bij het scanderen is dit een lastig woord. Natuurlijk bevat het vers de dactylus in de vijfde voet, en dus moet **Schoeneia** uitgesproken worden in vier lettergrepen, niet drie

⁵¹³ er zat wel een bezwaar aan het overwonnen worden voor Atalanta: Apollo, u weet wel, die god die zijn eigen minnaar aan een plaat voor zijn kop hielp en Hyacinthus met een discus naar de eeuwige jachtvelden hielp, had haar voorgehouden dat ze een eventueel huwelijk niet zou overleven. Behoorlijk sterk argument

⁵¹⁴ haha, Apollo natuurlijk

⁵¹⁵ Atalanta spreekt hier waarschijnlijk gedeeltelijk in zichzelf. Gezien de inhoud van haar overwegingen zou het vreemd op Hippomenes overkomen als zij dit allemaal hardop zou zeggen.

⁵¹⁶ het is interessant om te zien hoe Ovidius de taalvirtuosoos uithangt: **carae** slaat natuurlijk op het leven dat Hippomenes zelf dierbaar is, maar allengs ook haarzelf dierbaar wordt...

⁵¹⁷ Atalanta geeft tweemaal aan dat zij niet op Hippomenes' fysieke kwaliteiten valt maar op zijn onschuld. **Aetas** correspondeert dus met **quod adhuc puer est**, en **ipse** met **forma**

⁵¹⁸ de Romeinen telden "inclusief", wat ook in de datumweergave nog goed te zien is. De oudste genoemde voorvader was Neptunus (1), dan kwam de vader (2) van Megareus (over wie vrijwel niets met zekerheid te beweren is), dan Megareus zelf (3) en daarna pas Hippomenes (4)

⁵¹⁹ let op de overwegingen van Atalanta n.a.v. de argumenten van Hippomenes: die staan kruislings. Hij noemt eerst zijn afkomst, daarna zijn moeder, zij eerst zijn moeder en dan zijn afkomst. We hebben hier dus een zuiver CHIASME. Atalanta's derde overweging gaat over zijn veronderstelde verliefdheid op haar, die Hippomenes niet zelf noemt. Ze zal het afleiden uit het feit dat hij toch tegen haar wil racen, ondanks alle afgehakte koppies van zijn – voormalige – rivalen. In de drie overwegingen vinden we vanzelfsprekend wat stijlmiddelen. De herhaling van **quid**, **quod** aan het begin is een ANAFOOR; het drietal overwegingen zelf vormt een TRIKOLON; en in dat TRIKOLON is een CLIMAX te bespeuren: inhoudelijk en tekstueel is het derde element het meest uitgewerkt. De RETORISCHE VRAGEN onderstrepen Atalanta's innerlijke strijd met haar gevoelens

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 620-628 (p.92); d. Atalanta is in tweestrijd (1)

620	" <i>Dum licet</i> , hospes ⁵²⁰ , abi ⁵²¹ thalamosque relinque cruentos.	"Zolang het geoorloofd is, vreemdeling, ga dan weg en zie af van een bloedig huwelijk.
621	Coniugium crudele meum est; tibi nubere nulla	Een huwelijk met mij is wreed; geen enkel meisje zal niet met jou willen
622	nolet ⁵²² , et optari potes a sapiente ⁵²³ puella.	trouwen, en jij kunt gewenst worden door een verstandig meisje.
623	Cur tamen est mihi cura ⁵²⁴ tui tot iam ante peremptis?	Waarom heb ik toch zorg voor jou, nu er tevoren al zoveel gedood zijn?
624	Viderit ⁵²⁵ ! Intereat ⁵²⁶ , <i>quoniam</i> tot caede procorum	Laat hij het maar bekijken! Laat hij maar omkomen, aangezien hij door de moord op zoveel
625	admonitus non est agiturque in taedia vitae ⁵²⁷ .	minnaars niet gewaarschuwd is en naar de afkeer van het leven geleid wordt.
626	Occidet hic igitur, voluit <i>quia</i> vivere mecum ⁵²⁸ ,	Zal deze dus sterven, omdat hij met mij wilde leven,
627	indignamque necem pretium ⁵²⁹ patietur amoris ⁵³⁰ ?	en zal hij een onverdiende dood als prijs voor zijn liefde accepteren?
628	Non erit invidiae victoria ⁵³¹ nostra ⁵³² ferendae ⁵³³ .	Mijn overwinning zal van een niet te verdragen/ondraaglijke haat zijn.

- ⁵²⁰ Atalanta heeft moeite duidelijk te maken wat Hippomenes voor haar betekent. **Hospes** betekent zowel gast als vreemdeling, en beide kwalificaties zijn van toepassing
- ⁵²¹ binnen haar "monologue intérieur" richt Atalanta zich wel degelijk enkele keren direct tot Hippomenes, zoals hier tot en met v. 623. In de traditionele definitie van monologue intérieur is sprake van zogenaamde vrije directe rede, die typografisch niet wordt aangegeven door aanhalingstekens
- ⁵²² een LITOTES, dubbele ontkenning ter versterking van het tegendeel: alle meisjes zullen je willen hebben (waarom moet je nou net mij hebben?); **nolet** is ENJAMBEMENT
- ⁵²³ indirect een compliment aan zichzelf: meisjes die Hippomenes willen scoren, zijn slim; ik zou Hippomenes willen scoren (kan alleen niet, als ik hem in leven wil laten) >> ik ben slim. Iets wat je ook wel een syllogisme kunt noemen, een sluitende redeneringstrant van het type: alle mensen zijn sterfelijk, Socrates is een mens >> Socrates is sterfelijk. **Sapiente** is een rare ABL SG op **-e**
- ⁵²⁴ zowel bij Vergilius als bij Ovidius heeft **cura** een connotatie (≈ bijbetekenis) liefde: dat zal hier geen toeval zijn
- ⁵²⁵ de 3 SG, waarmee Atalanta weer vervalt in haar gepeins: zij vindt hier dat Hippomenes alles aan zichzelf te danken heeft. Dan moet hij ook de consequenties dragen
- ⁵²⁶ zij gaat ervan uit dat zij de wedren zal winnen, niet Hippomenes
- ⁵²⁷ de beruchte GEN obiectivus, die het object/lijdend voorwerp uitdrukt van het ene SUBST t.o.v. het andere: **vitae** is inhoudelijk object t.o.v. **taedia**. Wij gebruiken vaak voorzetselvoorwerp
- ⁵²⁸ PARADOX: voor haar voelt het, in een terugval naar zachtmoedige gevoelens, raar aan dat Hippomenes zal sterven (IND FUT!) alleen maar omdat hij wilde leven met haar: sterven ↔ leven
- ⁵²⁹ WOORDPLAATSING van **necem** en **pretium**, waardoor het contrast groter wordt tussen zijn dood en de prijs die hij betaalt; ALLITERATIE van de **p-**
- ⁵³⁰ wederom een GEN obiectivus, **amoris** is inhoudelijk object bij **pretium**
- ⁵³¹ ze bedoelt dat haar overwinning, waarvan ze kennelijk zeker is, voor haar een zeer nare bijsmaak zal hebben: hij zal leiden tot de dood van iemand die haar lief is geworden
- ⁵³² DICHTERLIJK MEERVOUD, want het gaat om de overwinning die zij zal boeken. Denkt ze nu nog...
- ⁵³³ de GEN geeft een eigenschap aan en wordt GEN qualitatius genoemd. Een ander, wat duidelijker voorbeeld is: **vir magnae sapientiae es** (=jij bent een man van/met grote wijsheid)

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 629-637 (p.92); d. Atalanta is in tweestrijd (2)0

629	Sed non culpa mea ⁵³⁴ est. Utinam desistere velles ⁵³⁵ ,	Maar het is niet mijn schuld. Oh, wilde jij er maar van afzien,
630	aut, <i>quoniam</i> es demens ⁵³⁶ , utinam velocior esses ⁵³⁷ !	of, aangezien je verdwaasd bent, oh was je maar sneller!
631	At quam virgineus ⁵³⁸ puerili vultus in ore est!	Maar wat een maagdelijke blik is er op je jongensgezicht!
632	A! Miser ⁵³⁹ Hippomene, nollem <i>tibi</i> ⁵⁴⁰ visa fuissem!	Ach! Arme Hippomenes, ik zou niet willen dat ik door je was gezien!
633	Vivere dignus eras ⁵⁴¹ . Quod <i>si</i> felicior essem ⁵⁴² ,	Je verdiende het om te leven/in leven te blijven. Maar als ik gelukkiger zou zijn,
634	nec mihi coniugium fata importuna ⁵⁴³ negarent ⁵⁴⁴ ,	en het lot mij niet het huwelijk zou ontzeggen/weigeren,
635	unus eras ⁵⁴⁵ , <i>cum quo</i> sociare cubilia vellem."	dan was jij de enige, met wie ik het huwelijksbed zou willen delen."
636	Dixerat, utque rudis primoque cupidine tacta,	Zij had gesproken, en als een onervarene en voor het eerst geraakt door verlangen,
637	<i>quod</i> facit, ignorans amat et non sentit amorem ⁵⁴⁶ .	is zij, niet beseffend wat ze doet, verliefd en zij voelt de liefde niet.

⁵³⁴ maar wiens schuld dan wel? Die van Hippomenes omdat hij toch tegen haar gaat rennen? Die van Apollo, die Atalanta voorgehouden had dat trouwen de dood betekende?

⁵³⁵ in deze irreële wens, keurig ingeleid door **utinam** en voorzien van een CON IMPF, lijkt Atalanta zich weer direct tot Hippomenes te richten, al blijft het mogelijk dat zij in gedachten tegen hem spreekt

⁵³⁶ eerder buiten zinnen van verliefdheid dan gestoord of vergeetachtig

⁵³⁷ weer de irreële wens: als Hippomenes sneller zou zijn (maar normaal gesproken is hij dat niet) zou zij de wedstrijd verliezen. Zij zou dan Hippomenes' hoofdprijs zijn, en haar leven verliezen. In beide irreële wensen (wensen die niet gaan uitkomen) gaat Atalanta ervan uit dat er een hardloopwedstrijd zal plaatsvinden. Toch is deze irreële wens anders dan die in v. 629, waar ze alleen maar weet dat Hippomenes wel degelijk tegen haar gaat racen, wat ook daadwerkelijk gebeurt. Hier weet ze, lijkt het, dat Hippomenes in de wedstrijd niet sneller zal zijn, terwijl dat wel zo is

⁵³⁸ opnieuw heeft Atalanta het over de onschuld van de jonge Hippomenes, net als in v. 615, die haar aantrekt

⁵³⁹ zoals eerder gemeld wordt het woordje **miser** in epos vaak gebruikt om ongelukkig in de liefde aan te geven

⁵⁴⁰ soms maakt een schrijver bij passieve werkwoordsvormen, maar ook bij het PPP gebruik van de bij het GRV gebruikelijke naamval om de handelende persoon aan te duiden, de DAT auctoris

⁵⁴¹ Atalanta spreekt al in de verleden tijd, alsof Hippomenes al dood is, na de wedstrijd verloren te hebben

⁵⁴² de irrealis geeft aan dat Atalanta dus niet gelukkig is met de situatie. Ze bespeurt bij zichzelf het gevoel, zonder dat ze dat kan plaatsen, dat ze met winst in de wedren ongelukkiger zal zijn dan met verlies. Ze kan rationeel goed verklaren waar dat aan ligt, namelijk aan het zwaard van Damocles boven haar hoofd van de dreigende dood in het geval van een huwelijk van/met haar

⁵⁴³ heeft ze het over Apollo?

⁵⁴⁴ grammaticaal nog keurig een CON in de BZ, net als hiervoor in v.633 (**essem**), maar de constructie verloopt verder grammaticaal niet juist

⁵⁴⁵ in de HZ moet in het geval van een irrealis ook een CON staan, en die staat er echt niet. De IND geeft in zo'n geval (denk aan AEN. II, 55) de 100% zekerheid aan van de constatering

⁵⁴⁶ deze emotie kent Atalanta niet, dus ze herkent bij zichzelf ook de signalen niet. Althans, dat moeten we van de verteller/vertelster geloven. Venus, die dit verhaal vertelt, is de godin van de liefde, dus dan is het extra cru wat Atalanta overkomt

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 638-651 (p.94); e. Hippomenes krijgt de appels

638	"Iam ⁵⁴⁷ solitos poscunt cursus populusque paterque,	"En het volk én haar vader vragen al om de gebruikelijke races,
639	¶cum me ⁵⁴⁸ sollicita ⁵⁴⁹ proles Neptunia voce	wanneer Neptunus' nakomeling Hippomenes mij met bezorgde stem
640	invocat Hippomenes "Cytherea," que "comprecor, ausis	aanroept en zegt "Laat/moge de godin van Cythera, ik smeeek het, mijn
641	adsit" ait "nostris et ¶quos dedit, adiuvet ignes ⁵⁵⁰ ."	onderneming bijstaan en laat zij het vuur dat ze gegeven heeft helpen."
642	Detulit aura preces ad me non invida blandas;	Niet afgunstig bracht de lucht zijn vleierende smeeekbeden over naar mij;
643	motaque sum, fateor, nec opis ⁵⁵¹ mora longa dabatur.	en ik werd ontroerd, ik geef het toe, en er werd geen lang oponthoud van hulp gegeven.
644	Est ⁵⁵² ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,	Er is een akker, de autochthone inwoners noemen die met de naam Tamasus,
645	telluris Cypriae pars optima, ¶quem mihi prisci	het beste gedeelte Cypriotische land, dat oude mannen van vroeger
646	sacravere senes templisque accedere dotem	aan mij hebben gewijd en waarvan ze hebben opgedragen dat dit als gift
647	hanc iussere meis; medio nitet arbor in arvo,	bij mijn tempel er bij kwam; midden in het veld schittert een boom,
648	fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.	bruingeel qua bladeren, terwijl de takken rinkelen door het roodgele goud.
649	Hinc ⁵⁵³ tria forte ⁵⁵⁴ mea ⁵⁵⁵ veniens decerpta ferebam	Toen ik toevallig hiervandaan kwam droeg ik drie geplukte gouden
650	aurea poma manu; nullique videnda nisi ipsi	appels in mijn hand; en voor niemand zichtbaar behalve voor hem zelf
651	Hippomenen ⁵⁵⁶ adii docuique, ¶quis usus in illis ⁵⁵⁷ .	ging ik naar Hippomenes toe en ik legde hem uit, welk nut daar in zat.

- ⁵⁴⁷ het VERTELTEMPO schiet even omhoog: tijdens het gemijmer van Atalanta is het volk al gaan vragen om een nieuwe hardloopwedstrijd, en Atalanta's vader ook
- ⁵⁴⁸ in deze BZ met de belangrijkste informatie van de zin (**cum inversum**) roept Hippomenes de hulp in van Venus, die ook de vertelster van dit verhaal is. Vandaar **me**
- ⁵⁴⁹ tja, want helemaal gerust is hij toch niet dat de wedstrijd goed voor hem afloopt, en verlies zou hem zijn koppie kosten
- ⁵⁵⁰ bekende METAFOOR voor liefde natuurlijk. Overigens roept Hippomenes Venus in de 3^e persoon aan en niet in de 2^e
- ⁵⁵¹ zeker, Venus krijgt een verzoek om hulp in een liefdeskwestie (waar het dan uiteindelijk om draait, in plaats van om het hardlopen). Goden grijpen in in de handeling: kenmerk van epos!
- ⁵⁵² een uitweiding in het verhaal van Venus, waardoor het VERTELTEMPO zakt: Hippomenes wacht tot Venus hem te hulp komt (hij is immers verliefd), maar zij vertelt eerst over een tempel en een boom met gouden bladeren. De spanning wordt daardoor opgevoerd: hoe zal Venus Hippomenes te hulp schieten? Een cliffhanger van het zuiverste water
- ⁵⁵³ van die boom kwam Venus dus, met de gouden appeltjes in haar hand, een soort Goudappeltje-verhaal
- ⁵⁵⁴ er gebeuren meer dingen toevallig, als Venus in de buurt is. Zij was toevallig bij die boom en wat minder toevallig bij haar tempel, en toen plukte ze toevallig gouden appels. Voor Hippomenes
- ⁵⁵⁵ grammaticaal hoort dit bij **manu** in de volgende versregel: een HYPERBATON
- ⁵⁵⁶ Griekse ACC. De **poeta doctus** Ovidius showt zijn onbeperkte kennis, in dit geval van het Grieks
- ⁵⁵⁷ in die appels dus. Tja, die waren van goud en dat zal wel te maken hebben met de gedachte dat vrouwen gek zijn op alles wat blinkt, en duur is. Vitamine C zit er niet in gouden appels

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 652-660 (p.95); f. De wedstrijd begint (1)

652	Signa tubae dederant ⁵⁵⁸ , <i>cum</i> carcere pronus uterque	De trompetten hadden het teken gegeven, toen elk van beiden voorover gebogen vanaf de
653	emicat et summam ⁵⁵⁹ celeri ⁵⁶⁰ pede libat harenam;	start naar voren schiet en met snelle voet de toplaag van het zand aanraakt;
654	posse <i>putes</i> ⁵⁶¹ illos sicco freta radere passu	je zou kunnen denken dat zij met droge voeten over de golven konden scheren
655	et segetis canae stantes percurrere aristas ⁵⁶² .	en over de rechtop staande korenaren van het grijze korenveld konden snellen.
656	Adiciunt ⁵⁶³ animos iuveni clamorque favorque	En gejuich én bijval voegen enthousiasme toe aan de jongeman en ook
657	verbaque ⁵⁶⁴ dicentum ⁵⁶⁵ "Nunc, nunc incumbere tempus;	de woorden van degenen die zeggen: "Nu, nu is het tijd ervoor te gaan;
658	Hippomene ⁵⁶⁶ , propera! Nunc ⁵⁶⁷ viribus utere ⁵⁶⁸ totis;	Hippomenes, haast je! Nu moet je al je krachten gebruiken;
659	pelle moram, vinctes ⁵⁶⁹ !" Dubium ⁵⁷⁰ , Megareius heros	vermijd vertraging, je gaat winnen!" Het is onzeker, of de held van Megara
660	<i>gaudeat</i> an virgo magis his Schoeneia dictis.	zich over deze woorden meer verheugt of het meisje, dochter van Schoeneus.

⁵⁵⁸ zoals zo vaak slaan we met het PLQP een stukje over in de tijd, waardoor een hoog VERTELTEMPO ontstaat. De HZ met dat PLQP verwordt tot achtergrond, en tegen die achtergrond gaat het verhaal in de **cum**-BZ door (**cum inversum**). De voorbereidingen op de wedstrijd zijn niet gek relevant voor Venus' verhaal, dus worden die overgeslagen. Je vraagt je wel af, waar in 's hemelsnaam (letterlijk ongeveer) Hippomenes die appels bewaart tijdens het rennen

⁵⁵⁹ dominant gebruikt ADI, zoals we dat vaak zien bij woorden als **summus**, **imus**, **extremus**, **medius** en meer: niet het hoogste zand, maar de toplaag van het zand. Ze lijken op Roadrunner nu: mieep, mieep, en ze scheren vlak boven de grond over het parcours

⁵⁶⁰ één van de vele voorbeelden van ENALLAGE/HYPALLAGE bij Ovidius: **celeri** hoort grammaticaal bij **pede** (niet te verwarren met Benno L.), inhoudelijk bij de twee lopers Atalanta en Hippomenes

⁵⁶¹ bekende CON potentialis en met 2 SG wordt niet iemand in het bijzonder bedoeld

⁵⁶² Ovidius houdt het niet graag bij slechts één voorbeeld van wat hij bedoelt: GEDACHTENHERHALING in combinatie met de HYPERBOOL. Zijn punt is duidelijk, het gaat met een noodvaart

⁵⁶³ opvallende vooropplaatsing van de persoonsvorm **adiciunt**. De vertelster Venus focust eerst op de underdog Hippomenes, die haar sympathie en die van het publiek heeft

⁵⁶⁴ we zouden **clamorque favorque verbaque** kunnen beschouwen als TRIKOLON met POLYSYNDETON. Zeker. Maar in een HENDIADYS (letterlijk: één door twee) kunnen we de eerste twee woorden in plaats

van nevenschikkend ook onderschikkend zien: niet geschreeuw en bijval, maar bijvoorbeeld krenen van bijval, waarbij **favorque** in een soort GEN-constructie bij **clamor** komt

⁵⁶⁵ een PPA, maar dan wel met een letter te weinig: normaal luidt de vorm **dicentium**, maar we snappen inmiddels wel dat dat metrisch niet fijn is. Vlak achter **dicentum** zakt het VERTELTEMPO doordat de toejuichingen van het publiek geciteerd worden. Dat gebeurt in extreem korte zinnetjes (met ELLIPS in 657, met de weglating van **est**), zodat duidelijk is onder welke spanning het publiek moet toekijken. Na **vinctes** in v.659 stijgt het VERTELTEMPO weer

⁵⁶⁶ Hippomenes was de underdog, want Atalanta had alle eerdere wedstrijden gewonnen, en dus moedigt het publiek hem aan. Van aanmoedigingen aan haar adres vernemen we niets

⁵⁶⁷ de ANAFOOR onderstreept dat dit Hippomenes' enige kans is: het is nu of nooit, en het publiek heeft dat als geen ander door. Hippomenes rent als een gek en Atalanta zit hem op de hielen

⁵⁶⁸ de beruchte IMP SG van een DEP, die lijkt op de INF PR ACT. Zo hebben we **hortare**, **verere**, **loquere**, **partire** en **patere** als gebiedende wijs SG van de DEP **hortari**, **vereri**, **loqui**, **partiri** en **pati**

⁵⁶⁹ wij zouden het anders zeggen, en zeker in een modern stadion hoor je een heel ander type aanmoedigingen, die veel ziektes, lichaamsdelen en nationaliteiten bevatten. Het ASYNDETON (**et** is weg gelaten tussen **moram** en **vinctes**) versterkt de krachtdadige aanmoedigingen

⁵⁷⁰ de vertelster noemt het wel onduidelijk, maar zij impliceert toch wel dat Atalanta de aanmoedigingen voor Hippomenes prima vond. Verliezen vond ze niet zo heel erg

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 661-668 (pp.95-96); f. De wedstrijd begint (2)

661	O quotiens, <i>cum iam posset transire, morata est</i> ⁵⁷¹	O hoe vaak, hoewel zij hem al voorbij kon gaan, heeft ze zich ingehouden
662	spectatosque diu vultus ⁵⁷² invita reliquit ⁵⁷³ !	en tegen haar zin zijn gezicht, waar ze lang naar gekeken had, achter zich gelaten!
663	Aridus ⁵⁷⁴ e lasso ⁵⁷⁵ veniebat anhelitus ore,	Een droog gehijg kwam (steeds) uit zijn vermoeide mond,
664	metaque erat longe; tum denique de tribus unum	en de eindstreep was ver weg; op dat moment tenslotte gooide Neptunus'
665	fetibus arboreis proles Neptunia ⁵⁷⁶ misit ⁵⁷⁷ .	nakomeling één van de drie boomvruchten.
666	Obstipuit ⁵⁷⁸ virgo nitidique cupidine pomi ⁵⁷⁹	Het meisje stond perplex en uit begeerte naar de glanzende appel
667	declinat cursus ⁵⁸⁰ aurumque volubile tollit ⁵⁸¹ .	week/wijkt ze af van haar koers en raapte het rollende goud op.
668	Praeterit Hippomenes; resonant spectacula ⁵⁸² plausu. ⁵⁸³	Hippomenes gaat haar voorbij; de tribunes weerklinken van het applaus.

- ⁵⁷¹ waaruit duidelijk wordt dat Atalanta een beetje achter Hippomenes aan liep te sukkelen. Ze kon hem wel voorbij schieten, maar ze deed dat expres niet. Pas hier focust Venus op Atalanta
- ⁵⁷² ACC PL, en dus dichterlijk meervoud, net als **spectatos**, waar het grammaticaal bij hoort, congruent mee is. Dat Atalanta lang naar zijn gezicht kijkt, duidt op een zware bui van verliefdheid
- ⁵⁷³ ehm, ja, dit is toch moeilijk voor te stellen. Als Atalanta hem voorbij is gegaan en toch lang (**diu**) naar zijn gezicht heeft gekeken, is er een gevaarlijke situatie ontstaan, waarbij Atalanta achteruit rennend (!) ernstig, verliefd en wat dies meer zij naar zijn gezicht kijkt. Waarschijnlijk heeft ze bij het inhalen een tijdje naast hem gelopen, al verlekkend kijkend naar zijn gezicht en zo, en is ze daarna door gespeerd
- ⁵⁷⁴ ENALLAGE want zijn mond is droog, niet zijn gehijg. Of, zoals je dit stijlmiddel op het examen moet toelichten: **aridus** hoort grammaticaal bij **anhelitus** maar inhoudelijk bij **ore**. We nemen tenminste aan dat hij hijgt van het hardlopen en niet van zijn uitzicht op het moment dat Atalanta hem ingehaald heeft
- ⁵⁷⁵ toe maar, nóg een ENALLAGE, want hier is het zo dat **lasso** grammaticaal bij **ore** hoort maar inhoudelijk bij de persoon, aan wie de hijgende mond toebehoort, Hippomenes dus
- ⁵⁷⁶ we wisten ons nog te herinneren dat Hippomenes, overigens ook wel bekend als Melanion, een verre nazaat is van de zeegod Neptunus. Ovidius laat niet na dat te benadrukken en dat is niet gek in epos, plechtstatig taalgebruik. Vlak hiervoor, in vv. 659-660 vielen ook al de zware epische aanduidingen **Megareius heros** (v.659) en **Schoeneia** (v.660)
- ⁵⁷⁷ we moeten toch aannemen dat Hippomenes één van die appels van goud over Atalanta heen gooit en niet de intentie heeft haar ermee knock out te gooien. Dat ze in dat geval plat gaat, vindt hij misschien qua viriele bedoelingen niet heel erg, maar hij wint er natuurlijk de wedstrijd dan niet mee, wegens duidelijk waarneembaar vals spelen
- ⁵⁷⁸ vanzelf zeg. Zo loop je behoorlijk hard weg van je minnaar in spe, zo struikel je bijna over een gouden voorwerp, dat er – zeker weten – eerst echt niet lag! Een appel??? Gelig, hard, van goud?
- ⁵⁷⁹ samen met **nitidi** een GEN obiectivus bij **cupidine**. Atalanta blijkt toch gewoon een vrouw van vlees en bloed, en dus tuk op glanzend metaal. Net een ekster
- ⁵⁸⁰ het ronde gouden voorwerp zal niet in een rechte lijn rollen dus moet Atalanta haar optimale lijn verlaten
- ⁵⁸¹ aardige bijkomstigheid en min of meer voortijdige beloning (praemium praecox) voor Hippomenes, Atalanta die vlak voor hem een appel van de grond op raapt. Kan hij nog eens goed beoordelen, of ze die ellende van dat hardlopen en die dreigende doodstraf nou echt waard is. Waarschijnlijk wel, want hij blijft rennen
- ⁵⁸² puur voor de inleving in het verhaal: er waren toeschouwers bij deze wedstrijden, en die wilden graag zitten. Vandaar tribunes. Zoals er ook een echte renbaan lijkt te zijn (v.674, campi, niet te verwarren met Ruben)
- ⁵⁸³ het is een leuke opdracht om de verzen 667 en 668 te scanderen. Je zult zien dat de vertraging van Atalanta (ze moet en zal die appel oprapen) terug te horen is in trage spondeeën, en de versnelling van Hippomenes in 668 ook terug te horen is in de dactyli aan het begin van het vers. Virtuoso, die Ovidius, ook met zijn metrum. Bovendien zien we, ik in ieder geval wel, een ASYNDETON, en wel een copulatief (zo heet het gewoon echt, heren!) exemplaar, om de snelheid te benadrukken

H7 - ATALANTA EN HIPPOMENES: Metamorphoses, X, 669-680 (p.97); g. Venus grijpt in

669	Illa moram celeri cessataque tempora cursu	Zij herstelt het oponthoud en de verspilde tijd door het snelle lopen
670	corrigit atque iterum iuvenem post terga relinquit ⁵⁸⁴ ;	en opnieuw laat zij de jongeman achter zich;
671	et rursus pomi iactu remorata secundi	en opnieuw door het gooien van de tweede appel vertraagd
672	consequitur transitque virum ⁵⁸⁵ . Pars ultima cursus	haalt ze hem in en gaat de man voorbij. Het laatste gedeelte van de baan
673	restabat. "Nunc" inquit "ades ⁵⁸⁶ , dea muneris auctor"	bleef over. "Nu", sprak hij, "moet u (me) helpen, godin, geefster van het geschenk"
674	inque latus ⁵⁸⁷ campi, <i>quo</i> tardius illa <i>rediret</i> ,	en naar de zijkant van het veld gooide hij, opdat zij trager terugkeerde,
675	iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum.	met jeugdige kracht het schitterende goud schuin weg .
676	<i>An peteret</i> ⁵⁸⁸ , virgo visa est ⁵⁸⁹ dubitare; coegi ⁵⁹⁰	Van het meisje zag men/werd gezien, dat zij aarzelde of ze die zou gaan halen; ik dwong
677	tollere et adieci sublato pondera ⁵⁹¹ malo ⁵⁹²	haar die op te rapen en ik voegde aan de appel, toen die opgetild was, gewicht toe
678	impediiue oneris pariter gravitate moraque ⁵⁹³ .	en ik hinderde haar evenzeer door de zwaarte van het gewicht als door het oponthoud.
679	<i>Neve</i> meus sermo cursu <i>sit</i> tardior ipso,	En om te voorkomen dat mijn verhaal trager is dan de race zelf,
680	praeterita est virgo ⁵⁹⁴ , duxit sua praemia victor.	werd het meisje gepasseerd, nam de overwinnaar zijn prijs mee.

⁵⁸⁴ zo. Voor het geval dat hij dacht dat hij haar al had verslagen. Zoiefff, en daar ligt ze al weer voor op hem. Om moedeloos van te worden. VERTELTEMPO is hoog

⁵⁸⁵ in amper twee regels wordt hetzelfde proces als bij de eerste appel verteld: gooien, vertragen, oprapen en weer inhalen die hap. VERTELTEMPO zeer hoog. We voelen hem al aankomen, ook met die tweede appel heeft hij zijn doel nog niet bereikt. Alle leuke verhalen, moppen gaan in drieën, zo ook dit verhaal. Het TRIKOLON tekent zich duidelijk af, alleen het derde onderdeel ontbreekt nog ⁵⁸⁶ waar Hippomenes eerder (vv.640-641) tot de godin Venus, die dus zelf het verhaal vertelt, bad in de 3^e persoon, richt hij zich hier inderdaad direct tot haar: hij gaat die derde appel zo'n enorm ***-eind weg smijten, dat Atalanta te veel vertraging op gaat lopen. Althans dat is het plan

⁵⁸⁷ en inderdaad, hij keilt de appel helemaal ongeveer het veld uit: homerun, zeg maar. Ongetwijfeld zal hij geholpen zijn door Venus, want die goden weten hoe ze moeten gooien, hoor (Apollo wist ook hoe je dat deed en doodde zijn liefje ermee)

⁵⁸⁸ natuurlijk een CON van de afhankelijke vraag (CON obliquus), maar ook in de directe rede zou het een CON zijn, van twijfel, dubitativus: zal ik hem gaan halen?

⁵⁸⁹ van *vidēri*, dat vrijwel altijd schijnen, lijken betekent. Hier zou dat ook kunnen

⁵⁹⁰ Venus bemoeit zich er weer mee, zo geeft ze zelf toe: episch kenmerk, actief in het verhaal betrokken goden: ze zorgt ervoor dat Atalanta inderdaad haar setje van drie gouden appels spaart

⁵⁹¹ gemeen hoor! Denkt Atalanta een derde appel aan haar bescheiden collectie toe te voegen, en is dat ding ineens loodzwaar! Door Venus.

⁵⁹² komt niet zo vaak voor in de betekenis appel, want meestal betekent **malum** ellende, onheil. En alleen in het paradijs zorgde een appel voor ellende, zorgde een **malum** voor **malum** dus

⁵⁹³ Venus vat trots nog even samen hoe zij Atalanta een loer gedraaid heeft: Atalanta verplichten die gegooide appels op te rapen en de laatste appel verzwaren. Hippomenes mag haar wel dankbaar zijn! En Atalanta waarschijnlijk ook. Maar dat viel in de praktijk van het bedanken tegen: dat vergaten Atalanta en Hippomenes in het vuur van de liefde eventjes. Stom, stom, stom

⁵⁹⁴ geen voegwoord (ASYNDETON), waarmee het tempo hoger wordt en de vertelster duidelijk maakt dat de precieze afloop er niet meer toe deed: zij verloor, hij won, klaar. Maar toen beide geliefden, samen de overwinning "vierend" in Cybele's tempel, Venus vergaten te bedanken, veranderde die beiden in leeuwen, die Cybele's kar mochten trekken. Metamorfose compleet

H8 - VENUS EN ADONIS: Metamorphoses, X, 710-716 (p.103); c. Adonis wordt door een everzwijn dodelijk gewond

710	Forte ⁵⁹⁵ suem ⁵⁹⁶ latebris ⁵⁹⁷ vestigia certa secuti ⁵⁹⁸	Toevallig hebben honden, die duidelijke sporen volgden, een everzwijn uit zijn schuilplaats
711	excivere canes, silvisque exire ⁵⁹⁹ parantem ⁶⁰⁰	gejaagd, en toen het zich opmaakte om de bosjes te verlaten
712	fixerat ⁶⁰¹ obliquo ⁶⁰² iuvenis Cinyreus ⁶⁰³ ictu;	had de jongeman, de zoon van Cinyras, het met een stoot van opzij getroffen;
713	protinus excussit pando venabula rostro	onmiddellijk schudde het met zijn eigen gekromde snuit de jachtspeer,
714	sanguine tincta ⁶⁰⁴ suo ⁶⁰⁵ trepidumque et tuta petentem ⁶⁰⁶	besmeurd met bloed, er uit en hem, angstig als hij was en zoekend naar veiligheid,
715	trux aper insequitur ⁶⁰⁷ totosque sub inguine dentes ⁶⁰⁸	volgde het woeste everzwijn op de voet en het begroef zijn tanden helemaal diep in zijn
716	abdidit et fulva moribundum ⁶⁰⁹ stravit harena.	onderbuik en het vloerde hem, al stervend, in het gele zand.

⁵⁹⁵ zie je wel, alweer gebeurt er iets toevallig als Venus in de buurt is. Orpheus vertelt dit verhaal over Venus en Adonis

⁵⁹⁶ alsjeblieft goed lezen, dit woord en niet verwarren met een vorm van **suus**! Het **sus**, het everzwijn, wordt later in de tekst **aper** genoemd, en het heeft niets te maken met Obelix

⁵⁹⁷ natuurlijk is dit een ABL separativus, die een verwijdering aanduidt. Als je naar het hoofdwerkwoord kijkt, **excivere** (=exciverunt), zie je dat ook al aan het voorvoegsel **ex-** dat een overblijfsel is van het voormalige voorzetsel **ex**. En ook dat ging al met de ABL

⁵⁹⁸ het PPP van het DEP **sequi**. Normaal gesproken vertaal je een PPP voortijdig (dus met "nadat"), maar bij een DEP mag je het ook gelijktijdig vertalen. In het geval van **secuti**, dat congruent is met **canes**, kun je "volgend" vertalen of "nadat ze gevolgd hadden"

⁵⁹⁹ bij **exire** zie je hetzelfde gebeuren als bij **excivere** van v. 711: het voorzetselvoorwerp bij **exire** is **silvis**, en dat is dus een ABL

⁶⁰⁰ zegt iets van dat everzwijn, en daarom is het handig hier in gedachten **eum** bij aan te vullen, zodat je in ieder geval een object ziet bij **fixerat**

⁶⁰¹ het PLQP houdt weer een hoog VERTELTEMPO in: de honden hadden het everzwijn ongeveer nog maar net uit de bosjes gejaagd of hup, daar had het al een speer in zijn flank. Adonis was een fervent jager en omdat Venus verliefd werd op Adonis (door toedoen van die scherpe pijlpunt van dat irritante zoontje van haar) ging zij zich ook voor jagen interesseren

⁶⁰² in het verhaaltje klopt alles precies: als die speer in de rug van dat everzwijn terecht gekomen was, had het die speer er nooit uit kunnen krijgen. Zo'n goed jager was ie nou ook weer niet

⁶⁰³ ook Adonis wordt weer bij de naam van zijn vader, koning van Cyprus, genoemd: Cinyras heette de beste man, en weer een puntje voor onze **poeta doctus**

⁶⁰⁴ grammaticaal congruent met **venabula**, die dus besmeurd was met everzwijnenbloed

⁶⁰⁵ staat relatief ver van **pando** (...) **rostrum** af, waar het wel congruent mee is: HYPERBATON, misschien om te benadrukken dat dat beest die speer er met zijn eigen bek uit wurmt

⁶⁰⁶ en deze twee kwalificaties moeten op Adonis slaan (ACC SG). Maar dan is Adonis bepaald geen held dus, als hij bibbert van angst en het hazenpad kiest alleen maar omdat dat everzwijn niet om wilde vallen en een beetje geïrriteerd reageerde op dat prikje in zijn zij. Eigenlijk is onze Adonis een beetje een looser. Er bestaat ook iets als een Adoniscomplex: ziekelijke neiging van mannen tot ijdelheid. Een man met dat complex is gepreoccupeerd door spiermassa en de vorm van zijn lichaam. Jerommeke's dus

⁶⁰⁷ het everzwijn gaat Adonis achterna in plaats van andersom en het gaat hem doden. Zou Obelix niet gebeurd zijn

⁶⁰⁸ bepaalde soorten everzwijnen hebben geen kinderachtige tanden, en als die in de lies van Adonis belanden kunnen ze een slagaderlijke bloeding teweegbrengen, en zijn kinderbijslag zal hij ook gedag kunnen zeggen

⁶⁰⁹ gezegd van Adonis. Nou, in dit stukje tekst hebben we een heel hoog verteltempo. In v. 710 joegen jachthonden een everzwijn uit de bosjes en zes verzen later ligt Adonis al dood te bloeden

H8 - VENUS EN ADONIS: Metamorphoses, X, 717-727 (p.105); d. Venus is ontroostbaar

717	Vecta levi curru ⁶¹⁰ medias Cytherea ⁶¹¹ per auras	Midden door de lucht rijdend op haar lichte wagen had de godin van Cythera
718	Cypron ⁶¹² olorinis nondum pervenerat alis;	Cyprus op haar zwanenvleugels nog niet bereikt;
719	agnovit longe ⁶¹³ gemitum ⁶¹⁴ morientis et albas	van verre herkende zij het gesteun van de stervende en haar witte vleugels
720	flexit aves ⁶¹⁵ illuc, ^{ut} aethere vidit ab alto	stuurde zij daarheen, en zodra zij vanuit de hoge hemel
721	exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,	de levenloze had gezien en het lichaam dat wentelde in zijn eigen bloed,
722	desiluit pariterque sinum pariterque capillos ⁶¹⁶	sprong ze ervan af en tegelijkertijd trok ze haar kleed kapot en tegelijkertijd aan haar haren
723	rupit et indignis percussit pectora palmis ⁶¹⁷ .	en ze sloeg op haar borsten met haar handen die dat niet verdiend hadden.
724	Quetaque cum fatis ⁶¹⁸ "At non tamen omnia vestri ⁶¹⁹	En zich beklagend over de noodlotsbeschikkingen sprak zij "Maar toch zal niet alles in
725	iuris erunt ⁶²⁰ ," dixit; "luctus monimenta manebunt	jullie macht zijn; mijn momenten van verdriet zullen altijd blijven als herinneringstekens,
726	semper, Adoni, mei ⁶²¹ , repetitaque mortis imago	Adonis, en het herhaalde beeld van je dood
727	annua plangoris peraget simulamina ⁶²² nostri ⁶²³ ."	zal voortdurend de jaarlijkse nabootsingen teweegbrengen van ons/mijn gejammer."

⁶¹⁰ de wagen van Venus wordt traditioneel door zwanen voortgetrokken

⁶¹¹ Venus genoot bijzondere verering op het eiland Cyprus, maar ook op Cythera, een eilandje onder de rechterpunt van de Peloponnesos

⁶¹² leuk natuurlijk, die Griekse ACC, zeker voor een **poeta doctus**. Maar als hier de Latijnse variant had gestaan, Cyprum, hadden we elisie gehad en dus een lettergreep minder

⁶¹³ klopt, want er stond net **nondum pervenerat**, dus ze was er nog niet

⁶¹⁴ helemaal geluidloos gaat dat sterven van Adonis niet, want Venus herkent van verre zijn gekreun. Je vraagt je af, waar ze dat toch van herkende

⁶¹⁵ de zwanen natuurlijk, want die hebben inderdaad witte vleugels

⁶¹⁶ scandeer dit vers en je zult tot de ontdekking komen dat het alleen maar dactyli bevat. Dat komt zelfs in epos weinig voor. Verder valt de ANAFOOR van **pariterque** op. Toch?

⁶¹⁷ stijlmiddele! ALLITERATIE van de **p-** (**persussit pectora palmis**, dezelfde woorden als in Narcissus' verhaal, Met. III, 481: het petsen op de huid wordt a.h.w. hoorbaar), PARS PRO TOTO van **palmis**, terwijl **rupit** vooraan zowel ZEUGMA als ENJAMBEMENT is. Met het kleren kapot trekken, haren uit trekken en op de borst(en) slaan zijn de drie typische rouwkenmerken uit de oudheid genoemd

⁶¹⁸ noodlot, maar wel PL. Misschien beter om **fatis** hier te vertalen met Schikgodinnen (PL), Parcen, die stammen uit de Griekse wereld (Moiren), maar al heel snel in het Italische gedachtengoed werden overgenomen onder de weinig bekende namen Nona (Klotho) spinster van de levensdraad, Decima (Lachesis) meetster van de levensdraad en Morta (Atropos), die de draad doorsneed

⁶¹⁹ Venus spreekt in de 2 PL, en richt zich hier tot **fata**, de Parcen dus, die onbeïnvloedbaar waren voor de goden, zelfs niet voor Jupiter

⁶²⁰ hoewel ook de godin Venus qua vastgelegde/gesponnen toekomst ondergeschikt is aan de Parcen, kan zij in beperkte mate haar eigen "dingetje doen". De IND FUT (zie ook **manebunt** in v.725 en **peraget** in v.727) ondersteekt dat 100% zeker gaat uitkomen wat Venus vertelt over de aanstaande metamorfose

⁶²¹ hoort bij **luctus** uit v.725 en vormt dus een HYPERBATON; door het HYPERBATON komen de VOC **Adoni** en het woordje **mei** (=van mij) naast elkaar te staan: IUXTAPOSITIE

⁶²² Adonisfeesten dus, hier door Venus zelf aangekondigd, in Orpheus' verhaal en dat weer in de woorden die door Ovidius verzonnen, letterlijk, zijn: **simulamen** is een neologisme

⁶²³ dubbelzinnig, want Venus kan doelen op haar eigen weeklaag én op hun beider gejammer, dat van haar als uiting van verdriet, dat van hem als gemekker van de pijn van dat zwijgtje

H8 - VENUS EN ADONIS: Metamorphoses, X, 728-739 (p.106); e. Een bloem ontstaat uit het bloed van Adonis

728	"At cruor in florem mutabitur ⁶²⁴ . An tibi quondam	"Maar het bloed zal in een bloem veranderen. Was het dan aan jou ooit wél geoorloofd
729	femineos ⁶²⁵ artus in olentes vertere mentas,	de ledematen van een vrouw te veranderen in geurige kruizemunt,
730	Persephone, licuit, nobis Cinyreus heros	Persephone, (maar) zal dan aan mij de verandering van de held, Cinyras' zoon,
731	invidiae mutatus erit ⁶²⁶ ?" Sic fata ⁶²⁷ cruorem	misgund zijn?" Nadat zij zo gesproken had besprenkelde zij het bloed
732	nectare odorato sparsit, <i>qui</i> tactus ab illo	met een geurige nectar, (het bloed) dat, daardoor aangeraakt,
733	intumuit sic ⁶²⁸ , <i>ut</i> fulvo perlucida caeno	zo op zwol als een doorzichtige waterbel uit gele modder
734	surgere bulla solet; nec plena ⁶²⁹ longior hora	pleegt op te stijgen; en niet langer dan een vol uur heeft er
735	facta ⁶³⁰ mora est, <i>cum</i> flos de sanguine concolor ⁶³¹ ortus,	uitstel plaatsgevonden, toen een bloem van dezelfde kleur ontstond uit het bloed,
736	<i>qualem</i> ⁶³² , <i>quae</i> lento celant sub cortice granum,	zoals granaatappels, die hun pitten verbergen onder een taaie schil,
737	punica ferre solent. Brevis est tamen usus in illo;	plegen te dragen. Toch is het genot daarin/daarvan kort;
738	namque male haerentem et nimia levitate caducum	want diezelfde winden, die de namen verschaffen, breken die,
739	excutiunt idem, <i>qui</i> praestant nomina ⁶³³ , venti.	omdat hij nauwelijks vastzit en door te grote broosheid geneigd is tot vallen, af.

⁶²⁴ het FUT gaat door: Venus kan dit wel realiseren

⁶²⁵ taaleigen van Ovidius in het wild: de GEN is vervangen door een ADI bij een SUBST; **femineos** hoort grammaticaal bij **artus** (u-declinatie met voornamelijk mannelijke woorden)

⁶²⁶ de argumentatie van Venus bevat een a fortiori-redenering: als een godinnetje (nou ja, dochter van Jupiter en Ceres, hoor) als Persephone iets mag doen, een metamorfosegeintje uithalen, dan mag ik dat als volleerd godin toch zeker? Persephone/Proserpina had de nimf Mentha in kruizemunt veranderd

⁶²⁷ weer zo'n instinker: **fata** komt hier van het werkwoord **fari**, spreken en is niet het N PL van **fatum** (noodlot), dat etymologisch overigens wel degelijk van **fari** komt

⁶²⁸ aanwijzing voor een snel volgende vergelijking, ook getuige het woordje **ut**. Het bloed van Adonis gaat uitzetten (AFGEBEELDE), bubbelen dus als een luchtbel (BEELD) en het TERTIUM COMPARATIONIS zit hem in de manier waarop er bellen lijken te ontstaan

⁶²⁹ we zullen hier een lange slot –a moeten veronderstellen. Ja? Want? Het moet een ABL SG zijn, omdat de comparativus **longior** het vergeleken in de ABL heeft, daarom

⁶³⁰ gewoon lekker van **fieri** (1 SG **fio**) laten komen

⁶³¹ dezelfde kleur als het bloed dus, meestal rood

⁶³² granaatappels, tegenwoordig helemaal in vanwege hun natuurlijke antioxidanten, zie je vrijwel altijd zonder bloemetje er op, maar als je een compleet exemplaar zou hebben, zou je inderdaad een felrode bloesem op de vrucht zien

⁶³³ aangezien Adonis een anemoontje wordt, is het handig te kijken naar het Griekse woord voor wind en dat is άνεμος. Die Ovidius, altijd bezig met aitiologie! Wat heeft Venus dus voor elkaar gekregen? Wel, er zijn, in de tijd van Ovidius, Adonisfeesten en er zijn, nu nog steeds, anemonen

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 332-338 (p.109); 1 b. Picus en Canens treden in het huwelijk

332	Spretis ⁶³⁴ tamen omnibus ⁶³⁵ unam	Toch, na het afwijzen van allen,
333	ille colit nymphen ⁶³⁶ , <i>quam</i> quondam in colle Palati	vereert hij één nimf, van wie beweerd wordt dat eens op de heuvel van de Palatijn
334	dicitur ⁶³⁷ Ionio peperisse ⁶³⁸ Venilia Iano ⁶³⁹ ;	Venilia haar gebaar heeft voor de Ionische Janus;
335	haec ⁶⁴⁰ <i>ubi</i> nubilibus ⁶⁴¹ primum maturuit annis,	zodra deze de huwelijkse leeftijd bereikt had,
336	praeposito ⁶⁴² cunctis Laurenti ⁶⁴³ tradita Pico est,	werd zij aan Picus van Laurentum, boven allen verkozen, uitgehuwelijkt,
337	rara quidem ⁶⁴⁴ facie ⁶⁴⁵ , sed rarior arte canendi ⁶⁴⁶ ,	weliswaar bijzonder qua uiterlijk, maar bijzonderder door haar vaardigheid van het zingen,
338	<i>unde</i> Canens ⁶⁴⁷ dicta est;	waarvandaan/waarom zij Canens genoemd werd/is;

⁶³⁴ een ABL abs waarbij hier het PTC voorop staat. De ABL abs geeft alleen een achtergrondsituatie aan en is goed te vergelijken en weer te geven met een bijwoordelijke bepaling. Grammaticaal is het zo dat je moet zorgen dat het naamwoordelijke gedeelte van de constructie subject moet worden van het participiumgedeelte. Oftewel: **omnibus** is hier een naamwoord (namelijk een, weliswaar zelfstandig gebruikt, bijvoeglijk naamwoord, een ADI) en het is grammaticaal het subject van het afgewezen zijn (**spretis** is het PPP, ABL PL F) van spernēre: allen (alle meisjes) zijn afgewezen door Picus, en in die situatie, tegen die achtergrond is het zo dat hij zijn pijlen richt op één meiske, een nimf zelfs, Canens dus

⁶³⁵ een subvertelling van de Trojecyclus, en dus de historische verhalen (Troje t/m Julius Caesar). Aan het woord is Macareus (een vriend van een door Odysseus op het Cyclopeneiland achtergelaten Griek) die aan Aeneas vertelt wat de Grieken na hun ontsnapping aan de Cycloop Polyphemos overkomen is, en dus ook hoe ze bij de tovenares Circe, de dochter van de Zon, beland zijn. Hij vertelt hoe een dienaar van Circe, toen die met Odysseus aan het "spelen" was, hem een beeld van een jongeman liet zien met op zijn hoofd een specht en hem vervolgens het verhaal van Saturnus' zoon Picus vertelde. Voor Picus en Canens was het duidelijk dat ze met elkaar verder wilden: hij wilde niemand anders, en zij ook niet: zie vers 336 **praeposito cunctis**

⁶³⁶ een Griekse ACC

⁶³⁷ de altijd lastige Ncl-constructie. Kenmerkend is een passieve persoonsvorm als **dicitur**, **fertur**, **narratur** en een INF, waarbij subject van persoonsvorm en INF gelijk is (hier **Venilia**, korte **-a!**); de Acl heeft iets vergelijkbaars: de ACC die het subject is van de INF: **eum abire volo** is dus een Acl (**eum** is het subject van abire), maar **eum ferire volo** niet, want **eum** is niet het subject van **abire**

⁶³⁸ de INF van de Ncl, INF PF ACT van **parēre** (=voortbrengen)

⁶³⁹ in één versregel komen **Ionio** en **Iano** voor, en de congruentie suggereert een extra verwantschap: de dubbelhoofdige typisch Romeinse god Janus die wortels zou hebben in Ionisch gebied, afkomstig dus uit de Griekstalige westkust van Klein-Azië! Ai ai ai

⁶⁴⁰ die net genoemde nimf, die Canens blijkt te heten

⁶⁴¹ je verwacht misschien dat het nimfje een jaar of 20, 21 is, maar ze zal eerder een jaar of 14 zijn: de huwbare leeftijd bereiken is de leeftijd waarop een vrouw kinderen kan krijgen

⁶⁴² door de nimf zelf hoogstwaarschijnlijk, hoewel meisjes – tegen hun natuur in? – niet gek veel te vertellen hadden

⁶⁴³ de laatste verhalen uit de Metamorphoses spelen o.a. in Latium, na de aankomst van Aeneas daar. Zo is Laurentum een belangrijke stad in Latium.

⁶⁴⁴ **quidem** geeft nadruk op het voorafgaande woord, maar dat is niet altijd in een vertaling te vangen. Het komt vaak in het eerste lid voor van een zin, terwijl dan in het tweede deel **sed** staat

⁶⁴⁵ net als **arte**, in hetzelfde vers, een ABL qualitatius, waar je in het Nederlands mooi het woordje qua kunt gebruiken

⁶⁴⁶ dit moet een GRD zijn want er is geen SUBST waarmee **canendi** congruent is/zou kunnen zijn

⁶⁴⁷ zo, die komt onverwacht! Het zo mooi – Orfeusachtig zingende nimfje – heet de zingende, Canens, wauw!

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 338-345 (p.109); 1 b. Picus en Canens treden in het huwelijk

	silvas et saxa ⁶⁴⁸ movere	zij placht bossen en stenen te roeren
339	et mulcere feras et flumina longa morari ⁶⁴⁹	en wilde dieren te kalmeren en lange rivieren te vertragen
340	ore suo ⁶⁵⁰ volucresque vagas ⁶⁵¹ retinere solebat.	met haar eigen mond en zwervende vogels tegen te houden.
341	Quae ⁶⁵² dum ⁶⁵³ feminea ⁶⁵⁴ modulatur carmina voce,	Terwijl zij met haar vrouwenstem in de maat en melodieuze liederen zingt,
342	exierat ⁶⁵⁵ tecto ⁶⁵⁶ Laurentes Picus in agros	was Picus het huis uitgegaan naar de velden van Laurentum
343	indigenas fixurus ⁶⁵⁷ apros ⁶⁵⁸ ; tergumque premebat ⁶⁵⁹	met de bedoeling jacht te maken op inheemse everzwijnen; hij zat op de rug
344	acris equi laeva ⁶⁶⁰ que hastilia bina ferebat,	van zijn felle paard en in zijn linker(hand) droeg hij twee werpspiezen/speren,
345	poeniceam ⁶⁶¹ fulvo chlamydem ⁶⁶² contractus ab auro ⁶⁶³ .	nadat hij zijn felrode mantel samengetrokken had door/met een bruingele gouden gesp.

⁶⁴⁸ ALLITERATIE van de woorden met een s-

⁶⁴⁹ ingewikkeld, zelfs dubbel CHIASME, waarbij object en INF van volgorde wisselen: **silvas et saxa** (a) – **movēre** (b) – **mulcēre** (b) – **feras** (a) – **flumina** (a) – **morari** (b); daarnaast ervaren we nog een klein ASYNDETONTJE, met drie keer **et** tussen de vier dingen die Canens allemaal kon, behalve zingen dan

⁶⁵⁰ natuurlijk bij de persoonsvorm **solebat** + de 4 INF. Let op dat woorden als **suus**, **sibi**, **se** verwijzen naar het subject van de zin waarin ze voorkomen: het gaat hier over Canens', haar, mond

⁶⁵¹ nog een ALLITERATIE als toetje: **volucres** en **vagas** beginnen allebei met de v-

⁶⁵² de bekende relatieve aansluiting: we hebben een PRON relativum **quae**, waarvan het antecedent niet in deze versregel staat, maar in de tekst ervoor. Je kunt de relatieve aansluiting "ontbinden in factoren" en **et/sed** plus een PRON anaforicum **is/ea/id** lezen en vertalen. Bedoeld is hier natuurlijk Canens, dus lezen in plaats van **quae** lezen we **et ea**

⁶⁵³ nog even het voegwoord **dum** opfrissen: met IND betekent het zolang als, terwijl, met CON betekent het totdat

⁶⁵⁴ taaleigen bij Ovidius: normaal gesproken staat er een GEN om een bezitsrelatie aan te duiden, hier een ADI

⁶⁵⁵ de handeling van het weggaan van Picus is al veel eerder begonnen en niet interessant in het verhaal. We krijgen zoals wel vaker met een PLQP een tempoversnelling

⁶⁵⁶ onderdeel van het stijlmiddel METONYMIA, hier PARS PRO TOTO: een dak is een onderdeel van een huis, maar wordt hier gebruikt in plaats van een heel huis

⁶⁵⁷ PFA van **figēre**, dat hier jacht maken op betekent. Zo te zien aan de setting (Ovidius is een meester in het snel schetsen van de setting waartegen een verhaal zich heel rap ontrolt) hebben we een soort Engelse jachtpartij. Picus zit met zijn mooie jachtkleding op zijn paard en zijn gezelschap (v.354 **satelles**) zal een prooi opdrijven. Picus hoeft alleen maar te mikken

⁶⁵⁸ everzwijnen zijn, behalve in een klein dorpje in Gallië, ook populair in Ovidius' verhalen: we weten toch nog dat Adonis ook kennis gemaakt had met zo'n beessie? Nou ja, met zijn slagtang dan

⁶⁵⁹ het IMPF (twee keer zelfs, want ook **ferebat** in v.344 is er een) geeft een achtergrond aan: koning Picus zat al een tijdje op zijn paard tijdens de jacht en die twee werpspiezen hield hij gemakshalve de hele tijd vast. Op zich handig als je een prooi ziet lopen en je wilt een werpspiers gooien, dat je die dan niet eerst overal moet zoeken

⁶⁶⁰ met zijn rechterhand doet hij iets anders, zijn teugels vasthouden bijvoorbeeld, zijn neus snuiten, zijn mobieltje bedienen, zijn hand voor zijn ogen houden vanwege de felle zon, et cetera

⁶⁶¹ de kleuren van zijn jachtkleding werken al naar de metamorfose toe, dit voor de geïnteresseerde lezer en luisteraar

⁶⁶² overduidelijk een Grieks woord, met de ch (χ) en de y (υ), onze belezen dichter roert zich weer

⁶⁶³ METONYMIA, want er is sprake van een materiaal, maar bedoeld is een concreet voorwerp dat van dat materiaal gemaakt is

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 346-354 (p.110); 1 c. Circe wordt verliefd op Picus (1)

346	Venerat ⁶⁶⁴ in silvas et filia Solis ⁶⁶⁵ easdem ⁶⁶⁶ ,	Ook de dochter van de Zon was naar diezelfde bossen gekomen,
347	¶utque novas legeret fecundis collibus herbas ⁶⁶⁷ ,	en ze had, om nieuwe kruiden te verzamelen in de vruchtbare heuvels,
348	nomine dicta suo Circaea ⁶⁶⁸ reliquerat arva.	de velden van Circe, die naar haar naam genoemd zijn, verlaten.
349	Quae ¶simul ac iuvenem virgultis abdita ⁶⁶⁹ vidit,	En zodra zij, verborgen in het struikgewas, de jongeman had gezien,
350	obstipuit ⁶⁷⁰ ; cecidere manu, ¶quas legerat, herbae ⁶⁷¹ ,	stond zij verstomd; uit haar hand vielen de kruiden, die zij verzameld had,
351	flammaque ⁶⁷² per totas visa est errare medullas.	en een warme gloed leek door heel haar binnenste te dwalen.
352	¶Ut primum valido mentem collegit ab aestu ⁶⁷³ ,	Zodra zij zich van de krachtige gloed hersteld had,
353	¶quid cuperet ⁶⁷⁴ , fassura fuit ⁶⁷⁵ ; ¶ne posset adire,	was zij van plan te bekennen waarnaar zij verlangde; dat zij hem niet kon benaderen
354	cursus equi fecit circumfususque satelles.	bewerkstelligde de vaart van zijn paard en het gezelschap dat hem omringde.

⁶⁶⁴ WOORDPLAATSING, want de persoonsvorm staat voorop; maar let op het PLQP waardoor er weer een tempoversnelling lijkt te zijn

⁶⁶⁵ even de beschrijving van Circe, via haar vader de Zon, voordat haar eigen naam in een omschrijving van de plaats genoemd wordt

⁶⁶⁶ een kritisch lezer (maar dat moet je bij Ovidius eigenlijk voor je eigen plezier niet zijn) zal opmerken dat er voorheen nog geen bossen genoemd zijn dus dat **easdem** nergens naar kan verwijzen.

Waarschijnlijk is het zo dat men zich in de regio waar dit zich allemaal afspeelt wel degelijk wouden kan voorstellen, waar gejaagd kan worden

⁶⁶⁷ Circe is tovenares: een van haar bekendste acties is het veranderen van Odysseus' makkers in zwijnen, die overigens hun mensenverstand behouden. Odysseus krijgt van Hermes een goedje, molu, dat hem tegen Circe's toverkunsten beschermt. Zij wordt dan gedwongen de zwijnen weer terug te veranderen in mensen, waarna ze met Odysseus de koffer in duikt. Odysseus laat later optekenen dat zij ook in bed de nodig trucjes beheerste en dus een ware tovenares was

⁶⁶⁸ het is niet duidelijk of er in de tijd van Ovidius Circevelden bestonden, maar zo brengt hij het wel een beetje

⁶⁶⁹ Circe verstopt zich kennelijk in de bosjes, misschien heeft zij Picus al van verre aan zien komen

⁶⁷⁰ het verliefd worden gaat erg snel bij Ovidius, dus ook bij Circe, die niet veel tijd nodig heeft om het gevoel bij zichzelf te herkennen. Dit in tegenstelling tot Atalanta die moeite had het gevoel te herkennen, zo weten wij van een paar verhalen terug

⁶⁷¹ typisch weer een Ovidiaans grapje: Circe laat van erotische schrik de kruiden uit haar handjes donderen

⁶⁷² wij kennen inmiddels dit soort METAFOREN voor verliefdheid/liefde, toch?

⁶⁷³ de **validus** (...) **aestus** werd net nog **flamma** genoemd, en de volgende METAFOOR is weer een feit

⁶⁷⁴ hem namelijk: ze wilde rotzooien met Picus, niks anders. Ovidius noemt zelden de dingen bij naam, maar suggestief kun je hem minimaal noemen, heerlijk om te lezen. Augustus zal er wat minder opgetogen over zijn geweest. Heb je een herstelprogramma van normen en waarden, van algemeen fatsoen afgekondigd, komt er een Alfred Jodocus Kwak die eens lekker uit z'n vijftig tinten grijs zal voorlezen, om maar een anachronisme te gebruiken

⁶⁷⁵ een PFA met een vorm van **esse** leidt tot een genuanceerde futurumbetekenis. **Fassurus sum** is dan 1) ik ben van plan te bekennen of 2) ik sta op het punt te bekennen of 3) ik ben voorbestemd te bekennen

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 355-361 (p.110); 1 c. Circe wordt verliefd op Picus (2)

355	"Non" ait "effugies" ⁶⁷⁶ , vento ⁶⁷⁷ rapiare ⁶⁷⁸ licebit,	Zij sprak: "Jij zult niet ontkomen, het zal niet geoorloofd zijn dat je door de wind wordt
356	<i>si</i> modo me novi, <i>si</i> non evanuit omnis	meegesleurd, als ik tenminste mijzelf ken, als niet heel de kracht van mijn kruiden
357	herbarum virtus ⁶⁷⁹ , nec me mea carmina fallunt."	verdwenen is, en (als) mijn toverspreuken mij niet bedriegen."
358	Dixit et effigiem nullo cum corpore ⁶⁸⁰ falsi ⁶⁸¹	Sprak zij en ze vormde een gestalte met geen/zonder lichaam van een nep
369	finxit apri praeterque oculos transcurrere ⁶⁸² regis ⁶⁸³	everzwijn en ze beval het voor de ogen van de koning langs te rennen
360	iussit et in densum trabibus ⁶⁸⁴ nemus ire videri,	en de indruk te wekken het woud, dicht bezaaid met bomen, in te gaan,
361	plurima <i>qua</i> silva est et equo loca pervia non sunt.	waar het bos het dichtst is en het terrein niet toegankelijk/begaanbaar is voor een paard.

⁶⁷⁶ DIRECTE REDE en dus zakt het VERTELTEMPO weer. Circe is niet van plan Picus te laten ontkomen. Of ze het ook daadwerkelijk tegen Picus zegt of tegen zichzelf, het blijft in het midden. Feit is wel dat Circe nu beweert dat Picus niet zal ontkomen maar dat hij haar zal afwijzen, en dan moet hij echt op de loop. Later geeft ze nog een keer aan dat hij niet zal ontkomen, maar dan is zij inmiddels afgewezen door Picus

⁶⁷⁷ er staat nog helemaal geen wind, maar later in het verhaal zal Circe wel degelijk noodweer veroorzaken teneinde Picus in haar macht te krijgen

⁶⁷⁸ geen INF, hè! Het is eigenlijk **rapiaris**, 2 SG CON PR PASS van **rapĕre**, dat je moet lezen na een weggelaten **ut** (subjectzinnen hebben de CON)

⁶⁷⁹ oftewel: ze gaat haar kruiden inzetten om Picus te scoren. Ze heeft trucjes nodig, denkt ze. Kennelijk ziet ze d'r niet uit, of Picus is echt alleen geïnteresseerd in Canens, wat voor mooie exemplaren van de vrouwelijke kunne zich ook aandienen

⁶⁸⁰ echt een tovenaars, die Circe: ze laat Picus denken dat er een everzwijn rondloopt, en laat hij daar nou net op aan het jagen zijn!

⁶⁸¹ ja, inderdaad nep, want het beest heeft geen "massa"

⁶⁸² geweldig! Circe wil dat Picus de bosjes in gaat zodat zij hem daar kan opwachten met haar voorstellen. Twee problemen: hij zit op een paard en hij heeft een gezelschap om zich heen. Circe verzint een truc en laat een soort hologram van een everzwijn rondhopsen. Maar dat moet Picus dan wel zien! Dus zegt zij tegen haar nepbeestje dat hij pontificaal in beeld van Picus moet lopen

⁶⁸³ koning Picus inderdaad, van Latium, in het Ausonische land (=het Avondland = Italië), zoon van Saturnus

⁶⁸⁴ het woud moet dichtbezaaid zijn met bomen anders komt Picus zijn paard niet af

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 362-368 (p.112); 1 d. Circe wil met Picus trouwen (1)

362	Haud mora ⁶⁸⁵ , continuo ⁶⁸⁶ praedae petit inscius ⁶⁸⁷ umbram	Geen pauze (was er), meteen gaat Picus onwetend af op de schijnbuit
363	Picus equique celer ⁶⁸⁸ spumantia ⁶⁸⁹ terga relinquit	en snel verlaat hij de schuimende rug van zijn paard
364	spemque sequens vanam ⁶⁹⁰ silva pedes ⁶⁹¹ errat ⁶⁹² in alta.	en terwijl hij ijdele hoop volgt zwerft hij te voet rond in het diepe bos/diep in het bos.
365	Concipit illa ⁶⁹³ preces et verba precantia ⁶⁹⁴ dicit	Zij spreekt smeekbedes uit en spreekt smekende woorden
366	ignotosque deos ignoto ⁶⁹⁵ carmine adorat,	en ze roept onbekende goden met een onbekend gezang/spreuk aan,
367	Ꝁquo solet et niveae vultum confundere ⁶⁹⁶ Lunae	waarmee zij zowel het gezicht van de bleke maan pleegt te verduisteren
368	et patrio ⁶⁹⁷ capiti bibulas subtexere nubes.	als vochtige wolken als een sluier pleegt te trekken voor het hoofd van haar vader.

⁶⁸⁵ **est** is weggelaten (ELLIPSIS dus), en het tempo is ineens erg hoog

⁶⁸⁶ nog een keer de haast en de gretigheid benadrukken waarmee Picus op zijn toekomstige prooi af gaat, de arme ziel, die niet weet wie er op hem zit te wachten

⁶⁸⁷ Picus is zich er niet van bewust dat hij een schijnzwinj achtervolgt en ook niet wat hem te wachten staat: het woord benadrukt zijn onschuld

⁶⁸⁸ alweer de snelheid

⁶⁸⁹ DICHTERLIJK MEERVOUD natuurlijk want een paard heeft maar één rug, maar waarom het schuimt? Kan zijn dat we een ENALLAGE hebben waarbij het paard schuimt (van het snel snel snel gereden hebben) en niet de rug van het paard. Misschien had Ovidius gewoon versvulling nodig

⁶⁹⁰ zeer zeker is het ijdele hoop, want hij zal niet een everzwijn aan zijn jachtspies rijgen

⁶⁹¹ te voet, want hij was afgestapt, precies volgens het snode plannetje van Circe, de Titanendochter

⁶⁹² hij raakt een beetje de weg kwijt in het bos, want hij dwaalt rond. Dat zwijn is allang weer opgelost waarschijnlijk en niet meer zichtbaar.

⁶⁹³ nu komt Circe in beeld, die nog van de vriendjes van Picus af wil: als die mee werkt aan haar wensen, prima, maar op een gangbang zat ook deze Circe niet echt te wachten

⁶⁹⁴ dat Circe smeekt wordt in dit vers duidelijk gemaakt in een GEDACHTENHERHALING, maar het gaat haar om het beïnvloeden van de natuur. Dat zij zichzelf later tegenover Picus een smekeling noemt, is dus opvallend, want ze smeekt niet hem, maar de natuur

⁶⁹⁵ met het herhalen van dit woord (een ANAFOOR: de woorden hoeven niet exact gelijk te zijn, want er kan een verschil in uitgang zijn) wordt benadrukt dat Circe niet van deze wereld is. Ze doet vreemd, spreekt vreemd en roept krachten aan die niemand kent: she's a witch!

⁶⁹⁶ we moeten aannemen dat Circe aan maansverduisteringen doet en regenwolken op kan roepen, het betere medicijnmannenwerk dus. Zij gebruikt deze macht hier om de enscenering naar haar hand te zetten. We hebben hier een schoolvoorbeeld van een episch kenmerk: de goden hebben een sturende rol. Nou, deze Circe kan er ook wat van

⁶⁹⁷ met **patrio capiti** wordt natuurlijk het hoofd van Circe's vader, de Zon bedoeld; **patrio** in plaats van de GEN SG **patris** is typisch Ovidiaans taaleigen

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 369-376 (p.112); 1 d. Circe wil met Picus trouwen (2)

369	Tum quoque ⁶⁹⁸ cantato densetur carmine caelum ⁶⁹⁹	Ook dan trekt de hemel door het gezongen lied dicht
370	et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur	en ademt de grond nevels uit, en de metgezellen dwalen rond
371	limitibus comites ⁷⁰⁰ , et abest custodia regis.	over de donkere paden, en bewaking van de koning is er niet.
372	Nacta locum tempusque "Per ⁷⁰¹ o, tua lumina ⁷⁰² ," dixit	Nadat zij plaats/gelegenheid en tijd/moment gekregen had sprak zij: "O, bij jouw ogen,
373	" <i>quae</i> mea ⁷⁰³ ceperunt, perque hanc, pulcherrime ⁷⁰⁴ , formam,	die de mijne bevangen hebben, en bij deze schoonheid, zeer mooie (man),
374	<i>quae</i> facit, <i>ut</i> supplex ⁷⁰⁵ tibi sim dea ⁷⁰⁶ , consule nostris	die maakt dat ik als godin jouw smekeling ben, zorg voor mijn
375	ignibus ⁷⁰⁷ et socerum ⁷⁰⁸ , <i>qui</i> pervidet omnia, Solem	vuur en neem als schoonvader de Zon, die alles overziet,
376	accipe, nec durus Titanida despice ⁷⁰⁹ Circen."	aan, en wijs niet hardvochtig de Titanendochter Circe af."

⁶⁹⁸ ook toen, dus ook op het moment dat Circe slecht weer en duisternis nodig had voor haar geplande ontmoeting met Picus

⁶⁹⁹ de hemel trekt dicht, met de ALLITERATIE van de **c**-. De luisteraars bij de declamaties van Ovidius' teksten zullen, indien zij literair geëngageerd waren, gedacht hebben aan de beroemde scène in de Aeneis, boek IV, waar de godin Juno ervoor zorgt dat Dido, de Carthaagse koningin en Aeneas, de uit Troje gevluchte aanstaande stichter van Lavinium, in dezelfde grot gingen schuilen voor noodweer. Ook dat was tijdens een jachtpartij, trouwens. In die grot kwamen Dido en Aeneas zeg maar even nader tot elkaar, waardoor Juno de kans vergrootte dat Aeneas in Carthago zou blijven hangen en niet door zou reizen naar Italië, waar hij een stad zou stichten waaruit ooit een andere grote stad zou voortkomen die Carthago vernietigend zou verslaan. Ook Juno dacht het fatum te kunnen veranderen, ook Juno greep naast de hoofdprijs, maar ook Juno heeft het geprobeerd

⁷⁰⁰ de derde beschrijving van wat er gebeurt door het verslechterende weer: een TRIKOLON, want het vierde onderdeel (**abest custodia regis**) is eerder een conclusie: Picus had nu geen gezelschap meer om hem heen en was dus een mooi doelwit voor de ambities van de hitsige Circe

⁷⁰¹ min of meer bezwerend gesproken, nu rechtstreeks tot Picus, die een wonderlijke ervaring moet hebben gehad die dag. Ben je lekker aan het jagen en wil je à la Obelix een smakelijk everzwijnenfiletje op tafel kunnen zetten, zie je daarwerkelijk ook een everzwijn langzaam voorbij lopen (kijk eens hier, hier ben ik!), kom je met je luie reet van het paard af om het werk te voet af te maken, staat er ineens een vreemde vrouw voor je neus, die je op een niet alledaagse manier aanspreekt. Valt nog mee dat ze niet een verschoten regenjas open trekt. De vrouw zegt allemaal dingen tegen je waar je eerst de nodige stijlfiguren voor moet hebben bestudeerd om ze te begrijpen. Aan plechtig taalgebruik geen gebrek: epos, ja ja, maar het gaat over de liefde

⁷⁰² Circe wil Picus zeggen dat ie van die mooie ogen heeft. Sjonge jonge, zeg, dat is echt een heel gedateerde aanspreektruc. **Lumina** is wel een METAFOR voor ogen

⁷⁰³ je moet achter **mea** het SUBST **lumina** aanvullen (ELLIPSIS): hij heeft zo boeiend naar haar gekeken dat ze meteen verliefd was, zoiets bedoelt ze

⁷⁰⁴ de VOC die aangeeft tegen wie Circe het heeft: ja hallo, tegen Picus dus. Ze noemt hem heel mooi. Hoi hallo, heel mooie. Dat zeggen we volgens mij niet meer, trouwens eigenlijk nooit gedaan. Spetter, lekker stuk, knapperd, poppie, sugarbabe, enfin er zullen ook nog andere kwalificaties zijn van dezelfde strekking

⁷⁰⁵ Circe beweert hier dat ze hem smeekt, maar smeken deed ze alleen bij het afroepen van slecht weer

⁷⁰⁶ zij stelt zich ook nog netjes voor aan Picus: Hee hallo, kanjer dat je d'r bent. Nou, ik ben dus een godin. Geloof je misschien niet, maar het is echt zo! Mijn vader heet Zon en mijn moeder is een Oceanide en ze heet Perseis. Leuk hè? Zullen we gaan rollebollen trouwens?

⁷⁰⁷ ja, zo noemt zij het: zorg voor mijn vuur. Haha, luister, ik moet even melk halen, maar de kachel staat aan. Zorg jij even voor mijn vuur? Vuur is METAFOR voor verliefdheidsgevoelens

⁷⁰⁸ papa van Circe, die ook nog andere kinderen had, bijvoorbeeld Phaëthon (met Clymene), en Pasiphaë (ook met Perseis), waarover Ovidius ook leuk kan vertellen

⁷⁰⁹ haar woorden zijn nog niet koud, of Picus wijst haar avances al kordaat af: zie meteen in het volgende vers **repellit**

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 377-385 (p.113); 1 e. Picus wijst Circe af

377	Dixerat; ille ferox ipsamque precesque ⁷¹⁰ repellit	Zij had gesproken; hij wijst resoluut én haar zelf én haar smeekbeden af
378	et "Quaecumque es ⁷¹¹ ," ait, "non sum tuus; altera ⁷¹² captum	en sprak: "Wie jij ook bent, ik ben niet de jouwe; een andere (vrouw) bezit mij, nadat ik mij
379	me tenet et teneat ⁷¹³ per longum, comprecor, aevum,	heb laten verleiden en laat/moge zij mij, ik smee je, gedurende lange tijd bezitten,
380	nec Venere ⁷¹⁴ externa socialia foedera laedam,	en laat/moge ik niet door een liefde voor een vreemde een huwelijksafpraak schenden,
381	dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem."	zolang het lot/de Schikgodinnen voor mij Janus' dochter Canens zal/zullen behouden."
382	Saepe retemptatis ⁷¹⁵ precibus Titania ⁷¹⁶ frustra	Na de smeekbedes vergeefs vaak opnieuw geprobeerd te hebben sprak de Titanendochter
383	"Non impune feres ⁷¹⁷ , neque" ait "reddere ⁷¹⁸ Canenti,	"Jij zult niet ongestraft blijven en niet zul jij terugkeren naar Canens,
384	laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces ⁷¹⁹ ."	en wat een beledigde doet, wat een verliefde, wat een vrouw, daar zul je achter komen."
385	[rebus"; ait, "sed amans et laesa et femina Circe."] ⁷²⁰	["door de afloop", sprak zij, "maar de verliefde en de beledigde en de vrouw is Circe."

⁷¹⁰ zowel haarzelf wijst hij af als haar smeekbedes. Duwt hij haar weg of zo? Joh, trol, ga iemand anders lastig vallen

⁷¹¹ beetje maf, dat hij haar aanspreekt met "wie je ook bent", want ze had uitgebreid verteld wie ze was: ik heet Circe, m'n pa heeft een goede baan in de hemel, hij is het zonnetje in huis

⁷¹² een ander, namelijk een andere vrouw (**altera** is F), Canens namelijk. Picus wijst Circe's weinig subtiële toenaderingen af door te zeggen dat hij niet vreemd gaat. Dat zal iemand als Augustus fantastisch in de oren geklonken hebben. Maar ja, het was wel Ovidius die dat door deze Picus laat zeggen. Wordt ie gefokt of niet? De godin gedraagt zich hier lichtelijk als een delletje, en de sterveling doet het prima. Het lijkt er te dik boven op te liggen

⁷¹³ Picus wenst, om aan te geven hoe degelijk zijn relatie met Canens is, zichzelf en Canens een lang huwelijk toe, hij smeekt er zelfs om (**comprecor**). De CON in de HZ heeft grofweg 6 verschillende gebruikswijzen, allemaal met hun eigen kenmerkjes. 1) wens/desiderativus (PR), onvulbare wens (IMPF>heden/PLQP>verleden); 2) aansporing/adhortativus (PR, vaak 1 SG/PL); 3) mogelijkheid/potentialis (PR/PF>heden/IMPF>verleden); 4) onwerkelijkheid/irrealis (IMPF>heden/PLQP>verleden); 5) twijfel/dubitativus (PR>heden/IMPF>verleden); 6) verbod/prohibitivus (PR/PF, vaak 2 SG/PL)

⁷¹⁴ gevalletje van METONYMIA, met de naam van de godin van de liefde voor een avontuurtje, een escapade, een affaire, een slippertje

⁷¹⁵ direct na de DIRECTE REDE schiet het VERTELTEMPO weer omhoog: Circe verlaagt zich tot het steeds maar weer proberen of Picus geen interesse in haar wil tonen. Hoe ze dat doet? Ja.....

⁷¹⁶ Titanendochter: Circe. Maar de eigenlijke Titanen waren de kinderen van Uranus en Gaia. Later kregen ook kinderen van Titanen en andere goden, de Zon bijvoorbeeld, de naam Titaan

⁷¹⁷ de IND FUT geeft aan dat Circe Picus even gratis de toekomst voorspelt: zij weet dat dat gaat gebeuren en dat hij er niet aan kan ontkomen. Waaraan? Aan de metamorfose, die volgt

⁷¹⁸ leuk om dit versregeltje even te scanderen. Je zult ontdekken dat het op één na laatste woord er zo uit ziet: **reddēre**. Het is namelijk kort voor **reddēris**: IND FUT PASS, 2 SG

⁷¹⁹ barstensvol stijlmiddele, deze slotwoorden van Circe, die het feit dat ze haar zin niet krijgt weet te maskeren door hoogdravende taal. We zien in de gauwigheid een TRIKOLON in de verzen 383 en 384, met drie onderdelen in de uitspraak van Circe. Het laatste element is ook nog het meest uitgewerkt: CLIMAX. Binnen het laatste stukje van dat TRIKOLON zit ook weer een TRIKOLON, waar de voegwoorden weg gelaten zijn, ASYNDETON, en **faciat** één keer genoemd wordt maar twee keer moet worden aangevuld, ELLIPS dus. De ontwikkeling binnen het laatste TRIKOLON is van specifiek naar algemeen, specifiek voor Circe op dat moment van de afwijzing door Picus, naar algemeen als in algemene eigenschap voor vrouwen dat die slecht tegen afwijzing kunnen. En vergeet de ANAFOOR van **quid** niet

⁷²⁰ dit vers 385 is een corrupt vers. Dat wil zeggen dat er zoveel overleveringen zijn van dit vers dat er geen consensus te vinden is, waardoor geleerden het dus niet met elkaar eens kunnen worden. Dat met die **amans laesa femina** Circe bedoeld wordt, is evident

H9 - CIRCE, CANENS EN PICUS: Metamorphoses, XIV, 386-396 (p.114); 1 f. Picus verandert in een specht

386	"Tum bis ad occasus ⁷²¹ , bis se convertit ad ortus ⁷²² ,	"Toen draaide zij zich tweemaal naar het westen, tweemaal naar het oosten,
387	ter iuvenem ⁷²³ baculo ⁷²⁴ tetigit ⁷²⁵ , tria carmina dixit.	driemaal raakte zij de jongeman aan met haar staf, drie toverspreuken sprak ze uit.
388	Ille fugit ⁷²⁶ , sed se ⁷²⁷ solito velocius ⁷²⁸ ipse	Die gaat op de loop, maar zelf verwondert hij zich erover dat hij sneller dan gebruikelijk
389	currere miratur; pennas ⁷²⁹ in corpore vidit ⁷³⁰ ,	rent; veren zag hij op zijn lichaam,
390	seque novam ⁷³¹ subito Latiis accedere silvis	en verontwaardigd dat hij als nieuwe vogel plots een nieuwe aanwinst wordt voor de
391	indignatus avem, duro fera robora rostro	bossen van Latium, pikt hij met zijn harde snavel het ruwe eikenhout
392	figit ⁷³² et iratus longis dat vulnera ramis.	en boos geeft/bezorgt hij de lange takken wonden.
393	Purpureum chlamydis pennae traxere colorem ⁷³³ ;	De vleugels namen de donkerrode kleur aan van de mantel;
394	fibula <i>quod</i> fuerat vestemque momorderat aurum,	het goud, dat een gesp was geweest en zijn kleding bijeen had gehouden,
396	pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro;	wordt dons, en zijn hals wordt omkranst met/door bruingeel goud;
396	nec quidquam antiquum Pico nisi nomina restat."	en niets blijft er voor Picus over behalve zijn naam."

⁷²¹ eigenlijk is **occasus** de windrichting waar de zon ondergaat, van **occidere**, en **ortus** de windstreek waar hij op komt, van **oriri**

⁷²² ongetwijfeld zal ze eerst naar westen, dan naar het oosten, dan weer naar het westen en tot slot weer naar het oosten loeren

⁷²³ op dat moment is hij nog een mens, een jongeman, maar het verteltempo is zo ijzingwekkend hoog dat de metamorfose gedaan is voor we het beseffen

⁷²⁴ magische krachten komen los, het lijkt wel TiTa tovenaars, ze heeft zelfs een Merlijntoverstaf

⁷²⁵ zoals ze ook de makkers van Odysseus aanraakte, die daardoor in zwijnen veranderden. Eerst had ze die arme lieden kruiden in hun eten en drinken gedaan, kruiden! Die ze in de vruchtbare heuvels zocht!!!

⁷²⁶ niet echt dapper, maar ja, voor een boze toverkol ga je wel lopen. Bovendien was hij inmiddels toch lopend, want ja, dat paard was even nergens te vinden

⁷²⁷ subjectsACC bij **currere**: hijzelf is degene die hard rent, nou ja, eigenlijk zelfs laag vliegt, zelfs vliegt, echt vliegt op den duur

⁷²⁸ de COMP van het ADV, weet je nog? En bij een COMP kun je er gif op innemen dat er een ABL comparationis staat. **Solito** is dat hier

⁷²⁹ Picus wordt dus een vogel, want hij krijgt veren

⁷³⁰ triest dat hij zich zelf zijn verandering bewust is. Enne, **vidit** is PF, dames en heren, geen PR (dat is **videt**!)

⁷³¹ bij **avem** in de volgende regel, dat kennelijk een vrouwelijk woord is

⁷³² Picus doet al vrij snel wat er van een specht verwacht wordt, namelijk hard in de boomschors pikken

⁷³³ vandaar de redelijk uitgebreide beschrijving van wat Picus tijdens het jagen aan had. De kleur van zijn kleren wordt overgenomen door het vogeltje

H10 - CALLISTO: Fasti, II, 155-164 (p.122); 2 a. Callisto wordt betrap

155	Inter hamadryadas iaculatricemque ⁷³⁴ Dianam	Temidden van de boomnimfen en de speerwerpster Diana
156	Callisto sacri pars fuit una chori ⁷³⁵ .	was Callisto één onderdeel van de heilige schare.
157	Illa ⁷³⁶ , deae tangens arcus ⁷³⁷ , "Quos tangimus ⁷³⁸ arcus ⁷³⁹ ,	Zij sprak, terwijl ze de bogen/boog van de godin aanraakte: "Bogen/boog die wij aanraken,
158	este ⁷⁴⁰ meae ⁷⁴¹ testes virginitatis" ait.	wees(t) getuige van mijn maagdelijkheid."
159	Cynthia ⁷⁴² laudavit, "Promissa" que "foedera ⁷⁴³ serva,	Cynthia prees haar en sprak: "Aan de beloofde afspraak moet jij je houden,
160	et comitum princeps tu mihi ⁷⁴⁴ " dixit "eris."	en jij zult de voornaamste van mijn metgezellinnen voor mij zijn."
161	Foedera servasset ⁷⁴⁵ , si non formosa fuisset ⁷⁴⁶ :	Ze had zich aan de afspraken gehouden, als ze niet mooi geweest was:
162	cavit mortales, de love crimen ⁷⁴⁷ habet.	ze hoedde zich voor sterfelijken, (maar) vanwege Jupiter was zij schuldig.
163	Mille ⁷⁴⁸ feras Phoebe silvis venata redibat	Na in de bossen op duizend wilde dieren te hebben gejaagd keerde Phoebe terug
164	aut plus aut medium sole tenente diem;	terwijl de zon ofwel meer dan de helft van de dag ofwel de helft van de dag bereikte;

⁷³⁴ de naam Diana wordt gevolgd door andere namen voor dezelfde godin. Ovidius blijft de **poeta doctus**. Diana is de godin van de jacht, tweelingzusje van Apollo. Zij is erop gebrand altijd maagd te blijven en eist dat, zo te lezen in dit verhaal, ook van haar volgelingen

⁷³⁵ de schare volgelingen van de godin, die daarom waarschijnlijk heilig genoemd wordt. Daar een eed doen is riskant, zal Callisto weldra merken

⁷³⁶ met **illa** wordt Callisto bedoeld

⁷³⁷ ACC PL, want het is een lijdend voorwerp. Maar tenzij Diana met meerdere bogen liep te sjouwen, zal het een **DICHTERLIJK MEERVOUD** zijn

⁷³⁸ ook **tangimus** is formeel een PL, maar we nemen toch aan dat Callisto de enige is die op dat moment die boog vastpakte omdat ze daarbij wilde zweren: **DICHTERLIJK MEERVOUD**

⁷³⁹ bedoeld als VOC. Lastig, want aangezien dit wel degelijk een grammaticaal meervoud is moeten werkwoordsvormen als de hierop volgende IMP aangepast worden en PL zijn

⁷⁴⁰ vanwege het PL van de net genoemde en vastgepakte boog van Diana

⁷⁴¹ kan niet bij **testes** horen, maar **testes** verwijst naar de **arcus** uit de vorige versregel, en **arcus** is echt M; **meae** moet bij **virginitatis** horen (alle woorden eindigend op **-tas** zijn F)

⁷⁴² ook een naam voor Diana, vanwege het feit dat Diana geboren zou zijn op de Delische berg Cynthus (Delos is een nagenoeg onbewoond Grieks eiland en bekend van een Apolloheilgdom)

⁷⁴³ de **promissa foedera** (SG is **promissum foedus**) zijn net **virginitatis** genoemd

⁷⁴⁴ **tu** en **mihi** opvallend dicht naast elkaar geplaatst: **IUXTAPOSITIE**. De indruk wordt gewekt dat Diana en Callisto zo ongeveer dikke vriendinnen kunnen zijn, als Callisto maar maagd blijft

⁷⁴⁵ Ovidius vertel ook in de Fasti zijn verhalen snel, vakkundig en aantrekkelijk: de irrealis hier geeft aan dat Callisto niet in haar missie slaagt

⁷⁴⁶ balen, balen, balen: wil je je aan een afspraak houden en de voornaamste van Diana's volgelingen worden, ben je potverdriedubbeltjes mooi! Want ja, als je in die tijd mooi was, was je dus een prooi voor de mannetjesputter, het alfamannetje onder de goden, Jupiter

⁷⁴⁷ dat wordt later nog genuanceerd door de verteller zelf

⁷⁴⁸ nou ja, duizend? Dat is wel erg veel, zelfs voor de godin van de jacht (die hier haar derde benaming krijgt van Ovidius, Phoebe): **HYPERBOOL**

H10 - CALLISTO: Fasti, II, 165-174 (pp.122-124); 2 a. Callisto wordt betraapt

165	Aut tetigit lucum (densa niger ilice lucus,	zodra zij het heilige woud betreden had (het woud was donker door dichtbebladerde
166	in medio gelidae fons erat altus aquae ⁷⁴⁹),	steeneik(en), in het midden was een diepe bron met ijskoud water),
167	"Hic" ait "in silva, virgo ⁷⁵⁰ Tegeaea, lavemur";	sprak zij: "Laten wij ons hier, maagd uit Tegea, in het bos wassen";
168	erubuit ⁷⁵¹ falso virginis ⁷⁵² illa sono.	zij bloosde door de onterechte uitspraak/kwalificatie (van) maagd.
169	Dixerat ⁷⁵³ et nymphis. Nymphae velamina ponunt ⁷⁵⁴ ;	Ze had het ook tegen de nimfen gezegd. De nimfen doen hun kleding uit;
170	hanc pudet, et tardae dat mala signa morae ⁷⁵⁵ .	deze schaamt zich, en ze maakt zich verdacht door haar langzame uitstel.
171	Exuerat tunicas ⁷⁵⁶ ; uteri manifesta tumore	Ze had haar tunieken uitgedaan; duidelijk schuldig door de swelling van haar buik
172	proditur indicio ponderis ipsa suo.	wordt zij zelf verraden door haar eigen bewijs van haar gewicht/zwangerschap.
173	Cui ⁷⁵⁷ dea "Virgineos ⁷⁵⁸ ", periura Lycaoni, coetus	Tegen haar sprak de godin: "Meinedige Lycaonis, verlaat het maagdengezelschap
174	desere, nec castas ⁷⁵⁹ pollue" dixit "aqua. ⁷⁶⁰ "	en ontwijf/bezoedel het gewijde water niet."

⁷⁴⁹ de setting is weer onmiddellijk duidelijk, iets waar Ovidius een meester in is. Bronnetjes met ijskoud water komen overigens vaker in zijn verhalen voor (denk aan het komische verhaal van Pyramus en Thisbe)

⁷⁵⁰ het is bijna of Diana weet van de ontmoeting tussen Jupiter en Callisto: ze noemt haar wel erg nadrukkelijk **virgo**

⁷⁵¹ ja hoor, raak geprikt door Diana: Callisto is zich bewust van het feit dat zij haar belofte niet meer kan nakomen. En ze schaamt zich daarvoor. We hebben kennelijk een stukje in de tijd over geslagen, want Callisto heeft, nadat ook Jupiter raak geprikt had, al een bol buikje van de beginnende zwangerschap. Overigens is de actie van Jupiter ook wel wonderlijk: om in de buurt, nou ja, ongeveer in Callisto terecht te komen, had hij zich vermomd als...Diana. Daardoor moest Callisto hem/haar vertrouwen, maar ze werd dus in de luren gelegd

⁷⁵² uitleggende GEN, zogenaamde GEN explicativus

⁷⁵³ Diana is het subject: zij had ook tegen de andere nimfjes gezegd dat er gebaad moest worden, zodat de verdachtmaking van Callisto genuanceerd kon verlopen

⁷⁵⁴ door de korte zinnestelsels wordt de spanning duidelijk opgebouwd: gaat ook Callisto uit de kleren en wat zal er dan gebeuren? Gaat Diana dan uit haar plaat? Wordt Callisto gedegradeerd van belangrijkste van de heilige schare naar hulpje of wordt ze er helemaal uit gemikt?

⁷⁵⁵ op het teuten door Callisto (**hanc**) wordt de nadruk gelegd doordat er twee woorden staan die dat beeld oproepen, **tardae** en **morae**. De spondeeën zijn aanwezig bij **et tardae**

⁷⁵⁶ eindelijk is het zover: de tunieken worden kennelijk in een treuzeltempo één voor één uitgedaan, maar uiteindelijk staat ze daar dan zoals ze ooit geboren was, alleen een aantal jaar ouder

⁷⁵⁷ Callisto, de dochter van koning Lycaon van Arcadië (Griekenland)

⁷⁵⁸ verzonnen ADI bij **coetus**: Callisto was geen maagd meer en dus kon ze oprassen. Het groepje maagden moest ze verlaten

⁷⁵⁹ **castus** is eigenlijk kuis, fatsoenlijk, meestal gezegd van een vrouw; maar hier wordt het van het water beweerd, dat als het ware door een niet-maagd (waarvan Callisto een heel duidelijk voorbeeld was) verontreinigd kon worden

⁷⁶⁰ We hoeven niet meer uit te leggen dat het VERTELTEMPO in deze passage, met twee keer DIRECTE REDE, behoorlijk wisselend is. Op dit punt, aan het eind van de letterlijke weergave van Diana's vileine woorden, zal het TEMPO weer iets omhoog gaan, nemen we aan

H10 - CALLISTO: Fasti, II, 175-182 (pp.125-126); 2 b. Callisto en haar zoon

175	Luna novum decies implerat ⁷⁶¹ cornibus orbem ⁷⁶² :	De maan had tienmaal met haar horens een nieuwe cirkel gevuld:
176	<i>quae</i> fuerat virgo credita ⁷⁶³ , mater erat.	zij die geloofd was als maagd/van wie men geloofd had dat zij maagd was, was moeder.
177	Laesa ⁷⁶⁴ furit luno, formam mutatque ⁷⁶⁵ puellae:	Beledigd gaat Juno tekeer, en ze verandert het uiterlijk van het meisje:
178	quid facis ⁷⁶⁶ ? Invito ⁷⁶⁷ est pectore passa lovem.	wat doe je? Zonder dat haar hart het wilde heeft zij Jupiter geduld/verdragen.
179	<i>Utque</i> ferae vidit turpes in paelice ⁷⁶⁸ voltus,	En zodra zij het lelijke gezicht van een wild dier bij haar rivale had gezien,
180	"Huius ⁷⁶⁹ in amplexus, Iuppiter," inquit "eas ⁷⁷⁰ ."	sprak zij: "Ga jij, Jupiter, maar naar de omhelzingen van deze/haar."
181	Ursa ⁷⁷¹ per incultos errabat squalida ⁷⁷² montes,	Als berin zwierf zij vervuild door de woeste bergen,
182	<i>quae</i> fuerat summo nuper amata ⁷⁷³ Iovi.	die onlangs nog de geliefde voor/van de hoogste Jupiter was geweest.

⁷⁶¹ nou, het VERTELTEMPO gaat niet een klein beetje omhoog, het schiet omhoog! Ineens worden er 9 maanden (40 weken) zwangerschap overgeslagen en is er een zoontje geboren. Beetje wonderlijk is wel dat niet verteld wordt (omdat het misschien ook niet zo is...) dat het jongetje al wat ouder is. Gerekend vanaf de vorige situatie, Callisto die weg moest bij het ijskoude bronnetje omdat ze al zichtbaar zwanger was, kan er dus ook beduidend minder dan 40 weken verstreken zijn. Maar goed, Ovidius en rekenen is wat anders dan Ovidius en taal

⁷⁶² lastig om je dit voor te stellen. Als de maan niet halfvol is, lijkt hij op een sikkkel (een landbouwwerktuig dat gebruikt wordt bij het maaien van gras e.d.)

⁷⁶³ tja, door wie was dat dan geloofd, dat Callisto maagd zou blijven? Maar goed, ze was in ieder geval bevallen. Het manneke heette Arcas en hem was een vreemde toekomst beschoren

⁷⁶⁴ beledigd was Juno natuurlijk. Jupiter onderhield zijn viriele mogelijkheden geregeld bij vrouwen, sterfelijk, onsterfelijk, het maakte hem niet uit. Maar de dochter van Saturnus, Juno dus, vrouw en zuster van de oppergod, pikte veel, maar niet alles. Komisch duo die twee: de een verzint van alles om ongemerkt vreemd te kunnen gaan, de ander betrapt hem en straft origineel

⁷⁶⁵ Voilà, de metamorfose, door Juno uit nijd tot stand gebracht: zij maakt van Callisto, die eigenlijk heel knap was (formosa, v.161) een vieze, verwaarloosde berin. Zo eentje als je wel eens op in dubieuze filmpjes ziet in circussen. Jak, heel eng en triest dus

⁷⁶⁶ dit moet VERTELLERSCOMMENTAAR zijn: de dichter richt zich tot een personage, Juno, in zijn eigen verhaal: APOSTROFE, en suggereert dat Callisto er niet veel aan kon doen dat ze zwanger was gemaakt door Jupiter

⁷⁶⁷ volgens de verteller was het allemaal tegen Callisto's zin in gegaan: zij had Jupiter toegelaten (netjes verwoord, maar het komt dus een beetje neer op een verkrachting door de oppergod, en dat had Augustus nooit gewaardeerd). De luisteraars en vertellers van die tijd beleefden dat toch kennelijk wat anders. We zien in dit soort verhalen toch geregeld een term als **conubium** of **coniugium**, **torus** of dat soort woorden vallen die wij associëren met huwelijk, plechtig gesloten huwelijk, terwijl wij bij één nachtje bij elkaar slapen echt nog niet denken aan een vaste relatie die al vergelijkbaar is met een huwelijk of een huwelijk gaat worden, laat staan als er sprake is geweest van uit de hand gelopen seksuele intimidatie dan wel ongewenste intimiteiten

⁷⁶⁸ Juno ziet Callisto als haar rivale: ze was dus jaloers

⁷⁶⁹ de berin, Callisto eigenlijk, maar dat zal Jupiter niet willen

⁷⁷⁰ IRONIE, want Juno zegt hier iets wat ze niet bedoelt. Zoals de versmide vrouw dat nou eenmaal kan: joh, ga jij lekker met een berin knuffelen, terwijl ze helemaal niet wil dat Jupiter met wie dan ook aan het knuffelen slaat

⁷⁷¹ pas hier is duidelijk waarin Juno haar rivale veranderd heeft: daarvoor was alleen sprake van een verandering (v.177), net nog (v.179) bleek het om een lelijk wild dier te gaan en nu, ja...

⁷⁷² dat Callisto, inmiddels berin geworden, vervuild is, komt later in het verhaal terug

⁷⁷³ het contrast is wel erg groot: zo ben je voorwerp van verliefdheid van de hoogste god, zo waggel je als een vieze berin door de bergen

H10 - CALLISTO: Fasti, II, 183-192 (p.126); 2 b. Callisto en haar zoon

183	Iam tria lustra ⁷⁷⁴ puer furto ⁷⁷⁵ conceptus agebat,	Reeds drie lustra bracht de jongen door, verwekt in een stiekeme liefde,
184	cum mater nato est obvia ⁷⁷⁶ facta suo ⁷⁷⁷ .	toen de moeder haar eigen zoon ontmoette.
185	Illa ⁷⁷⁸ quidem, tamquam cognosceret ⁷⁷⁹ , adstitit amens ⁷⁸⁰ ,	Zij bleef, alsof ze hem herkende, buiten zinnen staan,
186	et gemuit: gemitus ⁷⁸¹ verba parentis ⁷⁸² erant.	en brulde: het gebrul waren de woorden van zijn moeder.
187	Hanc puer ignarus ⁷⁸³ iaculo fixisset acuto	Deze had de jongen onwetend met een scherpe speer doorboord
188	ni foret in superas ⁷⁸⁴ raptus uterque domos.	als ieder van beiden niet weg gebracht was naar een hemelse woning.
189	Signa propinqua micant: prior est, quam dicimus Arcton,	Als vlakbijgelegen sterrenbeelden schitteren zij: de eerste is, die wij Arctos noemen,
190	Arctophylax ⁷⁸⁵ formam terga sequentis habet.	Arctophylax heeft het uiterlijk van een achtervolger.
191	Saevit adhuc canamque rogat Saturnia ⁷⁸⁶ Tethyn,	Nog steeds is Saturnia woedend en vraagt de grijze Tethys
192	Maenaliæ tactis ne lavet ⁷⁸⁷ Arcton aquis.	om de Maenalische Arctos niet te wassen door haar met water aan te raken.

H11 - DE ROOF VAN PROSERPINA: Fasti, IV, 585-596 (pp.134-135); e. Ceres doet een beroep op Jupiter (1)

- ⁷⁷⁴ we schieten in drie woorden ineens 15 jaar door in de tijd, mooi en lichtelijk geleerd omschreven (PERIPHRASE) met **tria lustra** (een lustrum is een periode van 5 jaar)
- ⁷⁷⁵ sja, stiekeme liefde staat er niet echt in het Latijn; er staat **furto**, wat verwijst naar een op zich clandestiene actie, vaak diefstal, maar van liefde was niet echt sprake
- ⁷⁷⁶ die in een berin veranderde moeder heeft na de geboorte natuurlijk haar kind nooit meer gezien, en nu is tie daar ineens. Hij weet van niks, zij kan alleen grommen en brullen en wij gaan op het puntje van onze stoel zitten in deze situatie waarin wij, net als de verteller, meer kennis hebben dan de personages in het verhaal. Dat is dus wel een staaltje dramatische ironie
- ⁷⁷⁷ opvallend achteraan geplaatst waardoor het dramatisch effect groter wordt: de berin kwam niet alleen een jonge vent tegen, nee nee, het was nota bene haar eigen, haar eigen zoon!
- ⁷⁷⁸ de berin, maar eigenlijk Callisto dus
- ⁷⁷⁹ invulling door de dichter: we kunnen het de berin niet vragen of zij misschien de persoon tegenover haar herkende. Maar we moeten van Ovidius denken van wel, want dat maakt het extra pijnlijk! Wát gaat die berin doen? Wát gaat dat jochie eigenlijk doen? Vallen ze elkaar op het moment suprême in de armen of haakt moeder haar zoon pootje, of liever gezegd áán haar pootje?
- ⁷⁸⁰ een beer met menselijke eigenschappen, hier eentje die buiten zinnen blijft staan op het moment dat ze een bekende kop ziet
- ⁷⁸¹ dat de berin brult moet wel onderstreept worden, vandaar de twee woorden die dat nogal nadrukkelijk uitdrukken
- ⁷⁸² ja, dat weten wij, dat weet Ovidius, dat weet waarschijnlijk ook Callisto/beertje, maar het manneke weet dat niet: die heeft zijn speer al klaar om dit monster te doorprikken
- ⁷⁸³ want ja, hij weet niet dat hij op dat moment zijn moeder tegenover zich heeft: die zag er toch vroeger heel anders uit
- ⁷⁸⁴ grammaticaal bij **domos** (dat hier dus F is), maar het maakt natuurlijk duidelijk dat de goden (Jupiter zelf) toch uiteindelijk ingrijpen als het op knokken uitdraait
- ⁷⁸⁵ beide sterrenbeelden, laten we ze Grote en Kleine Beer noemen staan op het noordelijk halfrond en gaan dus nooit "onder": ze raken het water van de oceaan nooit
- ⁷⁸⁶ Juno dus, die vanzelfsprekend nog steeds pislink is vanwege het haar door Jupiter aangedane huwelijks onrecht. Jupiter gooide met bliksems, hij liet het donderen maar probeerde ook overal zijn sleutel uit, sterfelijk slot of niet
- ⁷⁸⁷ van Callisto/berin was gezegd dat zij vervuild (**squalida** in v.181) rond liep: Juno vraagt de oude watergodin Tethys (ze hielpen elkaar wel eens, de goden) te zorgen dat zij nooit schoon wordt

585	Questa ⁷⁸⁸ diu secum, sic est adfata Tonantem ⁷⁸⁹	Na lang bij zichzelf geklaagd te hebben, sprak zij zo tot de Donderaar
586	(maximaque in voltu signa dolentis erant):	(en op haar gezicht waren zeer grote tekenen van een treurend iemand):
587	" <i>Si</i> memor es ⁷⁹⁰ , de <i>quo</i> mihi sit Proserpina nata,	"Als jij je bewust bent, uit wie Proserpina voor mij geboren is,
588	dimidium ⁷⁹¹ curae debet habere tuae.	moet zij de helft van jouw zorg hebben/genieten.
589	Orbe pererrato sola ⁷⁹² est iniuria facti	Na de wereld rondgetrokken te zijn is alleen het onrecht van de daad
590	cognita: commissi praemia raptor habet.	bekend: de ontvoerder heeft de beloningen van zijn overtreding.
591	At neque Persephone digna est praedone marito,	Maar noch is Persephone een ontvoerder als echtgenoot waard
592	nec gener ⁷⁹³ hoc nobis more parandus erat.	noch moest op deze manier door ons een schoonzoon gekregen worden.
593	Quid gravius victore Gyge ⁷⁹⁴ captiva tulissem,	Wat voor ergers had ik als krijgsgevangene met Gyges als overwinnaar verdragen
594	quam nunc, te ⁷⁹⁵ caeli sceptrum tenente, tuli?	dan ik nu, nu jij de heerschappij over de hemel hebt, verdragen heb?
595	Verum impune ferat, nos haec patiemur inultae ⁷⁹⁶ ;	Maar laat hij er maar ongestraft afkomen, wij zullen dit ongewroken verdragen;
596	reddat et emendet facta priora ⁷⁹⁷ novis."	laat hij haar teruggeven en zijn vroegere daden met nieuwe verbeteren."

⁷⁸⁸ van het DEP **queri** (PF **questus sum**) dat klagen betekent: Ceres (Latijnse naam voor Demeter) heeft een hele tijd in zichzelf zitten mopperen. Toen ze te weten was gekomen wie haar dochter gejat had, Pluto (Latijnse naam voor Hades) de gluiperd, vond zij dat Proserpina's vader, jawel hoor, Jupiter, te weinig deed om zijn dochter weer terug te krijgen

⁷⁸⁹ Jupiter wordt hier donderaar genoemd, leukigheidje voor Ovidius

⁷⁹⁰ en daat gaat ze, gezien het gebruik van de IND wel van uit. Op zich mag het een wonder heten als Jupiter nog weet van wie hij allemaal de vader is, maar Ceres denkt dat hij wel weet dat hij van Proserpina (Latijnse naam voor Persephone) de vader is

⁷⁹¹ gedeeld ouderschap, gedeelde verantwoordelijkheid, zal Ceres bedoelen: ik heb me de pleuris gezocht naar mijn dochter, ik heb haar gevonden, en nou mag jij aan de gang

⁷⁹² ik weet alleen dat mijn dochter weg geplukt is, maar ik heb haar daarmee nog niet terug thuis

⁷⁹³ Jupiter zou volgens Ceres als vader van Proserpina moeten reageren en in die hoedanigheid spreekt ze hem ook aan: ouders die bezorgd zijn om het vriendje van hun dochter, zeker de pa

⁷⁹⁴ de Olympische goden, onder wie Jupiter, hebben de machtsstrijd indertijd gewonnen van de Titanen, bij wie ook Gyges zich aangesloten had. Als Jupiter niks doet om zijn dochter terug te krijgen had Ceres net zo goed Gyges als winnaar van de macht kunnen hebben, want die zou zich ook niet echt uitsloven om het goede te doen. Ze prikkelt Jupiter

⁷⁹⁵ maar hier appelleert Ceres aan Jupiter's verantwoordelijkheid als oppergod

⁷⁹⁶ gezien het geslacht van dit woord (F) moet dit betrekking hebben op Ceres en haar dochter, en dus niet op haarzelf en Jupiter. Ceres doet water bij de wijn: Pluto hoeft niet gestraft

⁷⁹⁷ zijn vroegere daden: het roven van Proserpina dus; hij kan dat goedmaken met **novis (factis)**, namelijk het meisje teruggeven aan haar rechtmatige paps en mams

H11 - DE ROOF VAN PROSERPINA: Fasti, IV, 597-604 (p.135); e. Ceres doet een beroep op Jupiter (2)

597	Iuppiter hanc ⁷⁹⁸ lenit ⁷⁹⁹ , factumque excusat amore ⁸⁰⁰ ,	Jupiter kalmeert haar, en hij verontschuldigt diens/zijn daad vanwege liefde,
598	"Nec gener ⁸⁰¹ est nobis ille pudendus ⁸⁰² " ait;	hij sprak: "Maar niet is die schoonzoon schandelijk voor ons;
599	"Non ego nobilior ⁸⁰³ : posita est ⁸⁰⁴ mihi regia caelo,	Niet ik ben edeler: het koninkrijk is voor mij in de hemel geplaatst,
600	possidet alter ⁸⁰⁵ aquas, alter inane chaos.	de ander bezit de wateren, de ander de lege Onderwereld.
601	Sed <i>si</i> forte tibi non est mutabile ⁸⁰⁶ pectus,	Maar als toevallig voor jou je hart niet te veranderen is,
602	statque semel iuncti rumpere vincla tori ⁸⁰⁷ ,	en het (voor jou) vaststaat de banden van een eenmaal gesloten huwelijk te verbreken,
603	hoc ⁸⁰⁸ quoque temptemus , <i>si</i> quidem ieiuna ⁸⁰⁹ remansit;	laten we ook dit proberen, als zij tenminste nuchter gebleven is;
604	<i>si</i> minus, inferni coniugis ⁸¹⁰ uxor erit."	zo niet, dan zal ze de vrouw zijn van een echtgenoot van/in de Onderwereld."

⁷⁹⁸ Ceres dus. Die is nijdig en had net in een duidelijke monoloog Jupiter opgeroepen verantwoordelijkheid te nemen. Dat is er vol emotie uitgekomen, en dus wil Jupiter even rust in de tent

⁷⁹⁹ het zou heel goed kunnen zijn dat we dit PR conatief moeten opvatten, dus als een poging. Dat komt vaker voor bij praesensstamvormen, met name het IMPF

⁸⁰⁰ het aloude motief, dat het in die tijd ook al goed deed: Pluto heeft Proserpina gekaapt omdat hij verliefd op haar was geworden

⁸⁰¹ het is in de godenfamilie allemaal extra onduidelijk wie het nou met wie deed, maar goed beschouwd klopt de term **gener** (=schoonzoon) voor Pluto, want hij doet Proserpina die de dochter is van zijn broer en zus (ja ja), een soort van supernicht dus, nou ja, in de zin van familierelatie oom – dochter van je broer natuurlijk

⁸⁰² Jupiter gaat in op wat Ceres in v. 591 had gezegd over een betere echtgenoot voor haar dochter dan een rover: Pluto mag dan Proserpina achterover gedrukt hebben, maar diens status is bepaald niet kinderachtig: hij is heerser over het dodenrijk, ja! Hij doet niet onder voor Jupiter zelf

⁸⁰³ als het op adeldom aankomt heeft Pluto een status die vergelijkbaar is met die van de oppergod himself. Jupiter zet zichzelf hier wat lager op de ladder om te zorgen dat Ceres Pluto toch als interessante bruidegom gaat beschouwen

⁸⁰⁴ alsof Jupiter aangeeft: ja, kijk eens schatje, ik ben nou toevallig de boss in de hemel, maar dat had net zo goed anders kunnen zijn hoor

⁸⁰⁵ Neptunus dus

⁸⁰⁶ ha ha, grappenmaker! Natuurlijk blijft Ceres bij wat zij zo heel graag wil, Proserpina terug

⁸⁰⁷ eigenlijk huwelijksbed (het bed waarin het huwelijk "geconsumeerd" wordt), dus METONYMIA; Jupiter noemt hier het gevolg van de actie van zijn broer Pluto een huwelijk, een rechtmatige verbintenis, terwijl Ceres daar toch anders tegen aan zal hebben gekeken. Wij ook trouwens

⁸⁰⁸ wat verwijst naar het net door Jupiter genoemde verbreken van het "huwelijk" van Pluto en Proserpina. Jupiter gaat in op wat Ceres wil, maar heeft wel een merkwaardig criterium om te bepalen of Proserpina echt heel veel verdriet heeft van het door Pluto geroofd zijn

⁸⁰⁹ het is toch wel een wonderlijke kerel die Jupiter, hoor. Alleen als Proserpina super erg verdrietig is doordat ze geroofd is en bij haar mammië weg, gaat hij een deal sluiten met Pluto. En hoe weet hij of ze super erg verdrietig is? Wat doen vrouwen als ze super erg verdrietig zijn? Dan eten ze niet! Haha, lullo. Er zijn wel duizend redenen waarom sommige vrouwen niet eten, man. Nou goed, het blijft een mooi verhaal van Ovidius: we nemen even aan dat Jupiter volstrekt gelooft in wat hij zelf allemaal bedenkt. Proserpina mag dus niet gegeten hebben en als dat zo is, dan mag ze een stukje van het jaar naar de boevnwereld. Jupiter stuurt een spion op pad, Mercurius natuurlijk, want die kan vliegen en goed spioneren

⁸¹⁰ met de **inferni coniunx** wordt Pluto bedoeld, dat is logisch

H11 - DE ROOF VAN PROSERPINA: Fasti, IV, 605-612 (p.136); f. Een minnelijke schikking (1)

605	Tartara ⁸¹¹ iussus adit sumptis Caducifer ⁸¹² alis ⁸¹³ ,	Op bevel gaat de drager van de herautenstaf, na zijn vleugelschoenen te hebben
606	speque ⁸¹⁴ redit citius visaque certa ⁸¹⁵ refert:	opgenomen, naar de Onderwereld en sneller dan verwacht komt hij terug en bericht de
607	"Rapta tribus" dixit "solvit ieiunia ⁸¹⁶ granis,	geziene feiten: "De geschaakte heeft het vasten verbroken met drie pitten
608	punica <i>quae</i> ⁸¹⁷ lento cortice ⁸¹⁸ poma tegunt."	die granaatappels bedekken met een taaie schil."
609	Non secus indoluit ⁸¹⁹ , quam <i>si</i> modo rapta fuisset ⁸²⁰ ,	Niet anders had zij verdriet, dan als ze zojuist geroofd zou zijn geweest,
610	maesta ⁸²¹ parens, longa vixque refecta mora est.	de bedroefde moeder, en na lange tijd/oponthoud kwam ze met moeite tot zichzelf.
611	Atque ita "Nec nobis ⁸²² caelum ⁸²³ est habitabile" dixit;	En ze sprak zo: "En de hemel is voor mij niet te bewonen/bewoonbaar;
612	"Taenaria ⁸²⁴ recipi me quoque valle iube."	beveel dat ook ik opgenomen word in de vallei van het Taenarumgebergte."

⁸¹¹ één van de vele termen die gebruikt worden voor de Onderwereld. Wie Aen. VI leest krijgt toch een iets genuanceerder beeld van hoe de Onderwereld er uit zag

⁸¹² Wel, de drager van de herautstaf, Mercurius (Latijnse naam voor Hermes) gaat Proserpina betrappen op eten, want daar zal het natuurlijk wel op uit draaien

⁸¹³ ook Perseus had van die kekke schoentjes waarmee hij lekker de maximum snelheid kon doorbreken. Mercurius zal dus snel terug zijn is de verwachting, wat weer past bij een lekker hoog, typisch Ovidiaans VERTELTEMPO, zoals we dat hier weer hebben in vv. 605-606

⁸¹⁴ en ja, hoor: daar is ie al weer. **Spe** is een ABL comparationis bij **citius**. Het is voor de verteller totaal niet interessant te vertellen wat Mercurius onderweg allemaal gezien of gedaan heeft

⁸¹⁵ ai ai, Mercurius heeft bepaalde dingen met eigen ogen gezien en die zullen wel te maken hebben met de eet- en huilgewoontes van Proserpina, ons geroofde godendochtertje

⁸¹⁶ 't is toch schandalig zeg! Proserpina, van wie wij allemaal dachten dat ze super erg verdrietig was heeft gewoon onwijs zitten schransen. Niet één, niet twee, nee potverdriedubbeltjes nota bene drie granaatappelpitten heeft die bitch zitten eten! Nou, de conclusie is duidelijk: geen verdriet te bespeuren, gewoon lekker laten zitten waar ze zit, of ligt. Aldus Mercurius, echt eentje van het kaliber NSB (Niet Subtiele Boodschapper). Proserpina kan het wel schudden, tenminste dat denken wij nu. Het VERTELTEMPO is in de DIRECTE REDE gezakt

⁸¹⁷ PRON relativum dat terug slaat op **granis**. Het is object bij **tegunt**. De passieve vertaling klinkt nu beter: die met een taaie schil bedekt worden door de granaatappels

⁸¹⁸ dat granaatappels een taaie schil hadden wisten we uit het verhaal van Venus en Adonis

⁸¹⁹ Ceres is weer even verdrietig als na de roof en ze wil solidair zijn met haar dochter door ook naar de Onderwereld te gaan

⁸²⁰ het subject is normaal gesproken Ceres (omdat er binnen één zin meestal niet gewisseld wordt van subject), die ook het subject is van **indoluit**; inhoudelijk kan ook Proserpina het subject zijn van **rapta fuisset** wat de interpretatie ondersteunt dat Ceres door Mercurius' verhaal even droevig was als vlak na de roof van haar dochter; grammaticaal hebben we een irrealis

⁸²¹ bedroefd door wat de consequentie is van Mercurius' boodschap: Proserpina is niet nuchter gebleven, had dus niet voldoende verdriet en moest dus bij Pluto blijven, in bed, op de troon, in de keuken, achter de kinderwagen, in ieder geval lekker diep weggestopt in de Onderwereld

⁸²² DICHTERLIJK MEERVOUD: Ceres bedoelt zichzelf, niet Jupiter én zichzelf

⁸²³ Ceres geeft aan, dat in de hemel blijven wonen geen optie meer voor haar is. Ze zou ook dood willen en naar de Onderwereld gaan. Probleem is dan wel dat zij als godin onsterfelijk is. Oeps

⁸²⁴ Op de Peloponnesus lag bij Taenarus een grot die de toegang zou vormen naar de Onderwereld: Ceres wil sterven, waardoor er op aarde niets meer zou groeien omdat Ceres de godin was die juist voor alle groei zorgde. We komen langzaam bij de pointe van het Fastiverhaal: wat is de oorsprong van het Ceresfeest, de Cerialia?

H11 - DE ROOF VAN PROSERPINA: Fasti, IV, 613-620 (p.136); f. Een minnelijke schikking (2)

613	Et factura fuit ⁸²⁵ , pactus ⁸²⁶ nisi Iuppiter esset ⁸²⁷	En ze zou het ook gedaan hebben, als Jupiter niet afgesproken had
614	bis tribus ⁸²⁸ aut caelo mensibus illa foret.	dat zij tweemaal drie maanden in de hemel zou zijn.
615	Tum demum voltumque Ceres animumque recepit ⁸²⁹ ,	Pas toen kreeg Ceres weer kleur en werd ze weer vrolijk,
616	imposuitque ⁸³⁰ suae spicea serta ⁸³¹ comae:	en ze plaatste een krans van korenaren op haar haren:
617	largaque provenit cessatis ⁸³² messis in arvis,	en een rijkelijke oogst kwam voort op de akkers die braak hadden gelegen,
618	et vix congestas area ⁸³³ cepit opes.	en met moeite kon de dorsvloer de bijeengebrachte rijkdom bevatten.
619	Alba decent Cererem: vestes Cerialibus albas ⁸³⁴	Wit staat Ceres goed: draagt/neemt op het Ceresfeest witte kleding;
620	sumite; nunc pulli ⁸³⁵ velleris usus abest.	nu is het gebruik van donkere wol afwezig.

⁸²⁵ wonderlijke grammaticale constructie, omdat we eigenlijk volkomen terecht een CON PLQP zouden verwachten: ze zou het gedaan hebben. Maar ze deed het dus niet

⁸²⁶ Jupiter komt Ceres tegemoet. Hij sluit een compromis, omdat hij inziet dat het bestraffen van het eten van drie granaatappelpitjes met twaalf maanden Onderwereld nogal onredelijk zou zijn: een kwartaal per pitje. Dat is ook onredelijk, maar zes maanden in de bovenwereld is dan toch een mooi akkoord bij zo'n kolossale overtreding

⁸²⁷ en in de BZ staat wel gewoon de CON van de irrealis

⁸²⁸ tweemaal drie wordt zes, wat blijkbaar in Ovidius' tijd ook al zo was; Ovidius had het ook over zes maanden of over een half jaar kunnen hebben, maar deze iets overdreven geleerde beschrijving, PERIPHRASE, is wel zo "des Ovidius"

⁸²⁹ eigenlijk wordt dit **recepit/recipient** twee keer in een iets andere betekenis gebruikt bij de beide objecten **voltum (=vultum)** en **animum**. We noemen dat ZEUGMA

⁸³⁰ het verteltempo schiet weer omhoog en we naderen met rasse schreden de uitleg van de Cerialia, die kennelijk hun oorsprong hebben in het feit dat Ceres een half jaar per jaar uit de roulatie is vanwege privéproblemen en dan juist in het voorjaar weer op komt diepen

⁸³¹ drie woorden die beginnen met een s-, dat zal dus ALLITERATIE zijn

⁸³² ineens is er weer oogst, volop oogst zelfs en de schuren kunnen het graan niet meer aan. De akkers waar een hele tijd niks groeide puilen nu uit van gewassen

⁸³³ de dorsvloer. Wat is een dorsen dan? Om de graankorrels uit de aren te verwijderen sloeg men met een dorsvlegel op het graan zodat men de graankorrels met het kaf (dat om de graankorrel heen zit) over hield. Wilde men daarna nog het kaf van het graan/koren scheiden dan gooide men met een wan dat graan in de lucht waarna het kaf door de wind weggeblazen werd

⁸³⁴ wit als tegenhanger van het sombere zwart en bruin. Het voorjaar is duidelijk aangebroken bij de Ceresfeesten en dus moeten mensen zich daar op kleden. De instructies voor de kleding bij feesten was typisch voor de Fasti en heeft een aitiologisch gehalte. In deze versregel komen de woorden wit en Ceres twee keer voor: wit hoort bij Ceres en Ceres bij wit

⁸³⁵ als tegenhanger van het net genoemde toepasselijkere **alba**